

Når vi miljö- målen?

– En bedömning för Södermanlands län 2010

Når vi miljömålen?

– En bedömning för Södermanlands län 2010

ISSN 1400-0792

Rapport nr. 2010:14

Utgivare: Länsstyrelsen i Södermanlands län i samarbete med Skogsstyrelsen

Illustrationer till miljömålen: Tobias Flygar

Formgivning: bybloo.se

Text: Länsstyrelsen i Södermanlands län samt Skogsstyrelsen

Foto omslag: Karl Ingvarson

Foto på målsansvariga: Christer Lennartsson

Alla foton i rapporten tillhör Länsstyrelsen om inget annat anges

Projektansvarig: Anna Svedlund och Maria Gustavsson

Tryck: DanagårdLiTHO

Upplaga: 175 ex

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer/

eller kan beställas hos:

Länsstyrelsen i Södermanlands län

611 86 Nyköping

Tel: 0155-26 40 00

Södermanland är möjligheternas landskap!

Södermanland är möjligheternas landskap. Vi är en del av den dynamiska Mälardalen, befolkningen ökar, nyföretagandet, spirar, landskapet är vackert och varierat och mångfalden hos länets invånare är en särskild tillgång för framtiden. Våra förutsättningar bidrar till att vårt län är attraktivt och lockar människor och företag att bosätta sig och etablera sig här. Detta innebär möjligheter men också ansvar för att vårda och nyttja våra tillgångar på ett långsiktigt hållbart sätt. En god miljö är förutsättningen för att Södermanland ska vara ett attraktivt län.

Miljömålen är grunden för miljöpolitiken och utgör den miljömässiga dimensionen av begreppet hållbar utveckling. Miljömålen för Södermanlands län antogs första gången 2002 och reviderades 2006/2007, då också den första stora uppföljningen gjordes. De flesta av de regionala målen löper ut 2010 vilket gör årets bedömning extra intressant. Bedömningen av varje miljö kvalitetsmål inleds därför med en analys av hur stort gapet är från dagens situation till måläret.

Den här miljömålsrapporten är den femte i ordningen och den sista i sitt slag. Genom riksdagens beslut att anta propositionen "Svenska miljö mål – för ett effektivare miljöarbete" kommer miljö målssystemet och grunderna för att följa upp miljö målen att förändras. Det kommer därmed också att påverka länsstyrelsernas miljö målsarbete. Från och med 2011 kommer målen bedömas möjliga att nå om tillräckliga åtgärder är beslutade och kan förväntas vara genomförda till måläret. Det betyder att man tar hänsyn till naturens långa återhämtningstid.

Årets bedömning av de regionala miljö målen visar att det är mycket positivt som händer i länet på miljöområdet. Kommunernas arbete med energi- och klimatfrågan har tagit fart på allvar. Länsstyrelsen arbetar inom flera projekt för att minska övergöd-

ningen i länets sjöar och vattendrag och försurningen utgör inte längre något allvarligt miljöproblem i länet. Men tyvärr går utvecklingen och återhämtningen i naturen inte tillräckligt fort för vi ska kunna nå de flesta av våra regionala miljö mål till 2010. För att vända den negativa utvecklingen måste utsläppen av koldioxid minska kraftigt och energianvändningen effektiviseras. Andra stora utmaningar är riskerna med den ökande kemikalie- och läkemedelsanvändningen och förlusten av biologisk mångfald. Dessutom saknar vi ett fullständigt kunskapsunderlag för att med säkerhet bedöma utvecklingen inom kulturmiljöområdet.

Södermanland är en del av en globaliserad värld där såväl marknader som miljöförhållanden blir allt mer oberäkneliga. Flera rapporter visar till exempel hur den svenska konsumtionen får allt större påverkan på miljön i andra länder. Detta understryker behovet av mer kunskap om hur de internationella sammanhangen ser ut. Ett aktuellt positivt exempel är FN-mötet om biologisk mångfald i Nagoya, där länderna enade sig om konkreta mål till 2020 för att rädda den biologiska mångfalden.

Vi har allt att vinna på att ha ett dynamiskt förhållningssätt till utveckling och att investera i våra viktigaste gemensamma resurser – människa och miljö. För att nå miljö målen krävs innovationsförmåga, anpassningsförmåga och mångsidighet. Låt miljö målen bli en språngbräda för utveckling och tillväxt och ta tillvara på Södermanlands möjligheter - det kan räcka långt.

Nyköping december 2010

Bo Könberg
Landshövding

Foto: Lasse Skog

Innehåll

Miljömålen med sikte på framtiden	5
2010 års miljömålsbedömning, den sista i sitt slag	6
 Begränsad klimatpåverkan	8
 Frisk luft 2010	12
 Bara naturlig försurning	16
 Giftfri miljö	20
 Skyddande ozonskikt	26
 Säker strålmiljö	30
 Ingen övergödning	34
 Levande sjöar och vattendrag	38
 Grundvatten av god kvalitet	42
 Hav i balans samt levande kust och skärgård	46
 Myllrande våtmarker	52
 Levande skogar	56
 Ett rikt odlingslandskap	62
 God bebyggd miljö	68
 Ett rikt växt- och djurliv	74
Kontaktpersoner	79

Miljömålen med sikte på framtiden

Sveriges miljömålssystem har funnits i drygt 10 år och är världsunikt. Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen i Sverige är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser. Riksdagen har fattat beslut om mål för miljö kvaliteten på 16 områden som ska vara uppfyllda inom en generation.

I miljömålsarbetet har länsstyrelsen en övergripande och samordnande roll som regional miljömyndighet tillsammans med Skogsstyrelsen som ansvarar för målet Levande skogar. Länsstyrelsen ska i samverkan med andra aktörer verka för att miljömålen uppnås och ska följa upp måluppfyllelsen på regional nivå. På Länsstyrelsen samlas och samordnas frågor om regional utveckling, välfärd och integration, natur och miljö. Länsstyrelsen har därför en unik möjlighet att arbeta med miljömålen och hållbar utveckling utifrån begreppets hela spännvidd. Men det är viktigt att komma ihåg att miljömålen inte bara är en statlig angelägenhet, utan att vi alla har en viktig roll i arbetet för en bättre miljö.

I juni 2010 fattade riksdagen beslut om ett förändrat system för miljömålsarbetet. Miljö kvalitetsmålen finns kvar men arbetsorganisation och struktur förändras i och med beslutet. Beslutet innebär också att miljöarbetet i Sverige i större utsträckning än tidigare kommer att ta hänsyn till vår globala miljöpåverkan. Arbetet med att nå miljömålen ska inte ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

Miljömålsarbetet struktur utgörs från och med juni 2010 av generationsmål, miljö kvalitetsmål och etappmål. De grundläggande värdena och de övergripande miljömålsfrågorna återfinns i strecksatserna till generationsmålet. De fasta åtgärdsstrategierna är avskaffade. I stället ska den nyinrättade parlamentariska Miljömålsberedningen utarbeta miljöstrategier med etappmål och handlingsplaner inom regeringens prioriterade områden.

Grunden för att bedöma om målen uppnås ändras från och med 2011 så att målen be-

döms möjliga att nå om tillräckliga åtgärder är beslutade och kan förväntas vara genomförda till måläret. Det betyder att man tar hänsyn till naturens långa återhämtningstid. Med den nya bedömningsgrunden blir målen lättare att nå. En avgörande skillnad mellan den nuvarande bedömningen och den föreslagna förändringen är att det inte finns en uttalad tidpunkt för när själva miljö kvaliteten ska vara uppnådd. Den 1 november 2010 upphörde Miljömålsrådet och Naturvårdsverket övertog ansvaret för att samordna miljömålsuppföljningen. Naturvårdsverket ska även samordna miljöinformationsförsörjningen och vägleda de myndigheter som har ett ansvar i miljö målssystemet.

På regional nivå kommer miljömålsarbetet i stort fortsätta som tidigare men för att stärka målens politiska förankring i länen ska regionala mål beslutas efter samråd med regionala självstyrelseorgan eller samverkansorgan, d.v.s. Regionförbundet Sörmland i vårt län. I propositionen Svenska miljö mål – för ett effektivare miljöarbete beskrivs länsstyrelsen som en nyckelaktör i arbetet med att nå miljö kvalitetsmålen; dels genom uppdraget att verka för att målen får genomslag i länet och dels genom den egna verksamheten. Länsstyrelsen får ett tydligare ansvar för att i bred samverkan verka för att miljömålen nås och ska bidra till att miljömålen förs in i det regionala tillväxtarbetet.

Det nationella systemet med etappmål som ska ingå i strategier för att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen kommer att vara en utgångspunkt även för det regionala miljömålsarbetet. Länsstyrelsen avvaktar resultatet av Miljömålsberedningens och Naturvårdsverkets arbete med förslag på etappmål och riktlinjer för uppföljningen innan vi startar arbetet med att ta fram regionala strategier med etappmål och åtgärder.

2010 års miljömålsbedömning, den sista i sitt slag

Länsstyrelsen bedömer både möjligheten att nå de 16 nationella miljökvalitetsmålen i länet och möjligheten att nå de regionalt beslutade miljömålen. Tidsperspektivet för de nationella miljökvalitetsmålen är en generation (2020). Årets bedömning av målen är den sista i sitt slag. Från och med 2011 kommer målen bedömas möjliga att nå om tillräckliga åtgärder är beslutade och kan förväntas vara genomförda till målåret. Det betyder att man tar hänsyn till naturens långa återhämtningstid.

Majoriteten av de nu gällande regionala miljömålen löper ut 2010, vilket gör årets bedömning extra intressant. Det är nu vi får svar på hur arbetet med målen gått. Bedömningen av möjligheten att nå de övergripande nationella miljökvalitetsmålen i länet har förändrats för ett mål; Hav i balans samt levande kust och skärgård (se figur 1). Målet bedöms nu möjligt att nå med ytterligare åtgärder. Anledningen till den förändrade bedömningen är att Länsstyrelsen arbetat aktivt med målet genom kunskapsinsamling, åtgärdsprogram för hotade arter, inrättandet av ett marint naturreservat samt två särskilda hänsynsområden.

Sex mål bedöms bli mycket svåra att nå i länet trots ytterligare åtgärder: Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ingen övergödning, Levande skogar, God bebyggd miljö samt Ett rikt växt- och djurliv. Endast målet Skyddande ozonskikt bedöms som möjligt att nå med befintliga åtgärder.

Trendpilar som beskriver utvecklingen i miljötillståndet kompletterar bedömningen av miljökvalitetsmålen. Syftet med trendpilarna är att kunna visa utvecklingen för målet oberoende av målets tidsgräns. Bedömningen av utvecklingen gäller några år bakåt och framåt i tiden. För en del mål kan utvecklingen i miljön vara positiv, men inte gå tillräckligt snabbt för att målet ska kunna nås inom utsatt tidsram vilket då visas med en positiv trendpil. En förändrad bedömning görs av utvecklingen i miljön när det gäller Hav i balans samt levande kust och skärgård, där utvecklingen i miljön nu bedöms vara positiv. För majoriteten av målen bedöms trenden som oförändrad (10 st), för några som positiv (4 st), och för ett mål som negativ (se figur 1).

Bedömningen av miljökvalitetsmålen i Södermanlands län skiljer sig från bedömningen för landet i helhet för Frisk luft, Bara naturlig försurning och Hav i balans samt levande kust och skärgård. Samtliga mål bedöms möjliga att nå i länet med ytterligare åtgärder vilket är en mer positiv bedömning än nationellt. Bedömningen av trenderna skiljer sig för Hav i balans samt levande kust och skärgård och God bebyggd miljö (i båda fallen är trenden oförändrad nationellt).

2007 antogs 73 regionala mål, varav 60 st ska vara uppnådda 2010. Ca en tredjedel (33%) bedöms kunna nås inom utsatt tid med beslutade åtgärder. 6 mål (8%) som har målar 2015 eller 2020 kan nås om ytterligare åtgärder beslutas och genomförs.

Övriga mål (59%) kommer inte att kunna nås inom utsatt tidsram (se figur 2).

När målen följdes upp första gången (2007) bedömdes nästan 50% kunna nås med ytterligare åtgärder (se figur 2). Allteftersom 2010 närmat sig har den andelen blivit mindre. Några fler mål bedöms idag möjliga att nå med beslutade åtgärder än i bedömningen 2007, men de allra flesta av de mål som var "gula" när målen sattes bedöms inte kunna nås inom utsatt tid. I många fall har åtgärderna alltså inte räckt till. Bakom de röda "gubbarna" döljer sig dock en hel del positiva förändringar. Flera nya reservat har t.ex. bildats, många våtmarker har anlagts i jordbrukslandskapet, mycket arbete har gjorts för hotade arter i länet och arealen betesmarker och ekologisk odling har ökat. Men arealerna har inte varit tillräckligt stora, eller åtgärderna tillräckligt omfattande, för att nå målen.

Utvecklingen i länet för Bara naturlig försurning har varit positiv. Samtliga regionala mål bedöms kunna nås till 2010. Även flera regionala mål under Säker strålmiljö, målen om förorenad mark under Giftfri miljö, samt flera mål under Hav i balans har kunnat nås. De största utmaningarna för länet, i likhet med resten av landet, är att minska påverkan på klimatet, minska övergödningen, öka kunskapen om användningen av kemikalier i samhället samt dess effekter samt att minska förlusten av den biologiska mångfalden. På dessa områden återstår mycket arbete om vi ska nå målen.

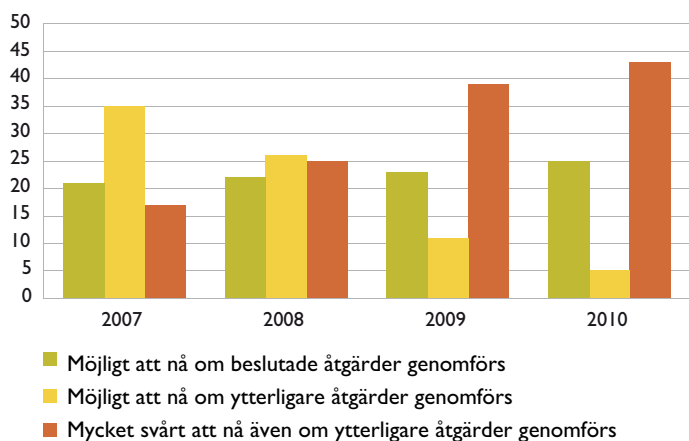
Smileytablå Södermanlands län 2010

Miljökvalitetsmål på regional nivå samt regionala mål

Miljökvalitetsmål	Total- bedömning	Trend	Regionalt mål 1	Regionalt mål 2	Regionalt mål 3	Regionalt mål 4	Regionalt mål 5	Regionalt mål 6	Regionalt mål 7	Regionalt mål 8
Begränsad klimatpåverkan										
Frisk luft										
Bara naturlig försurning										
Giftfri miljö										
Skyddande ozonskikt										
Säker strålmiljö										
Ingen övergödning										
Levande sjöar och vattendrag										
Grundvatten av god kvalitet										
Hav i balans, kust & skärgård										
Myllrande våtmarker										
Levande skogar										
Ett rikt odlingslandskap										
God bebyggd miljö										
Ett rikt växt- och djurliv										

Figur 1

- De nuvarande förhållandena är, om de säkerställs och fattade beslut genomförs i väsentliga delar, tillräckliga för att målet ska kunna nås inom den utsatta tidsramen.
- Målet är möjligt att nå i tillräcklig grad/utsträckning inom tidsramen men ytterligare förändringar/åtgärder krävs.
- Målet är mycket svårt att nå i tillräcklig grad/utsträckning inom den utsatta tidsramen.

Figur 2

Bedömning regionala mål 2007-2010.

Begränsad klimatpåverkan

Nationell målformulering:

Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet skall uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

Miljökvalitetsmålet är mycket svårt att nå i Södermanlands län. I Södermanland har utsläppen av växthusgaser ökat mellan 1990 och 2008. Orsaken är framförallt ökade utsläpp från industrin. I samtliga kommuner utom Oxelösund har dock de totala utsläppen minskat sedan 1990. För att nå målet behövs kraftfulla åtgärder på global, nationell, regional och lokal nivå. En ny global klimatöverenskommelse som gäller efter Kyotoprotokollet från 2012 och accepteras av hela världen, såväl gamla industriländer som utvecklingsländer. För att nå miljökvalitetsmålet bör utsläppen av växthusgaser nå sin kulmen senast om 10 till 15 år. Därefter bör de halveras till 2050 för att vid slutet av seklet vara nära noll.

För en fossiloberoende fordonsflotta krävs bl.a. ökad användning av icke-fossila drivmedel och en effektivisering av bränsleanvändningen. För att komma dit är kunskapsspridning, samverkan och investeringar viktiga åtgärder. Här har både offentliga och privata aktörer på regional och lokal nivå en viktig roll. Utsläppen av växthusgaser från transportsektorn kan också minska genom att planera bebyggelse och infrastruktur så att behovet av resande i var-

dagen minskar och att resandet i större utsträckning kan ske med kollektivtrafik. Ny bebyggelse i tätorter bör styras till områden där det finns förutsättningar att använda fjärrvärme, möjligheter att knyta bostäder till attraktiv kollektivtrafik, och möjlighet till utbyggnad av gång- och cykelbanor. För att öka användningen av kollektiva färdmedel är effektiva övergångar mellan transportslag viktiga. Det gäller även möjligheter till omlastning av gods mellan järnväg och väg.

Det finns stora potentialer till energieffektivisering inom både industrin och i byggnader. En första konkret åtgärd är energikartläggningar som visar var man kan spara och vilken utrustning som man bör byta ut. Åtgärder för energieffektivisering är ofta lönsamma och många gånger betalar energibesparingarna kostnaderna för investering i ny utrustning. Nya hus bör byggas enligt lågenergi- och passivhuskoncepten. Det är också viktigt att stödja forskning och affärsidéer kring miljöteknik så att omställningen till ett energisnålt och klimatneutralt samhälle kan skapa regional tillväxt.

Utbyggnaden av fjärrvärme och kraftvärme behöver fortsätta samt konvertering från fossila bränslen i hushåll. För att öka till-

gången till förnybar energi är utbyggnad av vindkraften och ökad produktion av biogas de viktigaste åtgärderna. Biogasen är viktig för att ersätta fossila bränslen i transportsektorn. Solvärme är ett komplement till andra källor för uppvärmning.

Hushållens och privatpersoners val av produkter och resande har stor betydelse för att nå målet. Valen påverkas av kunskap och värderingar. Möjligheten att göra energisnåla eller fossilfria val måste därför underlättas, t.ex. genom märkning av mat och andra produkter.

Regionalt mål 1. Utsläpp av växthusgaser

Regionalt mål 1:

Utsläppen av växthusgaser skall som ett medelvärde för perioden 2008–2012 vara minst 4% lägre än utsläppen år 1990.

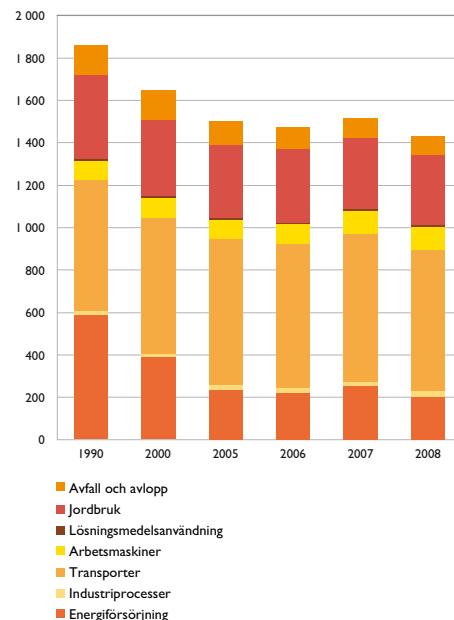

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Utsläppen av växthusgaser har ökat i Södermanlands län mellan 1990 och 2008. Statistiken är dock osäker när det gäller stora punktkällor som SSAB i Oxelösund. De totala utsläppen av växthusgaser i länet ligger mellan 4 och 4,5 miljoner ton CO₂-ekvivalenter per år. Utsläppen från SSAB utgör ca 50 procent.

I samtliga kommuner i länet utom Oxelösund har utsläppen dock minskat mellan 1990 och 2008 (se figur 3). Stora utsläpps-

minskningar har skett vid panncentraler samt från egen uppvärmning tack vare ökad biobränsleanvändning och konvertering från oljeeldning i villor. Utsläppen har även minskat från jordbruket och från sektorn avfall och avlopp. Vägtrafikens utsläpp har ökat. Mellan 2007 och 2008 har dock utsläppen från personbilar minskat något.

Målet kunde inte nås i tid. I länet måste utsläppen minska både från industrin och transportsektorn. Nationellt bedöms målet kunna nås.

Figur 3

Klimatpåverkande utsläpp i länet (1000 ton CO₂ekv), exklusive Oxelösunds kommun, uttryckta i koldioxidekvivalenter och fördelade på sektorer. Utsläpp från internationell sjö- och flygtrafik ingår inte i statistiken.

Källa: SMED (Miljömålsportalen)

Foto: Björn Lagerdahl

Regionalt mål 2. Minskad förbrukning av fossila bränslen

Regional målformulering:

2010 ska transportsektorns årliga förbrukning av fossila bränslen ha minskat med 25 procent jämfört med år 2005.

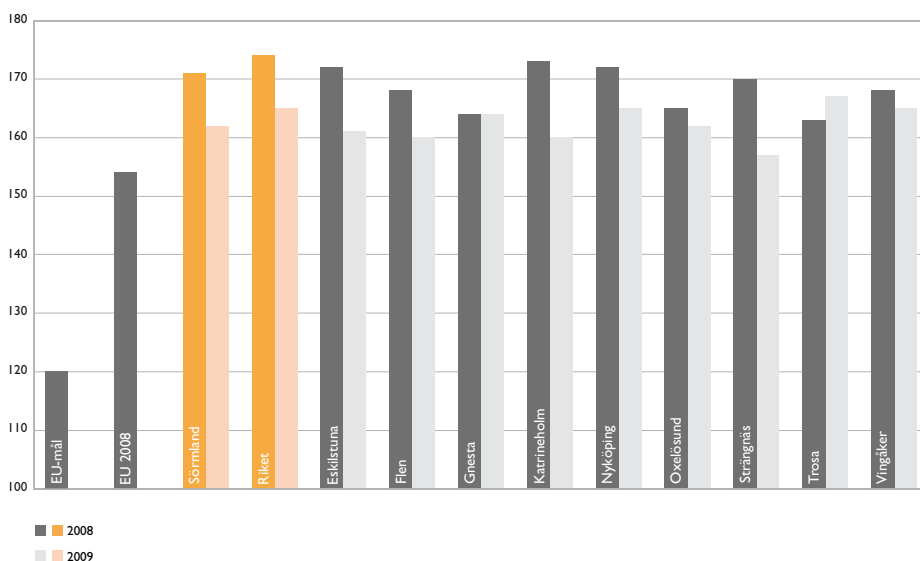

Målet är länseget. Växthusgasutsläppen från transportsektorn i länet har ökat med ca 8 procent mellan 1990 och 2008. Ökningen ses både i person- och lastbilstrafiken. Godstransportarbetet på väg i Sverige har ökat med 45 procent under samma period. Även järnvägstrafiken och sjöfarten har ökat, men inte med lika mycket.

För att målet ska nås krävs stora förändringar av hur mycket vi reser, hur vi reser (mer kollektivtrafik), nya drivmedel och ökad energieffektivitet hos fordonen. Ökad konsumtion genererar mer godstransporter. Höghastighetståg behövs för att frigöra kapacitet på järnvägarna och terminaler för omlastning mellan väg och järnväg.

Den genomsnittliga körsträckan med personbil minskade 2009 jämfört med 2008. Jämfört med 1998 har körsträckan dock ökat med 9,7 procent till 677 mil per person och år, vilket kan jämföras med rikets 694 mil. Invånare i Oxelösund och Eskilstuna reste kortast, medan boende i Trosa reste längst.

Nya bilar som säljs i länet blir mer energieffektiva, och fler bilar drivs med förnybara drivmedel. Koldioxidutsläppen från nya bilar var i länet 2009 162 g CO₂ / km (se figur 4). Trots positiva tecken när det gäller körsträcka och nya bils klimatpåverkan kunde målet inte nås inom utsatt tid.

Figur 4

Koldioxidutsläpp (g/km) från nya bilar i Södermanlands län, 2009 jämfört med 2008.

Källa: Trafikverket, Naturvårdsverket och Konsumentverket, 2010, Index över nya bils klimatpåverkan, Rapport 2010:048

Stora utmaningar i klimatarbetet

Utmaningarna inom klimat- och energiområdet är stora, men det pågår mycket arbete i länet. Landstinget och de flesta kommunerna har sökt stöd från Energimyndigheten för att arbeta med energieffektivisering under de kommande fem åren. Flera kommuner har också tagit fram planeringsunderlag för vindkraft.

Länsstyrelsen reviderar under året den regionala klimat- och energistrategin. I det arbetet vill vi ha en dialog med offentliga och privata aktörer, som på ett eller annat sätt är en del av lösningen. Planeringens betydelse för en bebyggelsestruktur som minimerar energianvändning och transporter är till exempel en viktig fråga.

Maria Gustavsson, ansvarig för målet Begränsad klimatpåverkan på Länsstyrelsen.

Foto: Jonas Kullman

Foto: Jörgen Israelsson

Foto: Jörgen Israelsson

Foto: Peter Svedlund

Frisk luft 2010

Nationell målformulering:

Luften skall vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

Miljökvalitetsmålet är möjligt att nå men ytterligare insatser krävs. Södermanland i sin helhet har överlag bra luftkvalitet. Bakgrundshalterna av de luftföroreningar som mäts i landsbygdsmiljö i länet har generellt låga årsmedelvärden, med undantag av marknära ozon vars årsmedelvärde ligger över den nationella målnivån. En av de största källorna till luftföroreningarna i länet, liksom för landet i övrigt, är utsläppen från transport- och energisektorerna i utlandet. Möjligheterna att kunna nå miljömålet är därför till stor del beroende av internationella beslut om höjda utsläppskrav inom transport- och energisektorerna. Här är det svenska engagemanget på den politiska arenan viktigt. De förebyggande åtgärderna för miljömålet Begränsad klimatpåverkan har också direkta effekter på möjligheterna att nå målet Frisk luft.

Problemområdena för luftkvaliteten i länet är våra större tätorter. Här bor många människor och här koncentreras vägtrafiken, vilket bl.a. leder till förhöjda hälsorisker. Åtgärder för att minska partikelhalterna är särskilt viktiga ur hälsosynpunkt. Utvecklingen mot bränslesnålare bilar och alternativa motortekniker kommer att ge positiva effekter på luftmiljön i tätorterna på sikt. På kommunal nivå har man också möjlighet att påverka trafikplaneringen och lokalt begränsa användningen av dubbdäck

i våra tätortsmiljöer. Nationella prognoser av svenska partikelutsläpp av PM_{2.5} visar en minskning med nästan 30% till 2020, förutsatt att fattade beslut om skärpta utsläppskrav genomförs. Prognoser för PM₁₀ pekar däremot mot bestående halter i vägmiljön de kommande tio åren.

Orsaken till höga halter av marknära ozon i landsbygdsmiljö beror något paradoxalt på avsaknaden av andra luftföroreningar, framförallt kväveoxid, som bryter ner ozonet. I SMHI:s modelleringar av de framtida ozonhalterna i Sverige det kommande decenniet förutspås halterna av marknära ozon att öka, framförallt i tätorterna, till följd av att mängden av andra luftföroreningar på sikt minskar.

I både landsbygds- och tätortsmiljö kan vedeldning vara en orsak till både störning och dålig luftmiljö. Det finns ett behov av att fasa ut äldre, ineffektiva vedpannor och att förbättra kunskaperna kring effektivt eldande. Det behövs fortsatt luftprovtagning i minst samma omfattning som nu för att kunna behålla en tillförlitlig bild av luftmiljön i länet. Södermanlands luftvårdsförbund är en viktig regional aktör i luftvårdsfrågor med ansvar för samordningen av kommunernas åtaganden för miljökvalitetsnormerna för luft. Förbundet har även en viktig roll i provtagningar för att följa luftmiljön i länet och skulle kunna arbeta mer med förebyggande informationsarbete.

Regionalt mål 1. Halten av kvävedioxid

Regional målformulering:

Halterna 60 µg/m³ som timmedelvärde och 20 µg/m³ som årsmedelvärde för kvävedioxid skall i huvudsak underskridas år 2010. Timmedelvärdet får överskridas högst 175 timmar per år.

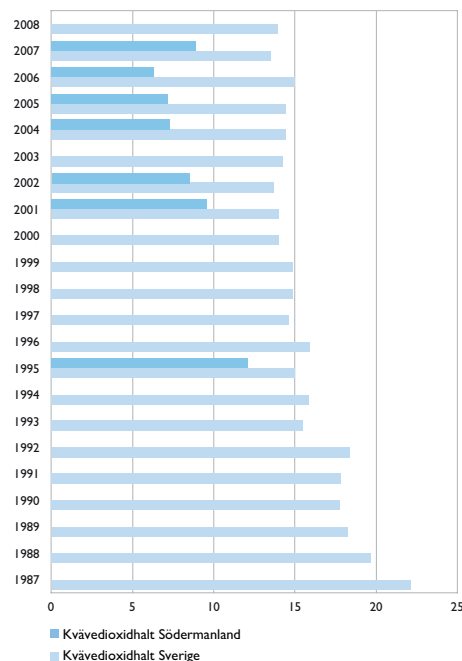
Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Kvävedioxid bildas vid förbränning. För att kartlägga halter i luften behövs mätningar av regional bakgrund, urban bakgrund och gaturum. Halterna i regional bakgrund, dvs. på landsbygden, är mycket låga, kring 1-2 µg/m³. Urban bakgrundshalt har uppmätts i Eskilstuna och Oxelösund (se figur 5). Halterna är något högre i Eskilstuna (10,7 µg/m³) jämfört med Oxelösund (7,1 µg/m³).

De högsta halterna av kvävedioxid finns vid hårt trafikerade gator med höga hus på båda sidor, eftersom föroreningarna då "stängs in".

Årsmedelvärdet för gaturum i Nyköping under 2009 låg på 17 µg/m³, Timmedel-

värdet överskreds 45 gånger. Mätningar i gaturum i Eskilstuna från januari t.o.m. augusti 2010 visade ett medelvärde på 13 µg/m³ och att timmedelvärdet överskridits 41 gånger.

Mätdata för Eskilstuna var inte kvalitets-säkrad när denna bedömning gjordes och sannolikt kommer årsmedelvärdet liksom antal överskridna timmedelvärden att öka när data för hela 2010 sammanställs. Även om underlaget är osäkert bedömer Länsstyrelsen att det regionala målet är möjligt att nå eftersom halterna av kvävedioxid troligtvis kommer att vara underskridna i huvudsak under 2010. Nationellt bedömdes målet inte möjligt att nå.

Figur 5

Kvävedioxidhalt (µg/m³) som årsmedelvärde i bakgrunds-luft i tätorter i Södermanlands län. Mätningar finns från Nyköping, Katrineholm, Oxelösund och Eskilstuna. Eftersom mätningar finns från ett begränsat antal orter och ej samma orter alla år bör trender tolkas med försiktighet. Åren 2004-2006 finns mätningar endast från Oxelösund. 2007 finns mätningar från Oxelösund och Eskilstuna. Eftersom halten är högre i Eskilstuna blir medelvärdet för 2007 högre. Mätningar i urban bakgrund i länet saknas 2008.

Källa: RUS, IVL (Miljömålsportalen).

Regionalt mål 2. Halten av marknära ozon

Regional målformulering:

Halten marknära ozon skall inte överskrida 120 µg/m³ som åtta timmars medelvärde år 2010.

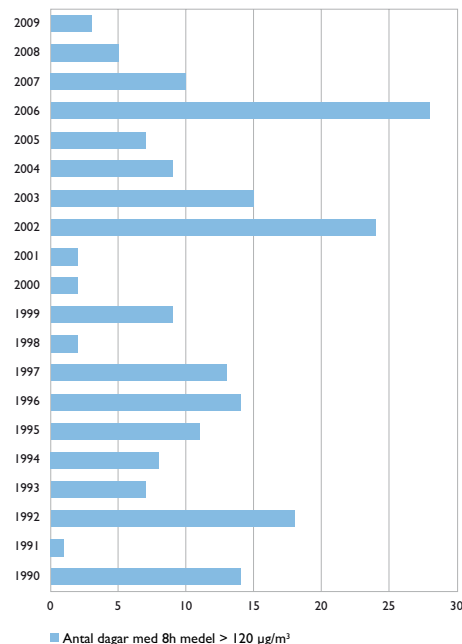
Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Marknära ozon bildas genom en reaktion mellan luftföroreningar (kväveoxider samt flyktiga organiska ämnen (VOC)) och luftens syre. De högsta halterna uppmäts på landsbygden eftersom luftföroreningarna i tätorterna också bryter ned ozonet. Högst blir halterna soliga dagar eftersom solljusets energi behövs för reaktionen mellan luftföroreningarna och luftens syre. Marknära ozon kan skada både människors hälsa samt växtlighet.

Målet överskrids i hela Sverige. Det överskrids främst på landsbygden men även i några städer. I länet finns en mätstation på landsbygden i Nyköpings kommun. Årsmedelvärdet ligger konstant under 120 µg/m³, men dagar med höga halter har inträffat varje år sedan 1990 (se figur 6). Antalet dagar med för höga halter varierar stort,

mellan 1 och 28 dagar per år. Flest antal dagar med för höga halter uppmättes 2002 och 2006. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen, vilket överensstämmer med den nationella bedömningen.

Foto: Stina Jaensson

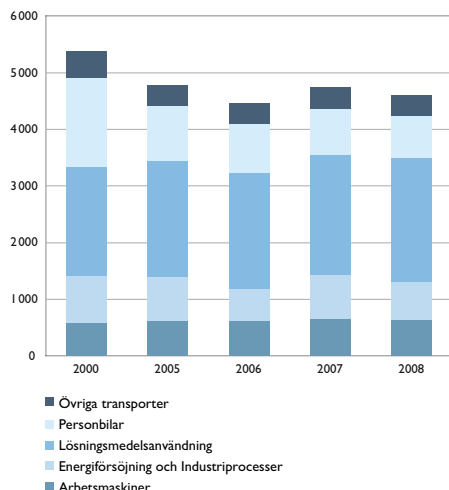

Figur 6

Antal dagar vid Aspveten då ozonhalten som 8h medelvärde överskridit 120 µg/m³.

Källa: IVL Svenska Miljöinstitutet AB

Regionalt mål 3. Utsläpp av flyktiga organiska ämnen

Figur 7

Utsläpp av flyktiga organiska ämnen i Södermanlands län fördelat på sektorer. Målet var att utsläppen skulle ha minskat med 40% från nivån år 2000, dvs inte överskridit 3231 ton.

Källa: SMED (Miljömålsportalen)

Regional målformulering:

År 2010 skall utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Södermanlands län, exklusive metan, ha minskat med 40% från 2000 års nivå.

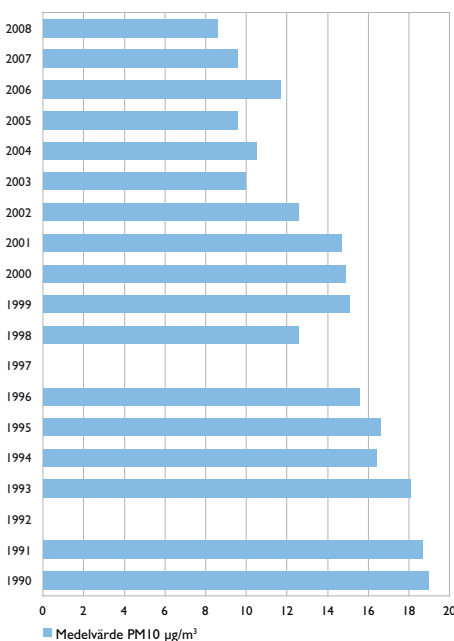
Målet är i linje med det nationella delmålet som anger att utsläppen av flyktiga organiska ämnen (VOC) i Sverige ska ha minskat till 241 000 ton år 2010. VOC är ett samlingsnamn för ett stort antal gasformiga ämnen, som kan vara skadliga för människors hälsa och miljön. VOC bidrar under sommarhalvåret till bildning av marknära ozon.

Utsläppen av VOC kommer främst från användning av lösningsmedel och från vägtrafik. Utsläppen minskade kontinuerligt under 1990-talet men har planat ut under 2000-talet. En stor del av minskningen beror på införandet av den katalytiska av-

gasreningen för personbilar. Kommande nationella åtgärder för att minska utsläppen från trafiksektorn bedöms få god verkan i framtiden.

De totala utsläppen av VOC i Södermanlands län minskade något under 2008 jämfört med föregående år även om lösningsmedelsanvändningen ökade svagt (se figur 7). Större delen av minskningen skedde i sektorerna energiförsörjning och industriprocesser samt personbilar. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen till skillnad från det nationella delmålet som är uppfyllt.

Regionalt mål 4. Partikelhalter

Figur 8

Årsmedelvärde halt (µg/m³) PM 10 vid Aspavreten. Data saknas för 2009.

Källa: IVL Svenska Miljöinstitutet AB

Regional målformulering:

Halterna 35 µg/m³ som dygnsmedelvärde och 20 µg/m³ som årsmedelvärde för partiklar (PM10) skall underskridas år 2010. Dygnsmedelvärdet får överskridas högst 37 dygn per år. Halterna 20 µg/m³ som dygnsmedelvärde och 12 µg/m³ som årsmedelvärde för partiklar (PM 2.5) skall underskridas år 2010. Dygnsmedelvärdet får överskridas högst 37 dygn per år.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Inandningsbara partiklar bedöms vara den luftförorening som ger upphov till de största hälsoproblemen i svenska tätorter. Målet avser partiklar av två olika storlekar, 10 µm (PM10) och 2,5 µm (PM 2,5). De större partiklarna uppstår vid vägslitage av dubbdäck och uppvirvling av damm. De mindre partiklarna kommer bl.a. från avgaser och vedeldning.

För att kartlägga halter i luften behövs mätningar av regional bakgrund, urban bakgrund och gaturum. Målet nås i regional bakgrund, dvs på landsbygden, både för PM10 (se figur 8) och PM2.5. Halterna minskar, framförallt för PM10. Årsmedel-

värdet för PM10 i gaturum i Nyköping under 2009 låg på 17 µg/m³. Mätningar av PM10 i gaturum i Eskilstuna från januari t.o.m. augusti 2010 visade ett medelvärde på 25 µg/m³, vilket var över målnivån, och att timmedelvärdet överskreds 31 gånger. Mätningar av PM2,5 i gaturum finns inte i länet.

Mätdata för Eskilstuna var inte kvalitets-säkrad när denna bedömning gjordes. Det finns risk för att även antalet överskridna timmedelvärden i Eskilstuna kommer att överskrida målnivån när data för hela 2010 sammanställs. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen, i likhet med det nationella målet.

Regionalt mål 5. Halten av bens(a)pyren

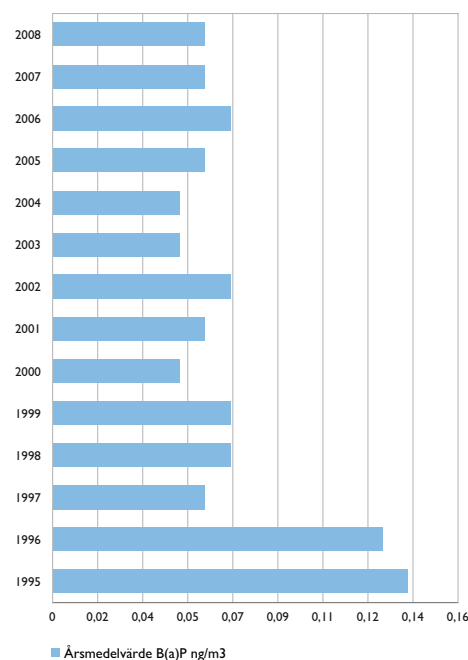
Regional målformulering:

Halten 0,3 nanogram/m³ som årsmedelvärde för bens(a)pyren skall i huvudsak underskridas år 2015.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Polycykliska aromatiska kolväten, PAH, är en grupp kolväten med hälsofarliga egenskaper. Bens(a)pyren är den mest studerade av PAH:erna och används som indikator för hela gruppen. Trafik har varit en stor utsläppskälla men renare bränslen och utvecklingen av motorer har lett till att småskalig vedeldning idag är ett större problem. Enligt resultaten i en miljöhälsoenkät som gjordes 2007 uppgav 6% av tillfrågade vuxna i Södermanland att de ofta besvärades av rök från vedeldning, att jämföra med riksgenomsnittet på 2,3%.

I länet finns endast mätningar av bens(a)pyren på ett ställe i landsbygdsmiljö. Halterna vid denna station har under de senaste åren legat mellan 0,05 och 0,07 ng/m³ (se figur 9), vilket är långt under målnivån. Halterna är högst under vinterhalvåret. Det högsta uppmätta värdet under 2008 var 0,33 ng/m³. Sammanställd mätdata för 2009 saknades när denna målbedömning gjordes. Utan mätningar i tätorter är det svårt att bedöma om målet kan nås. Sammantaget bedöms målet som möjligt att nå inom tidsramen om ytterligare åtgärder för att minska utsläppen från småskalig vedeldning sätts in. Även nationellt bedöms målet kunna nås med ytterligare åtgärder.

Figur 9
Årsmedelvärde bens(a)pyren (ng/m³) vid Aspavreten.
Data för 2009 saknas.

Källa: IVL Svenska Miljöinstitutet AB

PAH

Polycykliska aromatiska kolväten (PAH) utgör en stor grupp av närbesläktade kemiska ämnen. Inom gruppen finns flera kända eller misstänkta cancerframkallande ämnen av vilka bens(a)pyren är den mest kända. PAH-föreningar är tunga molekyler som ofta binds på partiklar i omgivningsluften.

Vägtrafik och vedeldning är stora källor till luftföroreningar

I länet är vägtrafik och vedeldning stora källor till luftföroreningar. Vedeldning är viktig för bostadsuppvärmning och mysfaktorn inomhus men det är viktigt att komma ihåg att röken från eldningen både kan störa omgivningen och sprida föroreningar, särskilt om förbränningen är dålig.

Förutom avgasutsläpp bidrar vägtrafik också till spridningen av partiklar, både lokalt och i andra länder. Partikelhalterna i luften i Sverige beror till stor del på utsläpp i andra länder. De partiklar som uppstår när vi kör med dubbdäck här i Södermanland påverkar inte bara luftmiljön lokalt, utan också luften utanför Sveriges gränser.

Björn Lagerdahl, ansvarig för målet Frisk luft på Länsstyrelsen.

Bara naturlig försurning

Nationell målformulering:

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning skall underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen skall heller inte öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

Miljökvalitetsmålet bedöms som möjligt att nå men ytterligare insatser krävs. Utvecklingen i miljön är positiv. Försurning av mark och vatten orsakas av utsläpp av svavel och kväve samt genom skogsbruk. Inom länet har både utsläpp och nedfall av svavel minskat under 2000-talet. Till följd av det minskade nedfallet har försurningssituationen i mark och vatten förbättrats. I nuläget bedöms ingen skogsmark vara försurad enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder. För sjöar och vattendrag är försurningsläget mer oklart då en begränsad mängd mätdata finns. Vi har inte heller någon samlad bild över hur försurningen påverkar kulturföremål och byggnader, eftersom övervakning av försurningspåverkan saknas.

Svavelnedfallet har minskat tack vare sänkta svavelhalter i bränslen och minskad fossilbränsleanvändning i energiproduktionen. Jämfört med 1980-talets början har halterna minskat med nästan 90%. Det viktigaste kvarvarande problemet är sjöfartens utsläpp av svaveldioxid, då man där använder högsavlig olja. Den internationella sjöfartsorganisationen IMO, antog 2008 skärpta krav för minskade svavelhalter i marina bränslen, vilket medför att bakgrundshalterna bör minska från och med 2012.

Även kvävenedfallet har minskat men inte i samma omfattning som svavelnedfal-

let. Här behövs fler insatser för att sänka nedfallsmängden. En ökad satsning på förnyelsebara drivmedel och energieffektiva fordonsteknik, elhybridbilar och elbilar samt höjning av energiskatten på diesel är exempel på viktiga åtgärder. Ökat internationellt samarbete för att minska kväveoxidutsläpp från sjöfart är ett annat viktigt åtgärdsområde. Krav finns idag på att nybyggda fartyg ska sänka sina kväveoxidutsläpp. Det tar dock tid innan kväveoxidhalten minskat då befintliga fartyg måste fasas ut.

Försurningen uppmärksammades redan under 1960-talet som ett betydande miljöproblem för landets sjöar och vattendrag. I Södermanland är det främst i Mälarmården och Kolmården som sjöarna drabbats negativt av försurning beroende på bergrundens låga motståndskraft mot försurning. Idag har försurningsskadorna minskat tack vare kalkning och minskande nedfallsmängder av försurande ämnen. Sjöarnas tillfrisknande när det gäller vattenkemi går snabbt men det tar tyvärr längre tid för det biologiska livet att återetablera sig. Därför är det viktigt att fortsätta övervaka våra kalkade sjöar. Det är även viktigt att ha i åtanke att ökad efterfrågan på skogsråvara för biobränsle och förnybara drivmedel i syfte att uppnå målet Begränsad klimatpåverkan kan leda till ökad försurning av skogsmark.

Regionalt mål 1. Försurning av sjöar

Regional målformulering:

År 2010 skall högst 5 procent av antalet sjöar i Södermanlands län vara drabbade av försurning som orsakats av människan.

Det regionala målet överensstämmer delvis med det nationella delmålet. Det nationella delmålet är mer omfattande och inkluderar även försurning av rinnande vatten. Försurningen orsakas av nedfall av svavel och kväve.

I länet kalkas ca 15 sjöar årligen för att lindra försurningseffekterna. Inom kalkningsverksamheten i Södermanland bevakas idag ca 30 sjöar där kemisk och biologisk effektuppföljning sker regelbundet.

Under 2006 analyserades vattenkemin i 325 av länets ca 800 sjöar. Analyserna visade att mer än 5 procent av sjöarna har lågt pH eller dålig buffertkapacitet. Vilka av dessa sjöar som är försurade och vilka som

är naturligt sura går inte att bedöma utifrån det underlag som finns. Inom den nationella miljömålsuppföljningen har däremot en bedömning gjorts för några av länets sjöar som är större än 1 ha. År 2000 var 2 av 33 sjöar försurade mot 1 av 20 sjöar 2005. Det innebär att 5-6 procent av länets sjöar kan vara försurade, vilket är i samma nivå som målet. Antalet sjöar som beräkningarna baseras på är dock otillräckligt. Kompletterande undersökningar kommer att göras och under 2012 kommer en mer fullständig bedömning av försurningssituationen i Södermanlands län att kunna göras. Målet bedöms vara möjligt att nå men bedömningen är osäker då dataunderlaget är bristfälligt. Nationellt anses målet vara uppnått.

pH

Mått på hur sur eller basisk (alkalisk) t.ex. en vätska är.

Buffertkapacitet

Vattnets förmåga att neutralisera syratillförsel.

Regionalt mål 2. Försurning av rinnande vatten

Regional målformulering:

År 2010 skall högst 15% av sträckan rinnande vatten i Södermanlands län vara drabbade av försurning som orsakats av människan.

Det regionala målet överensstämmer delvis med det nationella delmålet. Det nationella delmålet är mer omfattande och inkluderar även försurning av sjöar. Försurning orsakas av nedfall av svavel och kväve. I länet ingår ett vattendrag i kalkningsverksamheten som syftar till att lindra effekterna av försurningen.

Under våren och hösten 2008 undersöktes vattenkemin i 120 av länets vattendrag. En majoritet av vattendragen visade sig vara nära neutrala eller svagt sura medan cirka 7 procent av vattendragen bedömdes vara

måttligt sura vilket motsvarar ett pH på 6,2-6,5 enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder. Dock hade de måttligt sura vattendragen antingen mycket god eller god buffertkapacitet. Inget vattendrag visade sig vara surt eller mycket surt.

På nationell nivå anses vattendragen i Sverige ha återhämtat sig väl. Målet anses nationellt vara nått men beräkningar av hur stor andel rinnande vatten som är försurade är något osäker. I länet är det troligt att målet är nått då andelen vattendrag med försurningsproblem understiger 15 procent.

Bedömningsgrunder

Ett verktyg för att tolka och värdera miljödata som här bygger på skillnaden mellan nuvarande pH och förindustriellt pH.

Regionalt mål 3. Försurad skogsmark

Regional målformulering:

År 2010 skall trenden mot ökad försurning av skogsmarken vara bruten i områden som försurats av människan och en återhämtning skall ha påbörjats.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Under 1900-talet försurades skogsmarken i Södermanlands län av nedfall av svavel och kväve. Ett intensivt skogsbruk påskyndade också markförsurningen i vissa områden.

Mätningar i länet visar att svavelnedfallet i granskog har minskat tydligt sedan mätserien inleddes 1991 och var vid 2009 års mätningar 1,8 kg/ha mot ca 7 kg/ha 1991. För kvävednedfallet är det svårare att se några tydliga trender. År 2009 var kvävednedfallet över öppet fält ungefär 5,5 kg/ha, vilket är ett av de högsta värdena i mätserien. Den

kritiska belastningsgränsen för kväve är 5-10 kg/ha och år.

År 2020 uppskattas nedfallet vara omkring 2 kg svavel och 4,3 kg kväve per hektar om dagens beslut om minskade utsläpp inom EU efterlevs.

Den nationella bedömningen är att målet är nått men på grund av en negativ avvikelse i analysresultaten de senaste åren råder osäkerhet om den fortsatta utvecklingen. I Södermanland var nästan 15 procent av skogsmarken försurad i mitten av 1980-talet. I nuläget bedöms däremot ingen skogsmark vara försurad enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder. Målet bedöms därför vara nått.

Kritisk belastning

Största tillförsel av försurande ämnen som mark och vatten i ett område tål utan att riskera långsiktig försurning.

Regionalt mål 4. Utsläpp av svaveldioxid

Regional målformulering:

År 2010 har utsläppen av svaveldioxid i länet minskat till 1450 ton eller mindre.

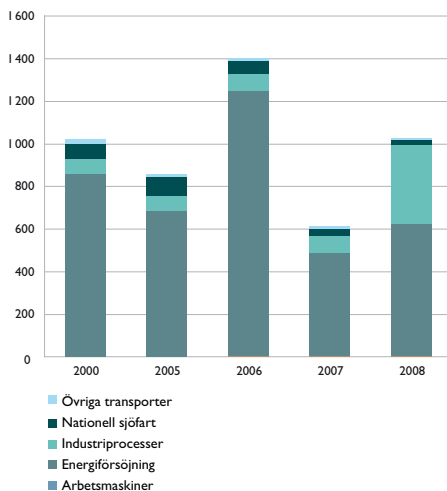

Målet är en regionalisering av det nationella delmålet. Mängden 1450 ton är beräknat på länets befolkningensmängd. Utsläppen av svavel kommer till största delen från förbränning av svavelhaltiga bränslen som kol och olja. I Sverige har utsläppen av svaveldioxid minskat kraftigt de senaste årtiondena.

År 2007 var det totala utsläppet av svaveldioxid i länet 698 ton men ökade 2008 till 1032 ton (se figur 10). Av de svavelutsläpp som sker i länet kommer den största andelen från energiförsörjningsprocesser. En

överväldigande del av svavelnedfallet över Sverige kommer från källor utanför Sveriges gränser och från internationell sjöfart. Utsläpp inom Södermanlands län från den internationella sjöfarten uppgick 2008 till cirka 481 ton, vilket inte ingår i figur 11, och inte ingår i den samlade bedömningen.

Den nationella bedömningen är att målet är nått. Då den regionala målnivån på 1450 ton svaveldioxidutsläpp har understigits sedan 2000 får även det regionala målet sägas vara nått om nuvarande förhållanden inte försämrats.

Figur 10
Utsläpp av svaveldioxid (ton) i Södermanlands län fördelat på sektorer.

Källa: SMED (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 5. Utsläpp av kväveoxider

Regional målformulering:

År 2010 ska utsläppen av kväveoxider i länet ha minskat till 7 560 ton eller mindre. Det innebär en minskning med 40 procent från 1992.

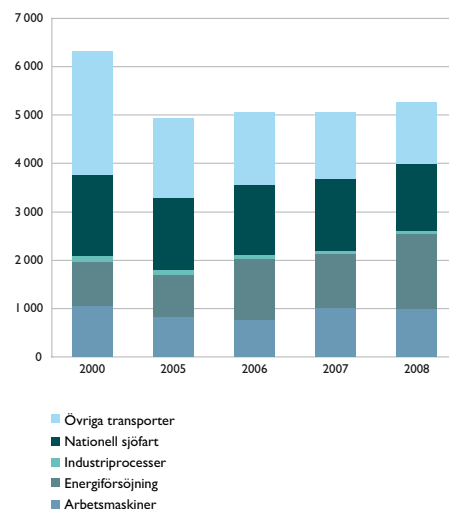

Målet är en regionalisering av det nationella delmålet men med en 40-procentig istället för en 50-procentig minskning. Utsläpp av kväveoxider bidrar till övergödning, försurning och bildning av marknära ozon. I Södermanlands län kommer utsläpp av kväveoxider främst från lastbilar och övriga transporter men även från arbetsmaskiner och energiproduktion.

Mellan åren 2000 och 2008 har utsläppen minskat med ca 20% från ca 6500 ton till ca 5300 ton till följd av minskade utsläpp från framför allt transporter och arbetsma-

skiner (se figur 11). Dock har det skett en ökning mellan år 2007 och 2008, men målnivån på 7 560 ton eller mindre understigs. I de totala utsläppen ingår inte den internationella sjöfartens utsläpp inom länet som uppgår till 805 ton 2008.

För att minska utsläppen ytterligare i länet behövs åtgärder inom framförallt transportsektorn men även inom den internationella sjöfarten. Den nationella bedömningen är att målet är möjligt att nå. I länet får målet sägas vara nått om nuvarande förhållanden säkerställs då målnivån understigits sedan år 2000.

Figur 11
Utsläpp av kväveoxider (ton) i Södermanlands län fördelat på sektorer. Utsläppen understiger målnivån på 7560 ton.

Källa: SMED (Miljömålsportalen)

Åtgärderna har gett effekt!

Uppmärksamheten kring försurningen har minskat på senare år, men problemet är inte löst. Vi får inte glömma att trots minskade nedfallsmängder har vi en pågående försurning som fortfarande ger negativa effekter på miljön.

Det försurande nedfallet av svavel och kväve har minskat under 2000-talet, tack vare flera decenniers miljöarbete. Åtgärder som införts har gett effekt, och flera försurade sjöar har tillfrisknat. Men trots att sjöarnas vattenkemiska värden förbättrats snabbt, tar återetablering av de biologiska värdena längre tid.

Birgitta Andersson, ansvarig för målet Bara naturlig försurning på Länsstyrelsen.

Foto: Stina Jaensson

Giftfri miljö

Nationell målformulering:

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits avsamhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

Målet blir mycket svårt att nå i Södermanlands län även om ytterligare åtgärder genomförs. Under 2008 tillverkades och importerades ca 14 000 kemiska ämnen och ca 76 000 produkter. Av dessa är ca 6 500 klassade som miljöfarliga, 21 000 innehåller ämnen som bedöms som miljöfarliga och 7 000 är klassificerade som särskilt farliga produkter. Vår kunskap om flera av dessa ämnen och produkter är bristfällig och vi kan i dagsläget inte bedöma fullt ut vilka effekter de har på människors hälsa och miljön. Det nationella målet bedöms inte kunna nås varken när det gäller tillförsel av nya farliga ämnen eller vad det gäller långlivade ämnen som redan finns spridda i miljön.

REACH innebär en långsiktig förbättring, men bidrar inte signifikant till att uppfylla målet till 2020. I REACH finns särskilda bestämmelser för 58 ämnen och ämnesgrupper, till exempel vad det gäller om de får säljas till allmänheten eller inte.

REACH

Registration, Evaluation and Authorization of Chemicals. EU:s kemikalielagstiftning

Skärpt lagstiftning och ytterligare förbud hade krävts för att nyproducerade varor inom målperioden skulle kunnat vara fria från de aktuella ämnena. Det kommer dock att dröja lång tid efter ett förbud innan spridning i naturen helt avstannar, vilket gör att även åtgärder vidtagna nu inte kommer ha tillräcklig effekt för att målet ska uppnås.

Miljögifter där åtgärder hunnit få effekt är vissa bioackumulerande ämnen, t.ex. DDT, PCB och kvicksilver. Halterna av dessa i naturen och i människor har under en längre period varit på väg ned. För dessa ämnen finns möjligheter att inom en överskådlig tid uppnå målets intentioner.

Beslutande EU-regler räcker inte för att uppnå målet Giftfri miljö. Det krävs ytterligare drivkrafter och åtgärder. Företagen behöver bland annat påskynda arbetet med att ersätta farliga ämnen. Även tillsynen behöver utökas, främst i form av direkta tillsynsbesök vid försäljningsställen men även genom informations spridning.

Regionalt mål 1. Kunskap om kemiska ämnens hälso- och miljöegenskaper

Senast år 2010 ska det finnas uppgifter om egenskaperna hos alla avsiktligt framställda eller utvunna kemiska ämnen som hanteras på marknaden. För ämnen som hanteras i högre volymer och för övriga ämnen som t ex efter inledande översiktliga tester bedöms som särskilt farliga ska uppgifter om egenskaperna finnas tillgängliga tidigare än 2010. Samma krav på uppgifter ska då gälla för såväl nya som existerande ämnen. Senast år 2020 ska det även finnas uppgifter om egenskaperna hos de mest betydande oavsiktligt bildade och utvunna kemiska ämnena.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Det finns idag ingen regional uppföljning för målet, det är i huvudsak åtgärder på nationell och internationell nivå som kan påverka måluppfyllelsen.

Den nya kemikalielagstiftningen REACH som började gälla under 2007 kommer innan 2011 ha medfört att målet uppnåtts för alla ämnen som produceras eller importeras i mängder över 1000 ton/år. Först i juni 2018 kommer delmålet angående avsiktligt framställda ämnen som produceras eller importeras över 1 ton/år ha uppnåtts.

Inom REACH hanteras även ämnen som endast existerar som ett delsteg i en kemisk process (sk. intermediat), men som har isolerats som enskilt ämne. Dessa kan dock inte anses vara oavsiktligt framställda.

Nationellt bedöms målet inte vara möjligt att nå. Länsstyrelsens bedömning är att det inte finns förutsättningar att uppnå målet bl.a. utifrån gällande lagstiftning, för särskilt farliga ämnen producerade eller importerade i mycket små mängder och för oavsiktligt framställda ämnen.

ECHA

European Chemical Agency. Den europeiska kemikalie-myndigheten.
www.echa.eu

Bioackumulering

När ämnen ansamlas i organismer i högre halter än den omgivande miljön eller födan.

Regionalt mål 2. Miljö- och hälsoinformation om varor

Senast år 2010 skall varor vara försedda med hälso- och miljöinformation om de farliga ämnen som ingår.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet.

Kunskapsläget gällande miljöegenskaper hos ämnen som ingår i varor, liksom förekomsten av dessa ämnen i varorna är bristfälligt. Detta medför att märkning enligt delmålet av vissa varor blir mycket svår, till exempel för textilier där processkemikalier medvetet eller omedvetet kan ha kvarhållits i varan. Medvetenheten angående detta problem bedöms ha ökat och likaså det efterföljande trycket från konsumenterna på rena varor och väldefinierat innehåll i varor. Detta bedöms ha en avgörande effekt för möjligheterna att på sikt uppnå målets syfte.

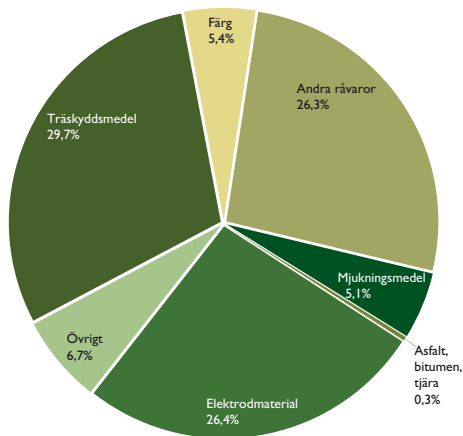
Det har under lång tid funnits föreskrifter från myndigheter, till exempel kemikaliein-

spektionen och arbetsmiljöverket, angående märkning av kemiska produkter när de görs tillgängliga för allmänheten eller arbetstagare. Trots det visar det sig vid inspektioner att dessa är märkta på ett felaktigt sätt.

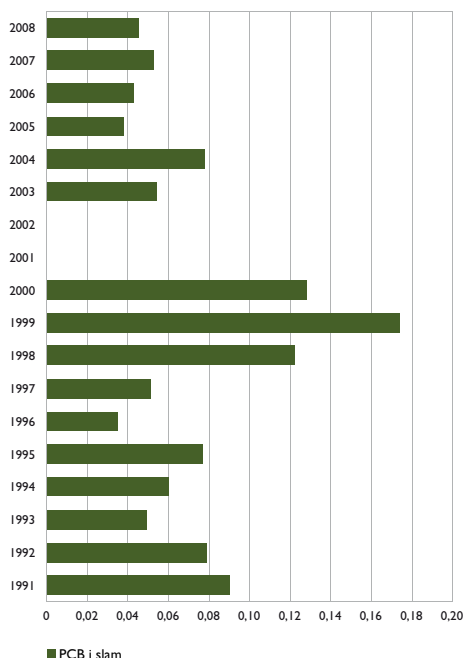
Under hösten 2009 och våren 2010 genomfördes ett nationellt tillsynsprojekt vad det gäller förbudet mot fosfater i tvättmedel, märkning av kemikalier och barnskyddande förslutning och kännbar varningsmärkning. Av länets kommuner så deltar Flen, Katrineholm, Nyköping och Strängnäs. Under motsvarande projekt under 2006 hade 83% av de inspekterade stormarknaderna brister, varav drygt 10% gällde märkning av produkter.

Målet bedöms inte vara möjligt att nå vilket stämmer överens med den nationella bedömningen.

Regionalt mål 3. Utfasning av särskilt farliga ämnen

Figur 12
Användningsområden för CMR-ämnena i Sverige 2008.
Källa: Kemikalieinspektionen

Figur 13
Halt av PCB i avloppsslam (årsmedelvärde) i Södermanlands län 1991-2009 (mg/kg torrsustans).
Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län/SMP (förändrad beräkningsmetod fr.o.m. 2007)

CMR-ämnena

(C) Cancerframkallande,
(M) Mutagen och
(R) Reproduktionsstörande ämnen

Ftalater

Används som mjukgörare i plast, lösningsmedel och doftförstärkare. De finns nästan överallt i naturen och är en av de mest spridda industrikemikalierna.

Nyproducerade varor skall så långt det är möjligt vara fria från:

- nya organiska ämnen som är långlivade (persistenta) och bioackumulerande, nya ämnen som är cancerframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande samt kvicksilver så snart som möjligt, dock senast 2007,
- övriga cancerframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande ämnen, samt sådana ämnen som är hormonstörande eller kraftigt allergiframkallande, senast år 2010 om varorna är avsedda att användas på ett sådant sätt att de kommer ut i kretsloppet,
- övriga organiska ämnen som är långlivade och bioackumulerande, samt kadmium och bly, senast år 2010.

Dessa ämnen skall inte heller användas i produktionsprocesser om inte företaget kan visa att hälsa och miljö inte kan komma till skada.

Redan befintliga varor, som innehåller ämnen med ovanstående egenskaper eller kvicksilver, kadmium samt bly, skall hanteras på ett sådant sätt att ämnena inte läcker ut i miljön.

Spridning via luft och vatten till Sverige av ämnen som omfattas av delmålet skall minska fortlöpande.

Delmålet omfattar ämnen som människan framställt eller utvunnit från naturen. Delmålet omfattar även ämnen som ger upphov till ämnen med ovanstående egenskaper, inklusive dem som bildas oavsiktligt.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. I REACH Bilaga XVII begränsas användningen av 56 ämnen och ämnesgrupper, bland annat kvicksilver, bly, vissa ftalater och klorerade aromatiska kolväten. Flera av ämnena i bilagan är så kallade CMR-ämnena. I Sverige användes 240 000 ton CMR-ämnena för produktion av varor år 2008 (se figur 12), av detta fanns 22 000 ton kvar i de producerade varorna. Omsättningen totalt var 27 miljoner ton för 2008 (en ökning med tre miljoner från 2007). De största varugrupperna är petroleumprodukter, krom- och blyföreningar samt ftalater.

Av de mest använda kemikalierna år 2008 inom Södermanlands län är tre CMR-ämnena (stenkolstjära, bensen, bly). Under år 2009 användes mer än 10 000 ton stenkolkstjära och över 2000 ton bensen samt 1,4 ton bly av företag registrerade i Södermanland. Under år 2008 användes 1,8 ton bly (se tabell 2).

Som framgår av figur 13 och 14 nedan har halterna av PCB och bly i slam från kommunala reningsverk minskat de senaste 20 åren. Det är uteslutet att uppnå delmålet fullt ut för Södermanlands län innan 2010, att uppnå intentionerna i delmålet innan 2020 förutsätter stora förändringar av nationell och europeisk lagstiftning.

CMR-ämnena i Södermanland 2009	
Stenkolkstjära	2-propennitril
Bensen	Di(2-etylhexyl)ftalat
Bly	Boroxid
HA-olja	Zinkkromat
Trikloretan	Kadmium
Natriumperborat	Oxiran
Tungmetallhaltig kisel	2-Propenamid
Borax	N-Metylpiperolidon
1,3-butadien	

Tabell 2
De CMR-ämnena som registrerats som import, tillverkning eller försäljning hos företag i Södermanlands län.
Källa: Kemikalieinspektionen, Produktregistret.

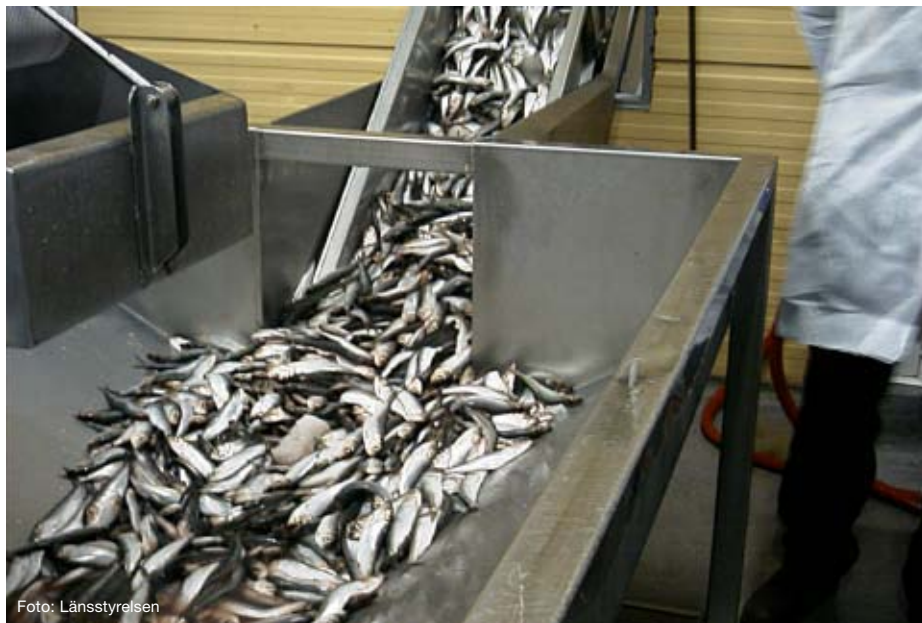

Foto: Länsstyrelsen

Regionalt mål 4. Fortlöpande minskning av hälso- och miljöriskerna med kemikalier

Hälso- och miljöriskerna vid framställning och användning av kemiska ämnen skall minska fortlöpande fram till år 2010 enligt indikatorer och nyckeltal som skall fastställas av berörda myndigheter. Under samma tid skall förekomsten och användningen av kemiska ämnen som försvårar återvinning av material minska. Målet avser ämnen som inte omfattas av målet "Utfasning av farliga ämnen".

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Nationell bedöms målet bli mycket svårt att nå. Idag saknas indikatorer och nyckeltal på regional nivå. Möjligheten att göra en bedömning är därför begränsad och får ske på en nationell nivå.

Länsstyrelsen i Södermanland arbetar med att nå målet genom direkt tillsyn och genom tillsynsvägledning till kommunerna. Under 2010 har en inventering av kemikalieförbrukning genomförts bland företag i länet.

Regionalt mål 5. Riktvärden för miljökvalitet

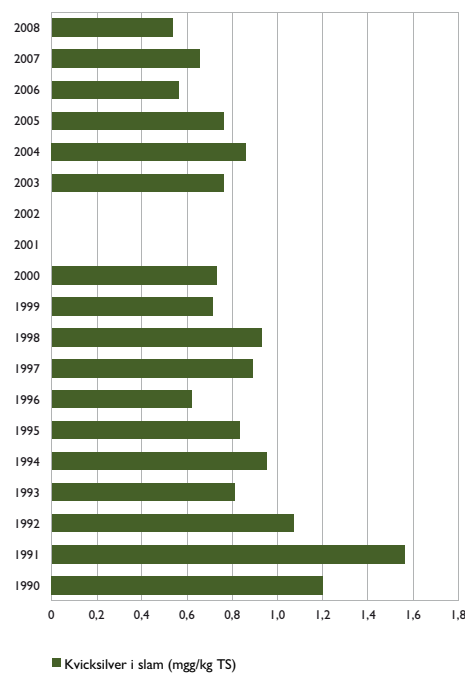
För minst 100 utvalda kemiska ämnen, som inte omfattas av "Utfasning av farliga ämnen", skall det senast år 2010 finnas riktvärden fastlagda av berörda myndigheter. För ämnen där riktvärden finns framtagna skall uppmätta halter understiga framtagna riktvärden.

Det regionala målet motsvarar det nationella delmålet med tillägget att uppmätta halter av växtskyddsmedlen ska understiga riktvärdena. Kemikalieinspektionen (KemI) har fastställt riktvärden för halter i ytvatten för 100 aktiva substanser som förekommer i vanliga växtskyddsmedel. Mätningar har gjorts för totalt 59 av de 100 ämnena i ett mindre antal vattendrag i länet. Undersökningarna visar att ett 20-tal

ämnen från växtskyddsmedel påvisats i vattendragen, men i halter under riktvärdena. Tyvärr märks att växtskyddsmedel som inte längre är godkända fortfarande används vid besprutning.

Det finns en viss osäkerhet på grund av ett ytterligare behov av mätningar i vattendrag men målet bedöms vara uppnått i Södermanlands län. Nationellt är målet redan uppfyllt.

Figur 14

Halt av kvikksilver (Hg) i avloppsslam (årsmedelvärde) i Södermanlands län 1991-2008.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län/SMP (förändrad beräkningsmetod fr.o.m. 2007)

Riktvärden är ett hjälpmedel för att bedöma miljökvalitet utifrån mätresultat från provtagningar.

Regionalt mål 6. Efterbehandling av förorenade områden, utredning

Regional målformulering:

Samtliga förorenade områden som innebär akuta risker vid direktexponering och sådana förorenade områden som i dag, eller inom en nära framtid, hotar betydelsefulla vattentäkter eller värdefulla naturområden skall vara utredda och vid behov åtgärdade vid utgången av år 2010.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Enligt Naturvårdsverkets kriterier finns idag inga akuta objekt i Södermanland. Det är dock troligt att Länsstyrelsen skulle ha bedömt flera av våra sanerade objekt som akuta.

Det finns en viss risk att det i inventering eller tillsynsarbete framkommer ett eller flera akuta objekt. Målet har uppnåtts inom tidsramen, men nya objekt kan påträffas i framtiden. Nationellt bedöms inte målet att kunna nås.

Foto: Björn Lagerdahl

Regionalt mål 7. Efterbehandling av förorenade områden, genomförda åtgärder

Regional målformulering:

Åtgärder skall under åren 2005-2010 ha genomförts vid så stor andel av de prioriterade förorenade områdena att miljöproblemet i sin helhet i huvudsak kan vara löst allra senast år 2050.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. I arbetet med förorenad mark skiljer man på tillsynsobjekt med ansvarig och bidragsobjekt utan ansvarig. Inom bidragsarbetet är kunskapsläget gott och inventeringsarbetet beräknas vara avslutat under 2010/2011. Hittills har ett 40-tal MIFO 2 undersökningar genomförts, 10 ansvarsutredningar samt ett 10-tal huvudstudier. Detta arbete har resulterat i att 7 förorenade områden har sanerats.

Det återstår arbete med att ta reda på vilka objekt som har en ansvarig verksamhetsutövare. I dessa fall ska verksamhetsutövaren själv stå för kostnaden vid undersökning och åtgärd. Objekt som saknar ansvarig däremot finansieras med medel från Naturvårdsverket. 2010 återstår totalt ca 170

objekt i riskklass 1 och 2 i länet vilka behöver undersökas för att säkerställa om det finns förorening. Riskklass 1 och 2 objekt prioriteras i länet.

Projekt där företag inventerar sina fastigheter har genomförts. Saneringar via frivilliga åtaganden, exploateringar och via egeninitierad tillsyn bedöms ha skett i tillräcklig omfattning för att nå målet. För att nå målet till 2050 krävs dock ett fortsatt aktivt tillsyns- och bidragsarbete på kommunal och regional nivå med bibehållna resurser inom inventering, undersökningar, tillsyn och åtgärder.

Sammantaget anses alltså målet vara möjligt att nå inom tidsramen till 2050. Nationellt nås inte målet till 2010, men till 2050 anses det dock vara möjligt.

MIFO

MIFO står för Metodik för inventering av förorenade områden. MIFO-modellen är indelad i två faser, där fas 1 omfattar en orienterande studie, och fas 2 en översiktlig undersökning och en ny riskklassning.

Utmaningen för att nå Giftfri miljö ligger i konsumtionen

Vi har under året gjort en inventering bland företag i Södermanland för att se vilka kemikalier de använder. Företagens användning av problematiska kemikalier visade sig vara relativt begränsad. Det förstärkte bilden av att utmaningen för att nå målet

Giftfri miljö ligger i att förändra konsumtionen och innehållet i och användningen av varor och produkter. För att lyckas måste alla kemikaliers egenskaper blir kända och informationen nå konsumenterna.

David Aronsson ansvarig för målet Giftfri miljö på Länsstyrelsen.

Skyddande ozonskikt

Nationell målformulering:

Ozonskyddet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

Miljökvalitetsmålet bedöms möjligt att nå. Utvecklingen i miljön är positiv. Den största utmaningen med de ozonnedbrytande ämnena har varit att det är ett globalt problem, där sambanden mellan den enskilda nationens åtgärder och ozonskiktets tjocklek varit små. De områden som drabbats hårdast har varit området närmast polerna, medan ozonskiktet kring ekvatorn inte påverkats i särskilt stor omfattning. Trots detta har det internationella arbetet med frågan varit mycket framgångsrikt då världens alla länder kunnat enas kring Montrealprotokollet.

De ämnen som bryter ner ozonskiktet är flyktiga och stabila klor – och bromföreningar som lätt kan nå de nivåer i atmosfären där ozonskiktet finns. Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har minskat kraftigt sedan slutet av 1980-talet, men då dessa ämnen har lång livslängd i atmosfären tar det lång tid innan minskade utsläpp ger resultat. Så trots att utsläppen har minskat i Sverige och andra länder ökar koncentrationen av freonen HCFC fortfarande i atmosfären, liksom koncentrationen av brom. Totalkoncentrationen av freonen CFC avtar däremot. En vändpunkt för uttunnningen av ozonskiktet kommer, enligt prognoser från FN:s miljöprogram (UNEP), att kunna mätas upp omkring 2020. Ozonskiktet kommer därefter att börja återhämta sig.

En milstolpe i Montrealprotokollets historia nåddes den 1 januari 2010, eftersom det var slutdatumet för både tillverkning och användning av CFC. Utfasningen omfattar även utvecklingsländerna, men vissa dispenser har lämnats för användning inom bland annat läkemedelsindustrin. Att CFC nu fasas ut, innebär att ca 98% av världens produktion och konsumtion av ozonnedbrytande kemikalier upphört. Nationellt tas det sista steget mot en avveckling av ozonnedbrytande ämnen år 2015, då användningen av HCFC förbjuds.

Att de ozonnedbrytande ämnena som idag finns ute i samhället i exempelvis isoleringsmaterial tas omhand på ett bra sätt, är en mycket viktig fråga såväl regionalt som globalt. Om inte sådana ämnen samlas in och destrueras under kontrollerade former riskerar de, framförallt i utvecklingsländerna, att släppas ut i atmosfären.

I Sverige klassas ozonnedbrytande ämnen som farligt avfall och omfattas av avfallsförordningen. Vid rivningar, ombyggnationer och renoveringar ställs stora krav på att byggherren/fastighetsägaren har kunskap om vilka material som omfattas av bestämmelserna, då det är denne som i första hand ansvarar för avfallshanteringen. Kommunernas miljö- och byggnadsnämnder har dock ett viktigt ansvar i att kontrollera att rivningsplanen följs och att avfallshante-

Ozonskiktet

Ozonskiktet är ett tunt skikt av ozonmolekyler som finns i stratosfären (10–50 km) över jordytan. Ozonlagret behövs för att skydda livet på jorden från solens skadliga ultraviolette (UV) strålar. Ökad UV-strålning innebär en förhöjd risk för olika typer av hudcancer, nedsatt immunförsvar och ökad risk för ögonskador.

Montrealprotokollet

Protokollet är ett internationellt avtal som är utformat för att skydda ozonskiktet genom att fasa ut ozonnedbrytande ämnen. Det trädde i kraft 1989 och är sedan 2009 undertecknat av alla FN:s medlemsstater.

ringen uppfyller gällande lagkrav. Att allt detta fungerar är en viktig fråga att arbeta vidare med även i framtiden.

Tjockleken hos det skyddande ozonskiktet har varit relativt konstant sedan 2002 och UNEP:s prognos pekar mot att ozonskiktet kommer att ha återhämtat sig till 1980-års nivå omkring år 2050. Bedömningen är där-

för att miljökvalitetsmålet kommer att nås. Det återstår dock en hel del arbete för att säkerställa den positiva utvecklingen, både nationellt och globalt. Viktiga delar i arbetet är att hitta likvärdiga alternativ till de ozonnedbrytande ämnen som fortfarande används inom t.ex. försvaret och läkemedelsindustrin, men även att hitta ersättare som inte är skadliga för miljön på andra sätt.

Foto: Anna Svedlund

Regionalt mål 1. Utsläpp av ozonnedbrytande ämnen

Regional målformulering:

År 2010 skall utsläppen av ozonnedbrytande ämnen i Södermanlands län till största delen ha upphört.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. I Norrköping finns den mätstation för ozonskiktet som ligger närmast Södermanland. Där görs mätningar av totalozon på uppdrag av Naturvårdsverkets miljöövervakning (se figur 15).

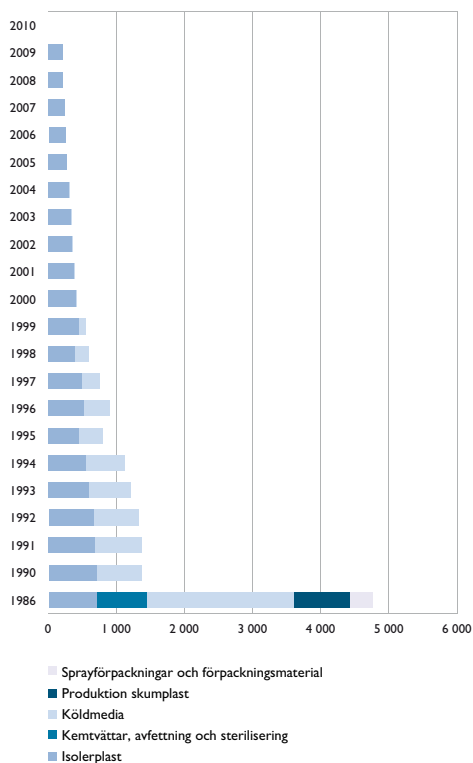
Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen sker idag främst som läckage från varor och produkter där de används i isoleringsmaterial (se figur 16). Utsläppen från isolerplasterna är diffusa och svåra att mäta och det är därför svårt att veta exakt hur stora utsläppen av ozonnedbrytande ämnen är i Södermanland.

En sammanställning av köldmedieanvändningen i länet 2006 visade att CFC fasats

ut helt, men att det fanns anläggningar kvar som använde HCFC som köldmedia. Eftersom det varit förbjudet att fylla på nytt HCFC i befintliga anläggningar sedan 2003, är det troligt att dessa anläggningar nu börjat tas ur drift. CFC och HCFC har till viss del ersatts av HFC (fluor-kolväten), som inte påverkar ozonskiktet men som är en kraftig växthusgas. Andra alternativ som ersatt de ozonnedbrytande köldmedierna är vatten, ammoniak och kolväten såsom propan och isobutan samt koldioxid. Ozonnedbrytande ämnen finns idag kvar i isoleringsmaterial, värmepumpar och halonbaserade brandsläckare i flygindustrin och försvaret. Målet bedöms vara uppnått både regionalt och nationellt.

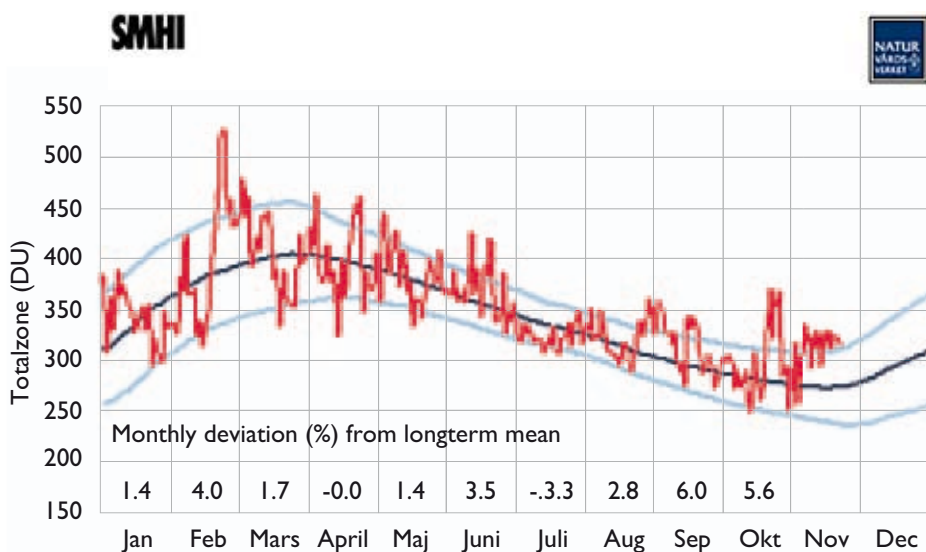
Vad säger lagen?

År 2000 förbjöds användningen av CFC (klorfluor-karboner) i Sverige och sedan år 2002 får HCFC (klorfluorkolväten) inte fyllas på för underhåll och service av befintlig kyl-, värme- eller klimatutrustning, med undantag för försvaret. Från och med den 1 januari 2015 inträder ett användningsförbud mot HCFC i Sverige.

Figur 16
Utsläpp av det ozonnedbrytande ämnet CFC i Sverige från olika produktgrupper under åren 1986-2009 (ton).

Källa: Naturvårdsverket (Miljömålsportalen)

Figur 15
Ozonskiktets tjocklek över Norrköping under 2010 jämfört med medelvärdet för Uppsala 1951-1966.
Källa: SMHI

Fortsätt på den inslagna vägen

Tack vare ett framgångsrikt internationellt samarbete minskar idag användningen av ozonnedbrytande ämnen både nationellt och globalt. I Sverige kommer utfasningen att vara så gott som genomförd då användningsförbudet av HCFC träder i kraft år 2015. Men det är viktigt att vi inte glömmar att det fortfarande finns många produkter som innehåller ozonnedbrytande ämnen i samhället.

Nationellt sker de största utsläppen idag ifrån isolermaterial som finns kvar i byggnader och runt fjärrvärmerör. Ozonnedbrytande ämnen kan även finnas i äldre

kyl- och frysskåp i mindre kylanläggningar. Genom att samla in sådana produkter och destruera de ozonnedbrytande ämnena under kontrollerade former undviker vi nya utsläpp till atmosfären.

Det är viktigt att kunskapen om var ämnena kan finnas, och hur de tas omhand på ett bra sätt vid rivning och ombyggnationer finns hos alla som arbetar med detta. Kommunernas miljö- och byggnadsnämnder har också ett viktigt ansvar för att följa upp att rivningsplanen följs och att avfallshanteringen uppfyller gällande lagkrav.

Maria Eriksson, ansvarig för målet Skyddande ozonskikt på Länsstyrelsen.

Foto: Carl-Mikael Strauss

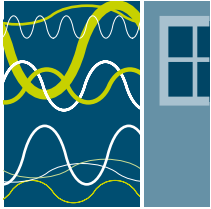

Foto: Stina Jaansson

Säker strålmiljö

Nationell målformulering:

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

Miljökvalitetsmålet är möjligt att nå med ytterligare åtgärder. Strålning utgör en riskfaktor i vårt samhälle. Om en person blir utsatt för höga doser av joniserande strålning kan kroppens celler skadas eller dö. Hur stor skada som uppstår beror på hur mycket och vilken typ av joniserande strålning personen utsätts för. Enligt Statens strålskyddsinstituts före-

skrifter om dosgränser vid verksamhet med joniserande strålning är högsta tillåtna årliga stråldos 50 mSv/år eller en sammanlagd dos om 100 mSv under en femårsperiod. Dessa gränsvärden har en väl tilltagen säkerhetsmarginal. Normalt utsätts en människa i Sverige för cirka 2,4 mSv per år. Största delen kommer från medicinsk diagnostik, se tabell 3.

Strålkällor	Dos mSv/år
Medicinsk diagnostik	0,91
Naturligt förekommande radionuklider i mark och i byggnadsmaterial	0,62
Kosmisk strålning	0,3
Naturligt förekommande radioaktivt kalium i kroppen	0,2
Naturligt förekommande radionuklider via mat och vatten	0,2
Från atmosfäriska kärnvapenprov och från Tjernobylyolyckan	0,013
Utsläpp från kärnkraftsanläggningar för närboende	0,00017 - 0,000414

Tabell 3

Sammanställning över genomsnittlig strålbekänning från Strålmiljön i Sverige Källa: Statens strålskyddsinstitut, Rapport 2007:2

mSv: milisivert

SI-enheten för biologisk exponering av strålning. Sievert är ett mått på strålningens "farlighet" och är användbar när man talar om helkroppsexponering.

1, För enstaka individer kan dosen överstiga 100mSv/år

2, Enstaka hus med extrema radonhalter upp till 10mSv/år

3, För en individ som äter extremt mycket livsmedel från naturliga ekosystem, till exempel ren- och viltkött, insjöfisk och svamp från områden som drabbades hårdast av Tjernobylyolyckan, kan stråldosen bli 1-2 mSv/år.

4, Beräknat för hypotetisk grupp som antas bo i anläggningens omedelbara närhet och äta uteslutande närodlat livsmedel.

Utsläppen av radioaktiva ämnen är låga idag. Uppmätta halter i miljön innebär normalt inga hälso- eller miljöproblem. Inte heller elektromagnetiska fält antas innebära några direkta hälsorisker. För att nå Säker strålmiljö krävs framförallt åtgärder för att bryta trenden med ökande fall av hudcancer men även insatser när det gäller omhändertagande av radioaktivt avfall är viktiga för att målet ska nås. Strålsäkerhetsmyndigheten har tillsammans med berörda aktörer tagit fram en nationell avfallsplan för allt radioaktivt avfall.

För att undvika utsläpp av radioaktiva ämnen är det viktigt att den kärntekniska verksamheten inom och utom Sverige sköts på ett sådant sätt att haverier undviks. Vid ett större haveri i eller utanför Sverige kan målet mycket väl överskridas. Detta hände vid Tjernobylolyckan vars nedfall fortfarande kan ge enstaka individer dostillskott om 1–2 mSv/år. En viktig del av insatserna för att förebygga radiologiska olyckor, och

spridning av kärnvapenkunskap, sker inom EU och andra internationella fora samt inom ramen för det bilaterala grannlandssamarbetet med Ryssland.

Miljökvalitetsmålets kanske svåraste utmaning är att vända trenden när det gäller hudcancer. För att uppnå målet skulle förekomsten av hudcancer behöva reduceras med 25% jämfört med idag. Eftersom förekomsten av hudcancer ökat stadigt sedan åtminstone 1970-talet är det mycket osannolikt att vi kommer att få en sådan utveckling. För att de skadliga verkningarna av UV-strålning ska minskas krävs att allmänhetens kunskaper om sambandet mellan UV-strålning och hudcancer leder till reella beteendeförändringar, något som kräver ett mycket omfattande folkhälsoarbete. Samtidigt är den beteendeförändring som skulle krävas inte speciellt kostsam för den enskilde eftersom det rör sig om att klä sig rätt och använda solskydd.

Regionalt mål 1. Minskade utsläpp av radioaktiva ämnen

Regional målformulering:

År 2010 ska halterna i miljön av radioaktiva ämnen som släpps ut från alla verksamheter vara så låga att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas. Det individuella dostillskottet till allmänheten ska understiga 0,01 mSv per person och år från varje enskild verksamhet.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Alla svenska kärntekniska anläggningar klarar med mycket god marginal miljömålet. Högsta dostillskott för närboende till kärnkraftsanläggning är 0,00041 mSv/år. De reaktorer som varit i drift på anläggningen i Studsvik är nu stängda och en pågående avveckling kommer att ske fram till 2016. Den kärntekniska verksam-

het som pågår kommer inte i närheten av miljömålet och målet bedöms därför redan som nått i Södermanland. Målet följs upp såväl nationellt som regionalt med hjälp av den lagstiftning och tillsyn som reglerar området. För att miljömålet skall fortsätta vara uppnått krävs dock att den kärntekniska verksamheten inom och utom landet sköts på ett sådant sätt att haverier undviks.

Regionalt mål 2. Beredskap för radioaktiva utsläpp

Regional målformulering:

I länet ska det inom ramen för Länsstyrelsens och kommunens ordinarie verksamhet finnas en beredskap och planering för att hantera utsläpp av radioaktiva ämnen.

Det regionala målet har ingen direkt motsvarighet i nationella delmål. I dagsläget genomförs årliga revideringar av planer som finns inom krisberedskapsområdet. Länsstyrelsen i Södermanlands län har också en särskild beredskapsplan för Studsviksanläggningen som reviderades 2009.

Utbildningar och övningar för händelse av olycka i kärnteknisk anläggning för Länsstyrelsens och kommunernas personal genomförs kontinuerligt. Om det arbete som bedrivs idag fortsätter, kommer målet att fortsätta vara uppnått.

Foto: Peter Svedlund

Regionalt mål 3. Minskad förekomst av hudcancer

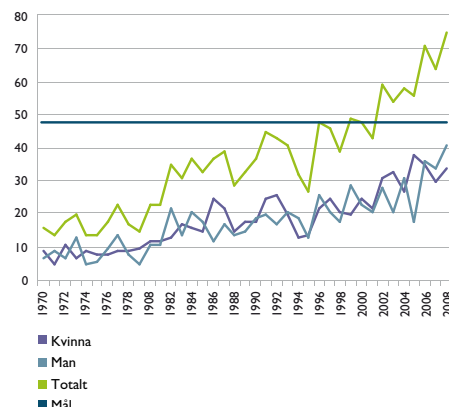
Regional målformulering:

År 2020 ska antalet årliga fall av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning inte vara fler än år 2000.

Det regionala målet överensstämmer med det nationella delmålet. Vi kan i stor utsträckning påverka hur mycket UV-strålning vi utsätts för genom förändrade solvanor och beteenden utomhus. Hudcancerfallen i Södermanland är fortfarande fler än de var 2000 (se figur 17). En av de stora utmaningarna för målarbetet är därför att sprida information och kunskap om riskerna kring exponering för UV-strålning. Eftersom det finns ett samband mellan att bränna sig många gånger som

barn och att senare i livet utveckla malignt melanom är det viktigt att framförallt barn och ungdomar lär sig att vistas solen på ett sunt sätt. Åtgärder som exempelvis ökade informationsinsatser till allmänheten och särskilt utsatta riskgrupper kan ge ett bättre resultat, men den långa latenstiden för hudcancer gör att effekterna av gjorda insatser visar sig på lång sikt. Målet bedöms därför inte som möjligt att nå inom tidsramen och följer den nationella bedömningen.

Figur 17

Antalet nya fall av malignt melanom åren 1970-2008. I Södermanlands län fick 75 personer diagnosen malignt melanom under 2008, 34 kvinnor och 41 män. Enligt länets mål ska antalet nya fall inte vara fler år 2020 än de var år 2000: för malignt melanom totalt 48 fall, medelvärde för åren 2003-2007 är 61.

Källa: Socialstyrelsen (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 4. Kontroll av riskerna med EMF

Regional målformulering:

Riskerna med elektromagnetiska fält skall kontinuerligt kartläggas och nödvändiga åtgärder skall vidtas i takt med att sådana eventuella risker identifieras.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält är för de flesta användningsområden mycket låg jämfört med de referensvärden som gäller. Elektromagnetiska fält alstras exempelvis runt kraftled-

ningar, mobiltelefoner och annan elektrisk utrustning och apparatur. Målet bedöms som möjligt att nå inom tidsramen och följer därmed den nationella bedömningen. I arbetet med att nå målet kommer Länsstyrelsen att följa och tillämpa de nya råd och rön som kommer inom området.

Elektromagnetiska fält

Magnetfält från kraftledningar och radiovågor från mobiltelefoner är exempel på elektromagnetiska fält och finns naturligt runt alla elektriska apparater och ledningar. Jorden har även sitt eget magnetfält.

Fallen av hudcancerfallen måste minska

Den största källan till den joniserande strålning som människor utsätts för är medicinska undersökningar. Här pågår hela tiden ett arbete för att förfina utrustningen så att man kan utnyttja lägre strålintensiteter.

Därmed minskar problemet över tid. Antalet hudcancerfall fortsätter att öka. För att nå målet Saker strålmiljö är det viktigt att vända trenden och därmed få ner antalet nya fall av hudcancer.

Thomas Persson, ansvarig för målet Saker strålmiljö på Länsstyrelsen.

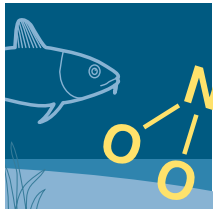

Foto: Sofi Nordfeldt

Ingen övergödning

Nationell målformulering:

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten skall inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

I Södermanland är miljö kvalitetsmålet mycket svårt att nå inom tidsramen även om ytterligare åtgärder sätts in. Tillståndet i miljön har inte förändrats i någon tydlig riktning. Åtgärder för att minska utsläppen av näringsämnen har genomförts under många år inom jordbruket och i reningsverken. Trots det visar inte sjöar och vattendragen tecken på önskad återhämtning.

På nationell och internationell nivå har det tagits beslut om viktiga åtgärder som gör det möjligt att inom en generation skapa förutsättningar för att nå miljö kvalitetsmålet. Nya åtaganden inom ramen för EU:s luftvårdstrategi, samt genomförandet av Helcoms aktionsplan för Östersjön, Ramdirektivet för vatten och EG:s marina direktiv är viktiga processer för att minska näringsbelastningen på vattensystemen. För att nå miljö kvalitetsmålet i Södermanland krävs ytterligare åtgärder inom samtliga områden som orsakar övergödning.

Idag är jordbruket den största källan till fosforläckage till vatten. Vattendelegationen för norra Östersjön har föreslagit en rad åtgärder inom jordbruket för att komma till rätta med näringsläckaget. Bland annat att utveckla föreskrifter som syftar till att minska jordbrukets påverkan på vattenkvaliteten och att rådgivning och tillsyn prioriteras till de jordbruksföretag som ligger inom områden med sjöar

och vattendrag som inte uppnår ”god status”.

Inom länet har det pågående arbetet mot övergödningen intensifierats från 2010. Länsstyrelsen har utökat rådgivning kring stödformer och miljöfrågor till länets jordbrukare inom projektet Greppa Näringen. Via Svärtaåprojektet och Kilaåprojektet kan jordbrukare få hjälp att finansiera kostnadseffektiva åtgärder som t.ex. strukturstyrning och andra åtgärder för att minska fosforläckage. Lokala vattenvårdsprojekt, LOVA, är ytterligare ett projekt för att förbättra vattenkvaliteten bland annat genom att testa och utvärdera ny teknik. Intresset för miljöersättningar har ökat genom att ersättningar har höjts och dessutom har nya miljöersättningar tillkommit. Långsiktighet i regelverken för stöden med bibehållna ersättningsnivåer är viktigt för att hålla anslutningen på en hög nivå. Om möjligt bör även synergieffekter med andra miljö mål eftersträvas när regelverk formuleras.

Länsstyrelsen har inom vattenförvaltningsarbetet påbörjat en så kallad påverkansanalys av delavrinningsområden, som 2011 ska resultera i underlagsrapporter kring hur åtgärder, t.ex. våtmarksanläggning eller rådgivning, ska prioriteras inom de olika avrinningsområdena. Rapporten ska leda till en långsiktig åtgärdsplan där förhoppningen är att allt vattenarbete ska inkluderas. För att komma

Greppa Näringen

Greppa näringen är ett projekt för att öka lantbruksföretagens kunskaper om miljö påverkan. Lantbrukare erbjuds kurser och rådgivning inom minskat växtnärläckage, säker användning av växtskyddsmedel och minskad klimatpåverkan.

LOVA

står för lokala vattenvårdssatsningar och är ett statligt bidrag som ska stimulera kostnadseffektiva lösningar för att minska mängderna kväve och fosfor i Östersjön och Västerhavet.

Svärtaåprojektet

är ett åtgärdsprogram för att minska utflödet av kväve- och fosfor till Östersjön. Genom information, rådgivning och investeringsstöd till lantbrukare genomförs olika typer av åtgärder och nya tekniker för fosfor- och kvävereducering testas.

Kilaåprojektet

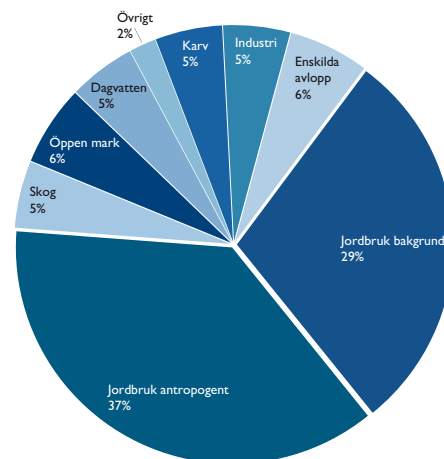
Länsstyrelsen tillsammans med lantbrukare och markägare längs Kilaån planerar och genomför åtgärder för restaurering av vattendraget både för att minska näringsstillförseln och att öka den biologiska mångfalden. Projektet startades 2008 och finansieras med havsmiljöanslaget, LOVA-bidrag, landsbygdsstöd samt markägarnas egna insatser.

framåt i arbetet är det viktigt med samverkan mellan olika verksamhetsområden.

Kommunala avloppsreningsverk är den största källan till utsläpp av kväve till vatten. Vissa större avloppsreningsverk uppnår fortfarande inte EU:s krav på rening och dessa reningsverk måste åtgärdas. Mindre reningsverk kan vara en stor källa till kväve- och fosforutsläpp då ledningsnät ofta är dåliga och läcker. Ett åtgärdsförslag är att kommuner i samverkan med Länsstyrelsen upprättar vatten- och avloppsplaner särskilt

i områden med vattenförekomster som inte uppnår god status.

Enskilda avlopp står för en stor del av fosforläckage och har idag ingen eller dålig rening. Inom Miljösamverkan Södermanland samverkar länets kommuner och Länsstyrelsen. Det övergripande syftet med projektet är att bidra till en långsiktig hållbar utveckling i Södermanland. Genom ökad samverkan används länets samlade resurser inom miljöbalkens område på mer effektivt sätt.

Figur 18
Källfördelning utsläpp av fosfor till Södermanlands läns kust. Karv betyder kommunala avloppsreningsverk och Jordbruk bakgrund är naturlig belastning.
Källa: SMED (Miljömålsportalen).

Regionalt mål 1. Minskade utsläpp av fosforföreningar

Regional målformulering:

Till år 2010 ska de vattenburna utsläppen av fosforföreningar från mänsklig verksamhet till sjöar, vattendrag och kustvatten ha minskat med 20% jämfört med 1995 års nivå.

☹ Det regionala målet överensstämmer med det nationella delmålet. Den största källan till fosforutsläpp är läckage från jordbruksmark men även enskilda avlopp och industri har betydelse (figur 18).

Mätserier visar att fosforhalten i åar varierar mycket över åren beroende på att transport av fosfor följer vattenföringen (figur 19 och 20). Fosfor fastläggs i mark och sediment och kan frigöras vid en enstaka tidpunkt i samband med hög nederbörd. Därför är det svårt att relatera minskade utsläpp till genomförda åtgärder. Fosforläckage från jordbruket beräknas nationellt ha minskat 9% mellan

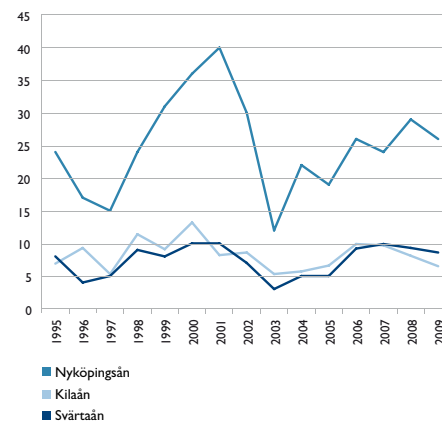
1995-2005. Reningsverken i länet har reducerat utsläppen av fosfor med 37% mellan 1995-2008. Utsläppen bedöms dock inte ha minskat tillräckligt för att uppnå delmålet, vilket följer den nationella bedömningen.

Nya satsningar inom LOVA, Svärtaå- och Kilaåprojektet hjälper jordbrukare att finansiera åtgärder och testa ny teknik. Det kan röra sig om strukturkalkning för att öka grödans fosforupptag, anläggning av fosfordammar m.m. Nya våtmarker och skyddszoner mot vattendrag anläggs kontinuerligt med jordbruksstöd och kommer på sikt att bidra till en bättre vattenmiljö.

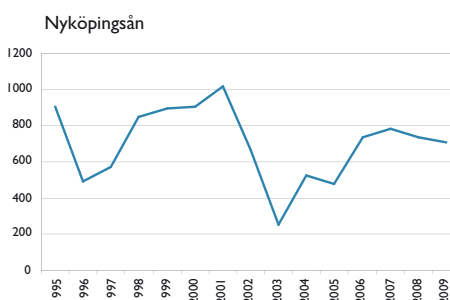
Foto: Lars Juhlin

Strukturkalkning är en åtgärd som binder fosfor och bidrar till bättre jordstruktur och minskad fosforutlakning.

Figur 19
Mätserier över transporten av fosfor (ton per år) vid Kilaåns, Nyköpingsåns och Svärtaåns mynnningar. Resultaten av dessa mätningar visar att fosfortransporten under år 2009 i medeltal var ca 6% högre än under jämförelseåret 1995.

Källa: Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund.

Figur 20
Figuren visar hur vattenföringen (milj m³) varierar över åren i Nyköpingsån.

Källa: Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund

Regionalt mål 2. Minskade utsläpp av kväveföreningar till havet

Regional målformulering:

Till år 2010 ska de vattenburna utsläppen av kväve från mänsklig verksamhet till havet ha minskat med 20 procent från 1995 års nivå.

Målet är en regionalisering av det nationella delmålet som innebär en 30-procentig minskning. Den största källan till kväveutsläpp är läckage från jordbruksmark. Punktutsläpp från reningsverk och nedfall av kväve från luften är också viktiga källor (figur 21). Kväveläckage från jordbruket beräknas nationellt ha minskat med 13% mellan 1995-2005 genom olika odlingsåtgärder. Utsläppen av kväve från kommunala reningsverk har åren 1995-2008 nära halverats som ett resultat av förbättrad kväverening. Eftersom vattendragens transport av kväve följer vattenföringen (figur 22) är det dock svårt att bedöma om

kvävetransporter i vattendragen har minskat p.g.a. genomförda åtgärder.

Lagstiftningen och tillsynen av stallgödselhanteringen har skärpts under senare tid men samtidigt har intensiteten i jordbruket ökat. Satsning på vattenvårdsprojekt (se regionalt mål 1) och rådgivning till lantbruket är viktiga insatser för att minska kväveläckaget. Nya våtmarker anläggs successivt vilket också bidrar till bättre vattenkvalitet. Trots vissa positiva tecken bedöms målet vara mycket svårt att nå inom tidsramen, vilket följer den nationella bedömningen.

Regionalt mål 3. Minskade utsläpp av ammoniak

Regional målformulering:

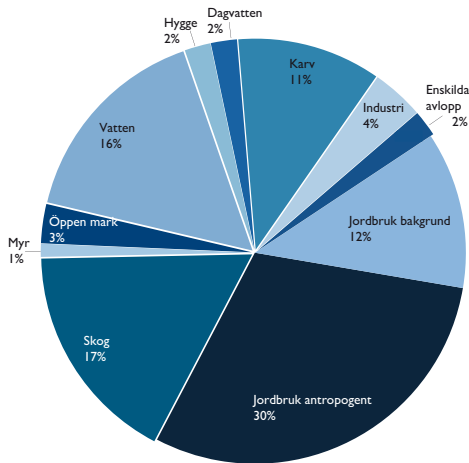
Senast år 2010 skall utsläppen av ammoniak ha minskat med 15 procent från 1995 års nivå.

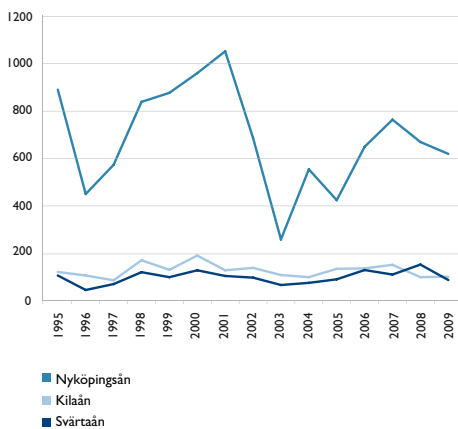
Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Utsläppen av ammoniak kommer till största delen från djurhållningen inom lantbruket. Antalet produktionsdjur i lantbruket har minskat kraftigt den senaste tioårsperioden, samtidigt som antalet hästar som hålls för rekreation har ökat. Totalt sett minskar dock djurantalet och därmed ammoniakavgången från djurens gödsel. Skärpt lagstiftning för lagring och spridning av stallgödsel har också bidragit till minskade utsläpp av

ammoniak. En ammoniakkälla, som är liten i sammanhanget, men som får allt större betydelse är vägtrafiken. Orsaken är att ammoniak bildas i bilarnas katalysatorer.

Utsläppen i Södermanlands län har minskat med 17% mellan 2000 och 2008 (se figur 22). Tillförlitlig regional statistik för åren 1995-2000 saknas, men eftersom utsläppen minskat nationellt under denna period bedöms målet vara uppnått, vilket är i linje med den nationella bedömningen.

Figur 21
Källfördelning utsläpp av kväve till Södermanlands läns kust. Karv betyder kommunala avloppsreningsverk, vatten avser nedfall av kväve från luften till vattenytan och Jordbruk bakgrund är naturlig belastning.
Källa: SMED (Miljömålsportalen).

Figur 22
Mätserier över transporten av kväve (ton per år) vid Kilaåns, Nyköpingsåns och Svärtaåns mynningar. Resultaten av dessa mätningar visar att kvävetransporten i Svärtaån var 18% lägre 2009 jämfört med år 1995. I Kilaån och Nyköpingsån var transporten 16 resp. 30% lägre år 2009 jämfört med 1995.
Källa: Nyköpingsåarnas vattenvårdsförbund.

Regionalt mål 4. Enskilda avlopp

Regional målformulering:

Senast år 2010 skall utsläppen av gödande ämnen från enskilda avloppsanläggningar ha minskat med 25% jämfört med 1992.

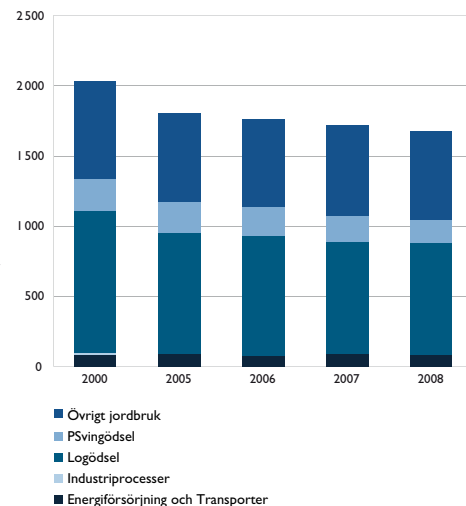

Målet är länseget. De enskilda avloppens bidrag till de diffusa utsläppen av fosfor och kväve berörs även i regionalt mål 1 och 2.

Sedan 1992 har många enskilda avlopp åtgärdats, men detta motverkas dels av att många avlopp blivit hårdare belastade när fritidshus omvandlas till permanentbostäder och dels av att funktionen hos markbäddar som var tillräcklig 1992 nu är bristfällig. Ett omfattande tillsynsarbete behövs och för att uppnå målet måste fastighetsägare åtgärda anläggningar med bristande funktion. På flera håll i länet har arbetet intensifierats och det finns goda

exempel på åtgärder i flera kommuner. Verktynen i tillsynsarbetet har också blivit tydligare på senare år t.ex. genom att en handbok för avloppshandläggare har tagits fram. Vattendelegationens beslut 2009 om miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram kommer att vara en drivkraft framöver i arbetet med att minska utsläppen av gödande ämnen från enskilda avloppsanläggningar.

Trots positiva tendenser bedöms målet inte kunna nås inom tidsramen. Brister i tillgängligt dataunderlag medför dock att det är svårt att göra en kvalificerad bedömning av måluppfyllelsen.

Figur 23

Ammoniakutsläpp (ton) i Södermanlands län 2000-2008.

Källa: SMED (Miljömålsportalen)

Miljö kvalitetsnorm

Lagligt bindande föreskrifter för miljö kvalitet för mark, vatten, luft eller miljön i övrigt inom ett visst geografiskt avgränsat område, till exempel en sjö eller hela landet (Miljöbalken 5 kap.).

Ökat fokus på näringsläckage!

Vattendelegationens beslut 2009 fokuserar på att komma tillrätta med övergödningen genom att fastställa miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram. De föreslagna åtgärderna kommer att leda till ett bättre kunskapsunderlag som gör det lättare att prioritera var insatserna mot näringsläckage gör bäst nytta. Redan nu pågår ökade aktiviteter i länet med riktad rådgivning, insatser och stöd till främst jordbruket för att minska näringsläckage till Östersjön. Regionalt och lokalt tas nu ett större grepp

på övergödningen genom att åtgärder riktas mot alla källor som göder haven, vilket är positivt för miljön.

För att nå en hållbar utveckling behöver vi utnyttja näringen bättre än vi gör idag. Kväve och fosfor läcker från reningsverk och enskilda avlopp ut i haven. Vi måste skapa kretslopp där näring från avloppen återförs till jordbruksmarken. Fosfor är en ändlig resurs som vi måste bli bättre på att hushålla med.

Kristina Gullbrandsson, ansvarig för målet Ingen övergödning på Länsstyrelsen.

Foto: Stina Jaansson

Levande sjöar och vattendrag

Nationell målformulering:

Sjöar och vattendrag skall vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer skall bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion skall bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

Miljökvalitetsmålet bedöms möjligt att nå under förutsättning att ytterligare åtgärder vidtas. Trenden i miljön är oförändrad. Det finns flera verktyg att tillämpa för att nå miljökvalitetsmålet, men resursbristen och andra prioriteringar har lett till att Länsstyrelsen ännu inte har börjat arbeta aktivt med målet.

I Södermanland finns 19 vattenmiljöer utpekade som nationellt värdefulla men det totala antalet värdefulla sjöar och vattendrag är sannolikt högre. Kunskapen om natur- och kulturvärden i vatten överlag är bristfällig. Flertalet av dessa vatten kräver åtgärder i form av skydd eller restaurering. Det krävs åtgärder i någon form i ca 70% av de ca 250 vattenförekomster som finns i Södermanlands län.

Arbetet med att skydda och restaurera vatten i länet har påbörjats men mycket återstår att göra. Många åtgärder för att nå delmålen kräver tätt samarbete med kommuner, vattenvårdsförbund, markägare m.fl. EUs Vattendirektiv har målet att nå god ekologisk status till 2015/2027 genom bred samverkan och förankring på alla nivåer. Arbetet inom vattenförvaltningen borde därför kunna bidra stort i arbetet.

För att nå förtroende hos markägare, som i slutändan ofta gör de praktiska åtgärderna för bättre vatten, krävs det långsiktighet och kon-

tinuitet i arbetet. Det behövs en tydlig strategi för hur arbetet med skydd och restaurering av vattenmiljöer skall prioriteras och genomföras. Resursförstärkning och en hög grad av samordning inom vattenområdet på Länsstyrelsen är viktiga förutsättningar för att kunna arbeta fram en gemensam strategi och driva gemensamma projekt.

Länsstyrelsen har inom vattenförvaltningsarbetet påbörjat en fördjupad påverkansanalys av delavrinningsområden, som 2011 ska resultera i underlagsrapporter kring hur åtgärder ska prioriteras inom de olika avrinningsområdena. Rapporten ska förhoppningsvis leda till en långsiktig åtgärdsplan där allt vattenarbete inkluderas och olika prioriteringar som till exempel värdefulla vatten, hotade arter, övergödda vatten och fysisk påverkan vägs ihop. För detta arbete behöver det även tas fram en limnisk strategi som har fokus på skydd och restaurering av de värdefulla vattenmiljöerna. För att kunna initiera projekt i de prioriterade områdena är det också viktigt med förutsägbart och långsiktig finansiering för restaurering av vattenmiljöer. Havsmiljöanslaget är ett bra sätt att finansiera projekt men är inriktat endast på kustvatten. Projekt kan drivas till exempel av kommunerna, vattenvårdsförbund, vattenråd eller privata personer. Här har Länsstyrelsen en viktig roll som stödjande och uppmuntrande myndighet.

En viktig del för att nå målet är att Länsstyrelsen får mer resurser och hjälp från Kammarkollegiet för tillsyn och omprövning av vattenverksamheter. På grund av resursbrist tillämpas inte miljöbalken fullt ut i nuläget. Många av de åtgärder som skulle kunna leda till måluppfyllelse handlar om hårdare krav på hänsyns- eller skyddsåtgärder i samband med vattenverksamheter.

För att få till skyddsbestämmelser i länets alla allmänna samt större enskilda ytvattentäkter krävs det mer resurser i kommunerna för att arbeta med skyddsfrågor. Kartering av större enskilda ytvattentäkter behövs också för att kvantifiera hur långt man nått hit-

tills. SGU ser gärna att länsstyrelserna tar fram regionala vattenförsörjningsplaner för att stödja kommunerna i avlopps- och dricksvattenplanering.

Arbete med åtgärdsprogrammen för hotade arter har under de senaste fem åren ökat nästan varje år tack vare ökad finansiering men också att arbetet blivit mer organiserat. En viss nedskärning i budgeten för 2010 resulterade i att arbetet för vissa åtgärdsprogram stannade av vilket är oroande för framtiden. Om inte resurserna ökar framöver kommer flera program att prioriteras ner och arbetet kommer inte att genomföras vilket kan resultera i att arterna försvinner från länet på sikt.

Regionalt mål 1. Åtgärdsprogram för natur- och kulturmiljöer

Regional målformulering:

Senast år 2010 skall minst hälften av de skyddsvärda miljöerna ha ett långsiktigt skydd och fördelas jämnt mellan de fem vattendistrikten. Minst 15 fiskefria områden skall finnas i varje vattendistrikt.

Det regionala målet är en del av ett nationellt delmål som även behandlar identifiering och åtgärdsprogram av skyddsvärda miljöer. Under 2005 sammanställde Länsstyrelsen information om de värdefulla vattenmiljöerna med avseende på natur, kultur och fisk i länet. Nitton nationellt värdefulla objekt pekades ut. Det totala antalet värdefulla sjöar och vattendrag är dock sannolikt högre då kunskapen om natur- och kulturvärden i vatten överlag är bristfällig. Prioritering av de utpekade objekten enligt skyddsbehovet har gjorts men själva skyddsprocessen har inte påbörjats.

Målet med fiskefria områden har inte uppnåtts. För länet har det tagits fram en lista på tänkbara objekt men Länsstyrelsen har inte gått vidare med något objekt. Nationellt är man överrens om att syftet med målet om de fiskefria områdena behöver förtydligas.

Att skydda vattenmiljöerna är ett långsiktigt och omfattande arbete som kommer att ta mycket tid. På grund av andra prioriteringar har arbetet med limnisk skydd inte fortskridit som planerat. Målet bedöms därför inte som möjligt att nå till 2010, vilket också stämmer överens med den nationella bedömningen av delmålet.

Regionalt mål 2. Åtgärdsprogram för restaurering av vattendrag

Regional målformulering:

Senast till år 2010 skall minst 25 procent av de värdefulla och potentiellt skyddsvärda vattendragen ha restaurerats.

Det regionala målet är en del av ett nationellt delmål som även behandlar identifiering och åtgärdsprogram av skyddsvärda vattendrag. De vatten som be-

rörs av målet är de som är nationellt särskilt värdefulla, men även vatten som är potentiellt skyddsvärda t.ex. vatten där tjockskalig målarmussla lever.

Kilaåprojektet

Länsstyrelsen planerar och genomför tillsammans med lantbrukare och markägare längs Kilaån åtgärder för restaurering av vattendraget både för att minska näringstillförseln och att öka den biologiska mångfalden. Projektet startades 2008 och finansieras med havsmiljöanslaget, LOVA-bidrag, landsbygdsstöd samt markägarnas egna insatser.

I Kilaåns avrinningsområde arbetar Länsstyrelsen sedan 2008 aktivt med planering av restaureringsåtgärder i nära samarbete med markägarna. De första åtgärderna genomförs 2010 för att sedan pågå under flera år. Sedan 2008 har Länsstyrelsen i samarbete med Trafikverket genomfört årliga inventeringar av vandringshinder vid vägpassager i länet och under 2010 åtgärdar Trafikverket en fellägd vägtrumma i ett kustmynnande vattendrag.

Under 2008 påbörjades arbetet med att ta fram en plan för restaurering och skydd av sötvattenmiljöer i länet. På grund av andra prioriteringar har dock detta arbete inte

fortskridit som planerat. Därmed saknas såväl kunskap över restaureringsbehovet som en långsiktig strategi för hur arbetet ska bedrivas och samordnas inom och utanför Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen behöver börja arbeta mer aktivt med att kartlägga och sammanställa restaureringsbehovet samt påbörja fler åtgärder. En stor del av arbetet kräver omprövningar av vattendomar samt ökad dialog med markägare, kommuner och övriga aktörer. Målet kommer inte att uppnås. Bedömningen ligger i linje med den nationella, som dock är något mer positiv.

Regionalt mål 3. Upprättande av vattenförsörjningsplaner

Regional målformulering:

Senast år 2009 skall vattenförsörjningsplaner med vattenskyddsområden och skyddsbestämmelser ha upprättats för alla allmänna och större enskilda ytvattentäkter. Med större ytvattentäkter avses ytvatten som nyttjas för vattenförsörjning till fler än 50 personer eller distribuerar mer än 10 m³ per dygn i genomsnitt.

Måläret är passerat. Både målformulering och bedömning överensstämmer med den nationella nivån. I Södermanlands län finns ett behov av att förbättra skyddet av dricksvattentäkter och upprätta vattenförsörjningsplaner, vilket även skulle kunna samordnas på regional nivå. I länet finns fem allmänna vattentäkter som består av ytvatten, två av dessa har skyddsområde och för ytterligare två pågår arbete med att inrätta skydd. Det finns åtta allmänna grundvattentäkter där ytvatten infiltreras. Alla har skyddsområde med skyddsföreskrifter.

Fem av länets nio kommuner har en plan eller ett program för dricksvattenförsörj-

ningen. Arbetet med översyn av befintliga vattenskyddsområden för kommunala täkter pågår, liksom förslag till nya vattenskyddsområden och skyddsbestämmelser. Det krävs dock ytterligare resurser och prioritering hos kommunerna för att vattenförsörjningsplaner ska kunna upprättas.

Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheten är en viktig drivkraft för kommunernas översyn av skyddet av grundvattentäkter. Förutom att skapa skydd för de täkter som saknar det idag behöver kommunerna även utveckla vatten- och avloppsplaner i samarbete med Länsstyrelsen. I flera av länets kommuner märks också ökad vattenhänsyn i planeringsfrågor.

Regionalt mål 4. Utsättning av djur och växter som lever i vatten

Regional målformulering:

2010 skall utsättning av djur och växter som lever i vatten ske på ett sådant sätt att biologisk mångfald inte påverkas negativt.

Det regionala målet överensstämmer delvis med det nationella delmålet, årtalet är framflyttat från 2005 till

2010. Hittills under 2010 har 17 ansökningar hanterats av Länsstyrelsen för utsättning av fisk. Flertalet är rutinmässiga

utsättningar av regnbåge och öring i "put and take"-vatten samt havsöring i kustmyndande vattendrag. Dessutom sker utsättning av ål yngel årligen. Utplanteringar av genetiskt främmande fiskstammar skall ske restriktivt och på sådant sätt att inte lokala stammar av vild fisk kan påverkas. Förutom fisktillstånd har 4 tillstånd getts för utsättning av flodkräffa och signalkräffa.

Tyvärr är illegala utsättningar av framförallt signalkräftan, som är bärare och spridare av kräftpest, vanliga. Dessa utsättningar

kan innebära ett allvarligt hot mot länets få kvarlevande bestånd av flodkräffa. Övriga introducerade och vidspridda arter i länet är sjögull, vattenpest och vandrarmussla. För att nå miljömålet krävs det att illegala utsättningar av framförallt signalkräffa upphör. Det finns behov både av att förbättra kunskaperna kring och att informera allmänheten om förekomsten av främmande arter i vattenmiljöer samt hur dessa påverkar sin omgivning. Delmålet kommer inte att uppnås inom den utsatta tidsramen.

"Put and take"

Inplantering av fisk (vanligen laxartad) i sportfiskesytte i vatten där arten normalt inte kan reproducera sig.

Regionalt mål 5. Åtgärdsprogram för hotade arter

Regional målformulering:

Senast 2010 skall arbetet utifrån de nationella åtgärdsprogrammen ha inletts för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder.

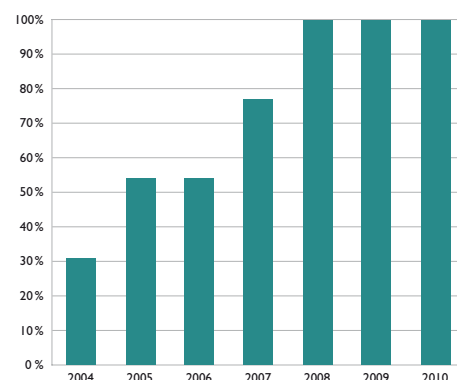

Målet är länseget och formulerat så att det inte ska vara beroende av beslut som tas på nationell nivå. Jordbruks- och industriutvecklingen har resulterat i en omfattande exploatering av vattenområden i länet. Som en effekt av detta har livsmiljöer för en mängd olika växt- och djurarter försämrats eller försvunnit.

För hotade arter i landet tas åtgärdsprogram fram av Naturvårdsverket och Fiskeriverket. För några av arterna finns åtgärdsprogram som ännu inte är fastställda och vissa arter har gamla åtgärdsprogram som håller på att revideras. Trots detta har arbetet med inventeringar och åtgärder påbörjats (se figur 24).

Under 2004-2009 har många inventeringar

gjorts av både vattenväxter, stormusslor och fisk. I år (2010) har lekgrus lagts ut på två sträckor i Kilaån för att gynna stensimpa och därmed också den hotade tjockskaliga målarmusslan som i sitt parasitiska stadium använder sig av bland annat stensimpa. Dessutom förs diskussioner med SMHI och Banverket om att åtgärda vandringshinder i Kilaån samt att ett omlöp för fisk projekteras vid nedersta kraftverket i Ålbergaån. För att minska grumligheten och näringsämnen i Kilaån har två sedimentationsdammar anlagts i avrinningsområdet samt 700 ha åkermark strukturralkats längs ån. Även om målet uppnås inom den utsatta tidsramen kvarstår mycket arbete att göra för att gynna de hotade arterna i länet.

Figur 24

Andel åtgärdsprogram för hotade arter i limniska miljöer där arbete pågår i Södermanlands län. Totalt har tom 2010 åtgärder genomförts för 17 limniska arter.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Samverkan och kommunikation är nyckeln till Levande sjöar och vattendrag

Vi är beroende av vatten och vi borde bli bättre på att ta hand om våra sjöar och vattendrag. Informationen om tillståndet i länets sjöar och vattendrag har ökat kraftigt under de senaste åren då mer resurser för kartläggning och analys har tillkommit bland annat via Vattendirektivsarbetet. Tillståndet i länets vatten har generellt måttlig status och det finns många anledningar till restaurering och skydd.

Det finns en hel del att åtgärda men arbetet är komplicerat och det tar lång tid att se effekterna av åtgärderna. Några projekt är i gång för att restaurera vattenmiljön, främst kemiskt, men även fysiskt. Många fler projekt måste dock startas för att få igång vattenvårdsarbetet på allvar. Viktigast av allt är samverkan och kommunikation.

Leena Tuomola, ansvarig för målet Levande sjöar och vattendrag på Länsstyrelsen.

Foto: Björn Lagerdahl

Grundvatten av god kvalitet

Nationell målformulering:

Grundvattnet skall ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

Miljökvalitetsmålet bedöms möjligt att nå om ytterligare åtgärder vidtas. Grundvattnet i Södermanlands län har överlag god kvalitet och tillgången på vatten för dricksvattenanvändning är förhållandevis stor. Lokalt kan viss påverkan från jordbruk, vägnät och förorenad mark förekomma, i vissa områden finns en naturlig måttlig förhöjning av metaller och radon. Det för samhället viktigaste grundvattnet finns i länets sand- och grusavlagringar, vilka även utnyttjas för materialförsörjning. Uttag av sand och grus är irreversibla ingrepp och för framtiden är därför en restriktiv hållning i provningar av täkttillstånd viktig.

Det finns flera positiva trender inom grundvattenområdet, trots att delmålen under miljökvalitetsmålet inte kommer att uppnås inom utsatt tid i länet. Generellt har grundvattenfrågorna hamnat mer i fokus hos kommuner, länsstyrelse och andra myndigheter de senaste åren, till stor del med anledning av Vattenmyndighetens arbete, och kunskapsnivån inom området höjs nu kontinuerligt. Mer specifikt har detta inneburit en utvecklad hantering av data från kommunernas råvattenprovtagningar, ökade resurser för kartläggning av länets grundvattenförekomster och att kommunerna ser över skyddet av sina grundvatten-

täkter. Hänsynen till grundvattenresurser har också blivit tydligare i Länsstyrelsens provningar av materialtäkter. Arbetet med att hitta ersättningsmaterial till naturgrus går långsamt framåt.

Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för vatten som beslutades 2009 har varit och fortsätter sannolikt vara en viktig drivkraft för kommunernas översyn av skyddet av grundvattentäkter. Att inrätta lokala skyddsföreskrifter för mindre men viktiga täkter, t. ex för större samfälligheter, kan vara ett bra och relativt snabbt sätt för kommunerna att komma framåt i arbetet. En långsiktig åtgärd skulle också kunna vara att Länsstyrelsen samordnar arbetet med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan för ett flertal kommuner. I miljöprocessutredningen från 2009 förslogs möjligheten att peka ut grundvattenförekomster som riksintressen. Antas förslaget öka förutsättningarna att långsiktigt bevara länets viktigaste grundvattenförekomster.

Att grundvattenfrågorna och skyddet av grundvattnet generellt fått större uppmärksamhet är mycket positivt, eftersom kunskapen om grundvattenmiljön och dess tillstånd är relativt liten. Exempelvis är grundvattnets betydelse för växter och djur i olika miljöer i länet ganska okänd. Här behövs förutom forskning på långsiktiga

effekter av nivåförändringar även inventeringar av förändrade grundvattennivåer till följd av uttag i de områden där så kan misstänkas. Ett underlag kring länets källskogsmiljöer pekar på att det finns värdefulla och skyddsvärda ekosystem som är starkt sårbara för förändringar i grundvattennivån. Vidare utredning kring risksituationen för dessa områden och möjligheterna till inrättande av skydd behövs.

Vattenmyndighetens arbete omfattar ett hundrafemtio grundvattenförekomster i vårt län och för ca 15-20% av dessa finns kvalitetssäkrade råvattenanalyser från kommunala täkter att tillgå. Representativa råvattenanalyser ger förutom nödvändig information ur dricksvattensynpunkt även

en bild av själva grundvattenförekomster-
nas vattenkvalitet och påverkanssituation. Vid sidan av kommunernas fortsatta provtagningar för dricksvattenframställning behöver alltså mer information om grundvattenkvalitet och grundvattennivåer tas fram för att ge en bättre helhetsbild av alla våra förekomster och de ev miljöproblem som finns. Denna kunskap är även viktig med hänsyn till effekterna av förändrade nederbördsmonster som kan följa av klimatförändringarna. Vattenmyndighetens arbete har medgett ökade resurser för undersökningar av grundvatten i länet under 2010 och 2011, vilket helt klart för arbetet framåt och ger vägledning kring hur den fortsatta kartläggningen bör planeras.

Regionalt mål 1. Skydd för grundvattenförande geologiska formationer

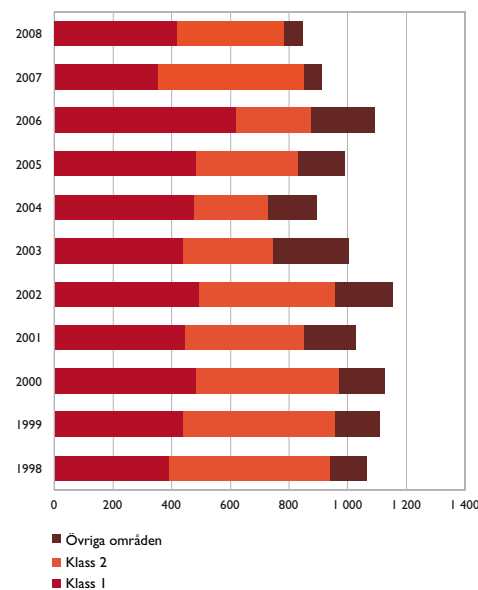
Regional målformulering:

Grundvattenförande geologiska formationer av vikt för nuvarande och framtida vattenförsörjning skall senast år 2010 ha ett långsiktigt skydd mot exploatering som begränsar användandet av vattnet.

Det regionala målet överensstämmer med det nationella delmålet. Grundvattenförekomsterna i Södermanlands län är till mycket stor del knutna till naturgrusformationer. I nuläget har ca 75% av länets kommunala grundvattentäkter skyddsområden men majoriteten inrättades för mer än 25 år sedan och behöver uppdateras. I flera kommuner pågår översyn av skyddet av grundvattentäkter och ett par nya vattenskyddsområden är på gång. Uttaget av naturgrus från områden med betydelse för vattenförsörjning idag eller i framtiden minskade något i länet under 2008 jämfört med föregående år (se figur

25). Även det totala uttaget av naturgrus minskade och 2008 års uttagsmängd var den lägsta på tio år. Nästan allt naturgrus som bröts i länet 2008 hämtades dock fortfarande ur områden som är värdefulla för dricksvattenutvinning. Under 2009 föreslog miljöprocessutredningen att grundvattenförekomster ska kunna pekas ut som riksintresse för vattenförsörjningen. Antas förslaget ökar förutsättningarna att bevara länets viktigaste grundvattenförekomster. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen. Inte heller nationellt bedömdes det som möjligt att nås till 2010.

Figur 25
Naturgrusutvinning (1000 ton) från områden med betydelse för vattenförsörjningen idag eller i framtiden.

Klass 1: > 25 l/s möjlig uttagsmängd vatten
Klass 2: 5 - 25 l/s möjlig uttagsmängd vatten
Övriga områden: Naturgrusuttag från områden som bedöms vara mindre viktiga för vattenförsörjningen
Källa: SGU (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 2. Grundvattennivåer

Regional målformulering:

Senast 2010 skall användningen av mark och vatten inte medföra sådana ändringar av grundvattennivåer som ger negativa konsekvenser för vattenförsörjningen, markstabiliteten eller djur- och växtliv i angränsande ekosystem.

Det regionala målet överensstämmer med det nationella delmålet. Tillgången till grundvatten i länet har av Sveriges Geologiska Undersökning, SGU, bedömts vara generellt god. Sänkta nivåer förekommer lokalt under torra perioder, både naturligt och som en följd av stort vattenuttag, då även vattenkvaliteten kan påverkas. I kust- och skärgårdsområdet kan högt vattenuttag och långsam grundvattenbildning innebära att brunnar drabbas av saltvatteninträngning. Kunskapen om vilka områden som kan drabbas av negativa konsekvenser av en förändrad grundvattennivå är idag begränsad. Undersökningar visar

dock att det ex finns biotoper i länet med stark koppling till grundvattennivå. SGU har tagit fram föreskrifter för hur Vattenmyndigheterna ska utforma och genomföra övervakning av grundvattennivåer i identifierade bristområden. Kommuner behöver med stöd av Länsstyrelsen identifiera områden som är känsliga för förändringar i grundvattennivåer och föra in dessa i översiktsplaner. Det kan även finnas ett behov av att införa restriktioner för vatten- och energibrunnar i känsliga områden. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen, vilket överensstämmer med den nationella bedömningen.

Foto: Björn Lagerdahl

Börstakärret, en grundvattenberoende naturmiljö.

Regionalt mål 3. Rent dricksvatten

Regional målformulering:

År 2010 skall alla vattenförekomster som används för uttag av vatten som är avsett att användas som dricksvatten och som ger mer än 10m3 per dygn eller betjänar mer än 50 personer per år uppfylla gällande svenska normer för dricksvatten av god kvalitet med avseende på föroreningar orsakade av mänsklig aktivitet.

Det regionala målet överensstämmer med det nationella delmålet. I Södermanlands län har enskilda brunnar i en del områden tidvis problem med nitrat och klorid och det förekommer även naturligt förhöjda halter av järn, mangan och radon. Sammanställd analysdata av råvattenkvalitet i kommunala vattentäkter visar att ett tiotal av länets omkring 150 grundvattenförekomster från år 2000 och fram till idag har haft förhöjda halter av framförallt bekämpningsmedel och klorid. För dessa samt ytterligare ett antal förekomster som bedömts ha mycket stor potentiell risk för

negativ påverkan, planeras vidare utredning genom utökad provtagning. En förekomst har bedömts att i dagsläget inte ha god kemisk status. Mätningar av kvävenedfall från luft till mark indikerar att risken för kväveläckage till grundvatten är liten, åtminstone i länets skogsbeklädda markområden. Delmålet har kopplingar till möjligheterna till förbättrat skydd av grundvatten under delmål 1 samt åtgärder för miljö kvalitetsmålen Giftfri miljö och God bebyggd miljö. Det regionala målet kunde inte nås inom tidsramen. Inte heller nationellt bedömdes det som möjligt att nås till 2010.

Ökat fokus på grund- och dricksvattenfrågor

Grund- och dricksvattenfrågorna har hamnat mer i fokus hos kommuner, länsstyrelse och andra myndigheter de senaste åren, mycket tack vare Vattenmyndighetens arbete. Kunskapsnivån inom området höjs nu kontinuerligt. Att grundvattenfrågorna generellt fått större uppmärksamhet är mycket positivt, eftersom grundvattnet är en del av vår omgivning och en resurs som trots att den finns överallt är så osynlig. Det kan därför ofta vara svårt att upptäcka problem i grundvattenmiljön och det är viktigt att vi fortsätter lära oss mer.

Ökat fokus på och hänsyn till grund- och dricksvattenfrågorna är bra, eftersom det är lång väg kvar tills vi har en god regional överblick över tillståndet i grundvattenmiljön. Under 2010 har vi börjat ta prover i ett antal naturliga källor runtom i länet, vilket kommer att ge värdefull information om grundvattenmagasinens kvalitet och påverkanssituation på lokal nivå. Det kommer också att ge viktig kunskap kring hur vi ska fortsätta göra undersökningar.

Björn Lagerdahl, ansvarig för målet Grundvatten av god kvalitet på Länsstyrelsen.

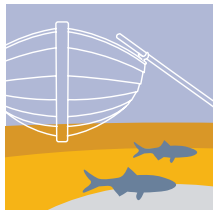

Foto: Monika Gustafsson

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Nationell målformulering:

Västerhavet och Östersjön skall ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden skall bevaras. Kust och skärgård skall ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård bedrivs så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden skall skyddas mot ingrepp och andra störningar.

Miljökvalitetsmålet är möjligt att nå under förutsättning att ytterligare insatser vidtas. Bedömningen är mer positiv än föregående år (2009) då målet inte bedömdes vara möjligt att nå. Länsstyrelsen har arbetat aktivt med miljömålet genom kunskapsinsamling, åtgärdsprogram för hotade arter samt inrättandet av ett marint naturreservat och inom kort två särskilda hänsynsområden. Målet om strategi för kulturarv och odlingslandskap anses både nationellt och regionalt vara uppnått. I dag är det för liten del av de skyddsvärda marina miljöerna som står under någon form av områdesskydd. Detta tillsammans med behovet av krafttag när det gäller de andra miljökvalitetsmålen "Ingen övergödning" och "Giftfri miljö" är det som krävs för att miljökvalitetsmålet ska kunna uppnås. Även uppfyllandet av våra internationella åtaganden med att utföra åtgärder inom Helcoms aktionsplan för Östersjön, och genomförandet av EG:s marina direktiv, är av stor betydelse för att miljökvalitetsmålet ska kunna uppfyllas.

En brist är att det i dag inte finns någon allmän kunskap om vilken skillnad i prioriteringar man skall ge olika marina miljöer och funktioner. För att kunna gå vidare med prioriteringsarbetet inom den marina miljön, måste kunskap om vad som ska anses som bra marina värden tas fram och diskuteras. Det krävs samtidigt att Länsstyrelsen arbetar tvärssektoriellt, både internt och externt för att samordna dessa frågor.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har tillsammans med andra länsstyrelser, inlett arbetet med ett datamodelleringsprojekt. Syftet är att få bättre kunskap om vilka marina miljöer som skulle kunna anses vara särskilt skyddsvärda. För att lyckas med detta, ska Länsstyrelsen samla det kunskapsunderlag som finns i dag och komplettera det med ny kunskap från fältstudier inom projektet. Därmed ska vi kunna få bättre kunskap om vilka marina miljöer som skulle kunna anses vara särskilt skyddsvärda. Med den kunskapen kan vi ta fram ett underlag som skall kunna hjälpa Länsstyrelsen och kommuner i dess arbete med prioriteringar

kring marint områdesskydd. Projektet riktar sig även till organisationer och privatpersoner som vistas i/eller har intresse av marina miljöer.

En del i prioriteringsarbetet är den marina strategi som planeras bli klar under 2011. Där kommer en sammanställning av det befintliga kunskapsunderlaget för de marina miljöerna i länet att presenteras tillsammans med beskrivningar av former prioriteringar, för framtida marint områdesskydd.

Länsstyrelsen har börjat arbetet för alla framtagna åtgärdsprogram för hotade arter. Arbetet hittills har gått ut på att ta fram åtgärdsprogram och inventera arter. I nästa fas kommer arbetet att fokusera på faktiska åtgärder för de hotade arterna samt uppföljning av effekterna på dessa.

Arbetet med att inrätta fiskefredade områden har inte påbörjats pga resursbrist. Vi har i dagsläget för dålig kunskap vad gäller populationer av marina däggdjur, sjöfåglar och ickemålararter för att kunna göra någon bra bedömning av bifångsters påverkan på populations- och ekosystemnivå. Det kustnära yrkesfisket är dock av relativt liten omfattning i Södermanlands län, vilket torde innebära att påverkan av bifångster på sikt kan anses vara liten.

Fiskeriverket har godkänt projekt Kustlinjen i Södermanland som fiskeområde och beviljat 3 miljoner kr i EU-stöd för att fram till 2013 satsa på utveckling kopplat till fiskenäringar. Kustlinjen har ett tydligt fokus på miljö- och restaureringsprojekt, men en stor potential finns även i att utveckla fisketurismen i Södermanland.

Natura 2000

Ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Natura 2000-områden finns i alla medlemsländer och ska hejda utrotningen av arter och livsmiljöer. Sverige har drygt 3550 Natura 2000-områden och i Södermanlands län finns 198 områden. I de EG-direktiv som styr Natura 2000 listas över 900 växt- och djurarter och mer än 170 livsmiljöer som hotade eller unika ur ett europeiskt perspektiv.

Regionalt mål 1. Långsiktigt skydd av marina miljöer, kust och skärgårdsområden.

Regional målformulering:

Senast år 2010 ska minst 50 procent av skyddsvärda marina miljöer och minst 70 procent av kust- och skärgårdsområden med höga natur- och kulturvärden ha ett långsiktigt skydd som är så utformat att det bidrar till utvecklingen av en livskraftig bygd. Senast 2010 skall minst tre marina reservat inrättas.

Målet överensstämmer delvis med det nationella delmålet, men den andra meningen i målformuleringen är regionalt antagen. Av de områden som innehåller kända marina värden är idag ca 25% långsiktigt skyddade (se figur 26). Uppskattningen är svår att göra, då kunskapen om

marina värden är ofullständig. Målet bedöms inte kunna uppnås till 2010. Även om målet inte nås är utvecklingen positiv. Askö naturreservat har idag marint skydd och Länsstyrelsen arbetar fortsatt aktivt med att skydda marin miljö. Arbetet omfattar bl.a. att ta fram en strategi för skydd av marin

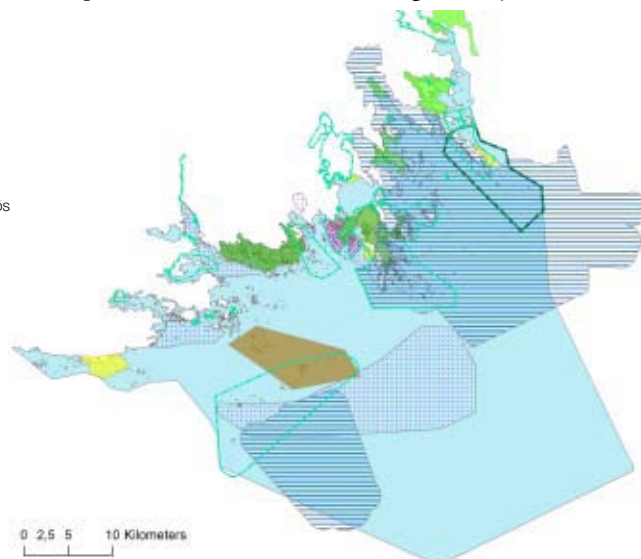
Skydd av marina värden

- Natura2000, kust
- "Marint naturreservat"

Marina värdestrakter

Trakt

- Övervintringsområden, sjöfågel
- Skyddande grunda vikar - gädda, gös
- Skyddande grunda vikar - laguner
- Plattfiskrekrytering
- Undersökningsvärde
- Kulturmiljö
- Friluftsliv

Figur 26

De särskilda värdekärnor som vi idag känner till i länet redogörs i kartan i kombination med de skyddade områden som berör marin miljö. Natura 2000-områden skyddar endast de naturtyper som nämns i habitatdirektivet. Värden som vi inte har tillräcklig kunskap om är t.ex. födosöksområden av särskild vikt för fågel, lekområden för vissa fiskarter, samt okända vrakområden.

Källa: Länsstyrelsen

miljö som skall förankras både inom Länsstyrelsen och brett bland berörda i länet. Kust- och skärgårdsområden som täcks av riksintressen för natur- och kulturvärden är till 44% långsiktigt skyddat genom Naturreservat och Natura 2000 områden.

Målet bedöms inte kunna nås i länet inom tidsramen, vilket skiljer sig från den posi-

tiva nationella bedömningen. För att målet ska kunna nås efter 2010 behövs ett bättre kunskapsunderlag för att kunna lokalisera de skyddsvärda marina miljöerna. Detta arbete pågår för närvarande, genom en marin modelleringsstudie, vilken startades under 2010. För att i framtiden kunna skydda de mest värdefulla marina miljöerna behöver fler former av skydd än naturreservat utvecklas.

Regionalt mål 2. Fredade områden

Regional målformulering:

Senast 2010 skall minst fem områden där fiskeförbud råder under lektid (1 april–15 juni) inrättas. Därutöver skall även minst ett område med permanent fiskeförbud inrättas i Södermanlands kustvatten senast 2015.

Målet är länseget. Målet bedöms inte möjligt att nå till 2010, eftersom insatser på området inte gjorts. Att både skydda fem områden under lektid och införa ett område med permanent fiskeförbud kräver god planering, bred dialog och möjligen särskilda ersättningsmöjligheter för uteblivna inkomster av fiske. Ingen större förändring av utvecklingen har skett

under 2010. Dock har arbetet med att inrätta ett område med lekfiskeförbud påbörjats. Målet är mycket viktigt att arbeta med för att nå det nationella miljökvalitetsmålet. För att uppnå målet krävs att den fiskeribiologiska kompetens som finns på Länsstyrelsen har möjlighet att arbeta med fiskefredning som redskap för fiskeförvaltning och miljöarbete i stor.

Regionalt mål 3. Strategi för kulturarv och odlingslandskap

Regional målformulering:

Senast år 2008 skall en regional strategi finnas för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas.

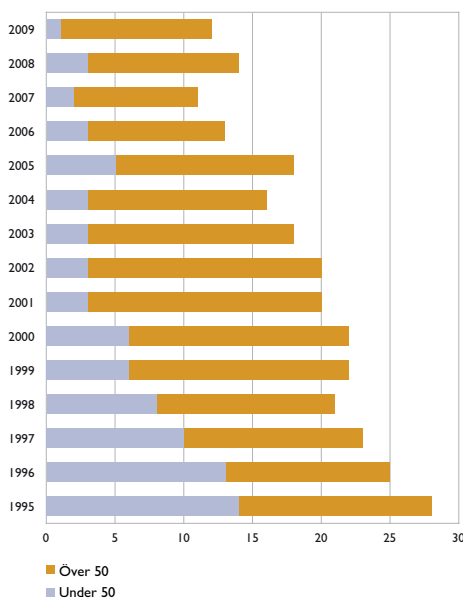

Nationellt anses delmålet ha uppnått 2008. Regeringen gav 1997 Länsstyrelserna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län i uppdrag att utarbeta ett program för skärgårdens miljö- och hållningsfrågor. Med miljö menades även kulturmiljöer. Programmet färdigställdes 1999 och innehåller en analys av problemområden. Förslag till åtgärder riktas till regering och riksdag, länsstyrelser, kommuner och landsting, samt organisationer och enskilda i skärgården.

Länsstyrelsen har tagit fram en Landskapsstrategi för Länsstyrelsens arbete som bygger på tankar från den Europeiska land-

skapskonvention. I strategin finns beskrivningar över det sörmländska landskapets värden samt fyra prioriteringsgrunder för Länsstyrelsens arbete med landskapsrelaterade frågor. Inget av dessa samlingsdokument fokuserar dock enskilt på skärgårdens kulturarv och odlingslandskap.

Att människor kan bo och verka i kustområden är en förutsättning för kulturarvets bevarande och utveckling i dessa områden. Ett traditionellt kustanknytt yrke som fiskare minskar dock och 2008 fanns det endast 14 yrkesverksamma fiskare i Södermanland (se figur 27).

Figur 27
Antal yrkesfiskare i Södermanland med licens för saltvattensfiske fördelade på ålder.
Källa: Fiskeriverket (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 4. Åtgärdsprogram för hotade marina arter

Regional målformulering:

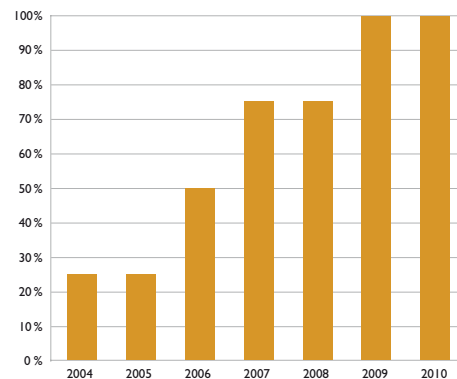
Senast 2010 skall arbetet utifrån de nationella åtgärdsprogrammen ha inletts för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder.

Målet är länseget. Enligt Artdatabankens rödlista finns fyra arter som kan anses ha Sörmlandskusten som huvudmiljö. Dessa är havsörn, skräntärna, raggsträfsse och linsräka (se figur 28). Idag arbetar Länsstyrelsen aktivt med åtgärdsprogrammen för havsörn och skräntärna. För skräntärna sker årlig uppföljning av häckningsframgången. Minkjakt pågår för att skydda ägg och ungar. Läget är dock kritiskt för skräntärnan i länet och rekryteringen går mycket dåligt. Detta kan bl.a. bero på olika predatorer i möjlig kombination med att många fåglar drabbas av vitaminbristsjukdomar. För havsörn är antalet

häckande par stabilt och högt vid kusten. Inventering av raggsträfsse har gett oss ny kunskap om artens utbredning i länet och utgör en del av underlagsmaterialet vid arbetet med skydd av marina miljöer. Linsräka har inventerats men inte hittats.

Fiskeriverket har haft uppdrag att utreda behoven av och förutsättningarna för åtgärdsprogram även för marina fiskarter och skaldjur. En del av arterna förekommer i länet. Länsstyrelsen har inte påbörjat arbetet med dessa hotade arter då det ännu inte finns några fastställda åtgärdsprogram.

Figur 28

Andel åtgärdsprogram för hotade arter i kust och hav där arbete pågår i Södermanlands län. Totalt finns fyra åtgärdsprogram som berör länet.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Regionalt mål 5. Minskade bifångster

Regional målformulering:

Senast år 2010 skall de årliga bifångsterna av marina däggdjur understiga 1 procent av respektive bestånd. Bifångsterna av sjöfåglar och ickemålararter skall inte ha mer än försumbara negativa effekter på populationerna eller ekosystemet.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Det är främst gråsälén som utgör bifångsten av marina däggdjur längs vår kust. Torsk har ökat något som bifångst, kanske på grund av att den ökar i Östersjön. Yrkesfisket i Södermanland är av relativt liten omfattning med en yrkeskåre som inte förnyas och ständigt krymper. Således bedöms bifångsterna av marina däggdjur och fåglar på sikt att vara förhållandevis försumbara i vårt län. Även bifångst av t.ex. havsöring under minimimått har minskat till följd av ett kraftigt minskat nätfiske efter strömming.

Vi har i dagsläget för lite kunskap om populationerna av marina däggdjur, sjöfågelarter

samt ickemålararter för att kunna bedöma effekterna av bifångster på populations- och ekosystemnivå. Rapporteringen av bifångster är inte en obligatorisk uppgift i den officiella statistiken, vilket medför bristfällig kunskap över bifångsterna i det svenska yrkesfisket. Inom fritidsfisket finns ingen rapportering av bifångster alls. Under 2010 fångades 12 sälar som bifångst i fällor inom länet. Jämför med det bestånd av uppskattningsvis 28 000 sälar som finns totalt i Östersjön, så understiger således bifångsterna av marina däggdjur 1 procent. Målet bedöms som möjligt att nå, på grund av det minskande antalet yrkesfiskare. Nationellt bedöms delmålet inte kunna nås.

Regionalt mål 6. Anpassning av uttaget av fisk

Regional målformulering:

Uttaget av fisk, inklusive bifångster av ungfisk, ska senast år 2008 inte vara större än att det möjliggör en storlek och sammansättning på fiskbestånden som ger förutsättningar för att ekosystemets grundläggande sammansättning och funktion bibehålls. Bestånden skall ha återuppsbyggt till nivåer betydligt över biologiskt säkra gränser.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Östersjöns ekosystem styrs till stor del av arter högre upp i näringskedjan (torsk → skarpsill → djurplankton → växtplankton). Det innebär att ett överfiske efter torsk medför negativa effekter inom hela näringsväven. Mängden skarpsill ökar och äter ner mängden djurplankton. Växtplanktonen mins-

kar därför inte som de ska, trots åtgärder mot övergödning. Skarpsillarna svälter, blir småväxta och utgör sämre föda för havsfåglar. Det är därför viktigt att fortsätta ansträngningar görs för minimera fisket efter bl a torsk. Målet kunde inte nås i tillräcklig utsträckning i länet. Inte heller nationellt bedömdes målet som uppnått 2008.

Regionalt mål 7. Begränsning av buller

Regional målformulering:

Buller och andra störningar från båttrafik skall vara försumbara inom särskilt känsliga och utpekade skärgårds- och kustområden senast år 2010.

Målet överensstämmer med det nationella delmålet. Landets kustlän har fått i uppdrag att etablera så kallade hänsynsområden längs kusten. Inom ramen för detta har begreppet särskilt känsliga områden tolkats som områden med höga värden för friluftslivet, där störningsfria platser skapas för att människor ska kunna uppleva en bullerfri natur. Tanken är att utnyttja områden som redan idag är skyd-

dade, där acceptansen för hänsynsområden förväntas vara hög och störningsnivåerna fortfarande är låga. Förslag finns på att inrätta två hänsynsområden i länet. Förslaget som har tagits fram i en bred förankringsprocess där olika intressen tagits tillvara och vägts samman avses beslutas under hösten 2010. Därmed kommer målet att nås till 2010, vilket är i linje med den nationella bedömningen.

Regionalt mål 8. Minskade utsläpp av olja och kemikalier från fartyg

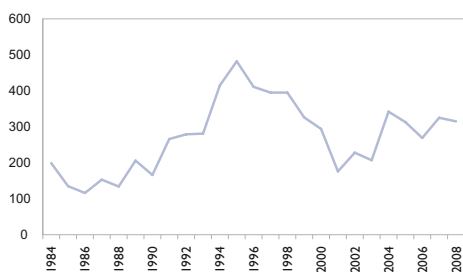
Regional målformulering:

Utsläppen av olja och kemikalier från båt- och fartygstrafik ska minimeras och vara försumbara senast år 2010.

Målet är länsget men knyter an till det nationella delmålet. En rad skyddsåtgärder har beslutats både av Helsingforskommissionen och av FN:s sjöfartsorganisation och risken för haverier har minskat genom förbättrade tekniska lösningar. Dessutom har övervakningen av oljeutsläpp ökat. Kustbevakningens flyg-

övervakning har visat sig bidra till minskade illegala utsläpp av olja. Kustbevakningen anser sig se en sjunkande trend i antal oljeutsläpp och utsläppta mängder (se figur 29). 2009 observerade Kustbevakningen åtta oljeutsläpp i länet, de flesta kustnära och var i förhållandevis små volymer. Utöver dessa förekom mindre utsläpp i hamnarna.

Figur 29
Antal bekräftade oljeutsläpp i svensk ansvarszon 1984–2008. Kustbevakningens övervakning har ökat på senare år vilket delvis kan förklara antalet observerade utsläpp.

Källa: Kustbevakningen (Miljömålsportalen).

Utsläppen av tvåtaktsolja och övriga dåligt förbrända avgaskemikalier kan avsevärt minska genom ett ökat användande av fyrtaktsmotorer, elmotorer eller alkylatbensin.

Nationellt bedöms målet vara uppnått. Inom länet bedöms målet uppnått även om små utsläpp fortfarande sker.

Foto: Maria Dahlin

Ökad kunskap om havets miljö

De senaste åren har mycket resurser satsats på havsmiljön. Tack vare nya utredningar och kompletterande inventeringar har vi fått mer kunskap om hur vår marina miljö ser ut. Länsstyrelsen har ökade möjligheter att sammanställa, analysera och använda

det kunskapsunderlag vi har samlat på oss. Det är en spännande tid framöver, när vi nu får möjlighet att genomföra de åtgärder och det skydd av de marina miljöerna, som verkligen behövs.

Karl Svanberg, ansvarig för målet Hav i balans samt levande kust och skärgård på Länsstyrelsen

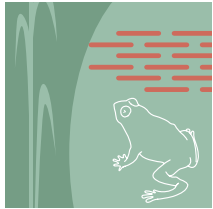

Foto: Monika Gustafsson

Myllrande våtmarker

Nationell målformulering:

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet skall bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

Miljö kvalitetsmålet är möjligt att nå under förutsättning att ytterligare åtgärder vidtas. Utvecklingen i miljön är oförändrad. Ett stort problem som är svårt att påverka är att många av processerna i våtmarksmiljöerna tar lång tid. Både positiva och negativa effekter kommer visa sig längre fram än tidsperspektivet för miljömålet. Våtmarkerna ingår som en viktig del tillsammans med allt annat vattenarbete. För att nå de delar av miljö kvalitetsmålet som handlar om att våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas, krävs det att man arbetar aktivt med att fördröja vattnets väg genom hela landskapet.

I länet finns ett planeringsunderlag för anläggning och restaurering av våtmarker i odlingslandskapet som syftar till att få fler och större våtmarker på rätt plats i odlingslandskapet. Men det behövs även en våtmarksstrategi som tar ett helhetsgrepp om våtmarkssituationen för alla våra våtmarkstyper och som kan peka på relevanta behov och åtgärder.

När det gäller att restaurera och återskapa våtmarker i odlingslandskapet begränsas arbetet till stor del av Länsstyrelsens möjlighet till handläggning av våtmarksstöden samt mängden tilldelade resurser. Ärligen måste en del intressanta förslag prioriteras

bort eftersom avsatta medel för landsbygdsutveckling i dessa delar är otillräckliga. Det är önskvärt att mer uppsökande verksamhet kan genomföras i de delar av ett avrinningsområde där en våtmarksplacering bedöms göra mest nytta ur olika aspekter. Dels som en del i vattenförvaltningens arbete med åtgärdsplaner för att förbättra vattenstatusen för ett avrinningsområde. Dels i enlighet med det planeringsunderlag för våtmarker som Länsstyrelsen tagit fram.

När det gäller värdefulla våtmarker krävs ytterligare insatser för att skydda de värdefulla myrområden som finns i myrskyddsplanen. Mycket av skyddsarbetet är påbörjat, men det fortsatta arbetet med att ge myrskyddsplanens områden ett långsiktigt skydd har nedprioriterats till förmån för arbetet med skydd av värdefulla skogar. I länet har hotet bedömts som mindre mot våra myrskyddsområden än mot de värdefulla skogarna. När det gäller skydd av våtmarker är det viktigt att även andra typer av våtmarker än myrar skyddas för att uppfylla miljö kvalitetsmålet.

Kunskaperna om hur mycket av våtmarksarealerna som sakta men säkert försvinner genom de långvariga effekterna av dikningar och igenväxning är bristfälliga. I ett försök att få bättre kunskap är Länsstyrelsen med i ett samarbetsprojekt för miljöövervakning

av myrar tillsammans med fyra andra län. Projektet bygger på att man via flygbilder övervakar vad som sker i våra våtmarker när det gäller igenväxning och fysisk påverkan. Projektet kallas Lill-NILS Myrar och byg-

ger på metodik från det nationella miljöövervakningsprogrammet NILS. I dagsläget satsar dock Länsstyrelsen hälften av vad de andra länen gör och det vore därför önskvärt att även vårt län kan bidra lika mycket.

Regionalt mål 1. Myrskyddsplan

Regional målformulering:

Samtliga våtmarksområden i Myrskyddsplanen för Södermanlands län skall ha ett långsiktigt skydd senast år 2010.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. I Myrskyddsplanen från 2006 ingår fem gamla myrskyddsområden, som fanns med i planen från 1994 samt tre områden som är helt nya. Samtliga åtta områden är även Natura 2000-områden.

Målåren skiljer sig åt för de gamla jämfört med de helt nya myrskyddsområdena. Det är endast de fem gamla områdena som berörs av målåret 2010, de nya ska skyddas till 2015. Arbetet med att skydda de gamla är påbörjat för fyra av de fem områdena, men målet nåddes inte i tid. I första hand är det personalresurserna som varit begränsande

då arbetet med att ge myrskyddsområdena långsiktigt skydd nedprioriterats till förmån för arbetet med att skydda värdefulla skogar. Hotet bedöms som mindre mot myrskyddsområdena än mot våra värdefulla skogar.

Länsstyrelsen har från 2007 fått möjligheten att använda naturvårdsavtal som ett alternativt skyddsinstrument till naturreservat. Naturvårdsavtal ska användas till andra områden som inte är skogsmark, där myrar med tillhörande kantzoner lämpar sig väl. Denna möjlighet, som är mindre resurskrävande, bedöms kunna underlätta uppfyllelsen av miljömålet till 2015.

Natura 2000

Ett nätverk av EU:s mest skyddsvärda naturområden. Natura 2000-områden finns i alla medlemsländer och ska hejda utrotningen av arter och livsmiljöer. Sverige har drygt 3550 Natura 2000-områden och i Södermanlands län finns 198 områden. I de EG-direktiv som styr Natura 2000 listas över 900 växt- och djurarter och mer än 170 livsmiljöer som hotade eller unika ur ett europeiskt perspektiv.

Regionalt mål 2. Skogsbilvägar

Regional målformulering:

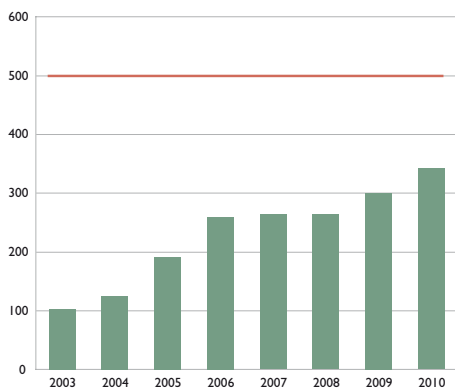
Senast 2008 skall skogsbilvägar inte byggas över våtmarker med höga natur- eller kulturvärden eller på annat sätt byggas så att dessa våtmarker påverkas negativt.

Målet överensstämmer med det nationella delmålet, dock med annat målår. Målet är nått i tid. Generellt för länet bedöms problemet med skogsbilvägar som påverkar våtmarker med höga natur- eller kulturvärden som relativt litet. Rutiner finns utarbetade för hur ärenden som berör anläggande av skogsbilvägar vid våtmarker med höga natur- eller kulturvärden hantearas. Markägaren anmäler till Skogsstyrelsen

i samband med avverkningen att man vill anlägga en skogsbilväg. Samtliga ärenden om anläggande av skogsbilvägar kommer till Länsstyrelsen för bedömning av påverkan på kulturmiljön. Bedömning av eventuell påverkan på någon våtmark med höga naturvärden görs av Skogsstyrelsen, i de fall det föreligger risk skickas ärendet till Länsstyrelsen för samråd.

Regionalt mål 3. Våtmarker i odlingslandskapet

Figur 30

Areal (Ha) våtmarker i länet som anlagts med stöd från EU:s landsbygdsprogram (LBU). Den orange linjen visar målnivån på 500 ha. När tiden för miljömålet gått ut så har 343 ha anlagts, vilket motsvarar 70% av målarealen. Den avstannande tendensen år 2007-2008 beror på att stöd för anläggning av våtmarker inte beviljats i skarven mellan den gamla och den nya miljöstödsperioden. Många våtmarker är på gång och kommer visas som en viss ökning efter 2010.

Källa Jordbruksverket

Regional målformulering:

I odlingslandskapet skall minst 500 hektar våtmarker och småvatten anläggas eller återställas fram till år 2010.

Målet överensstämmer med det nationella delmålet men med en regionaliserad areal.

Under åren 2003-2010 har ca 343 hektar våtmarker anlagts eller restaurerats med miljöstöd från EU (se figur 30). I skarven mellan den gamla miljöstödsperioden 2000-2006 och den nya perioden 2007-2013 har anläggningstakten avstannat och inte riktigt återhämtat sig. Fortfarande återstår ca 160 hektar innan målet är nått. Det finns ett stort intresse från markägare att anlägga och restaurera våtmarker. Arbetet begränsas främst av Länsstyrelsens möjlighet till handläggning av våtmarkstöden samt mängden tilldelade resurser. Årligen måste en del intresserade prioriteras bort för att avsätta medel till landsbygdsutveckling (LBU-medel) inte räcker till.

Från och med 2010 höjdes den årliga skötselersättningen från 3000 till 4000 kr/ha och år för våtmarker anlagda på åkermark. Dessutom infördes möjligheten att ersätta 100% av de faktiska anläggningskostnader-

na för större våtmarksprojekt. En annan nyhet är möjligheten att ersätta kostnader för projekteringsarbete även om det visar sig att våtmarken inte kan anläggas på grund av omständigheter som man inte kunnat förutse i ett tidigt skede. Detta kan förhoppningsvis leda till att fler vågar initiera större och mera komplicerade projekt. Länsstyrelsen har tagit fram ett planeringsunderlag för restaurering och anläggning av våtmarker i odlingslandskapet. Även inom vattendirektivets arbete med åtgärdsprogram samt inom regeringens satsning på havsmiljön med de så kallade LOVA-bidragen, bedöms våtmarker bli en viktig del. Ett lågt spannmålspris tenderar även att öka viljan att omställa odlingsmark till våtmark. Med nuvarande anläggningstakt kommer målet att vara mycket svårt att nå inom tidsramen, vilket är en mer negativ bedömning än nationellt. Det finns dock mycket som är på gång inom våtmarksområdet, som kommer leda arbetet framåt och därmed kommer målet troligen att nås inom några år.

Foto: Eva Götbrink

Bruksdammen utanför Hälleforsnäs. Ett fantastiskt kärr med höga natur- och kulturmiljövärden.

Regionalt mål 4. Åtgärdsprogram för hotade arter

Regional målformulering:

Senast 2010 skall arbetet utifrån de nationella åtgärdsprogrammen ha inletts för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder.

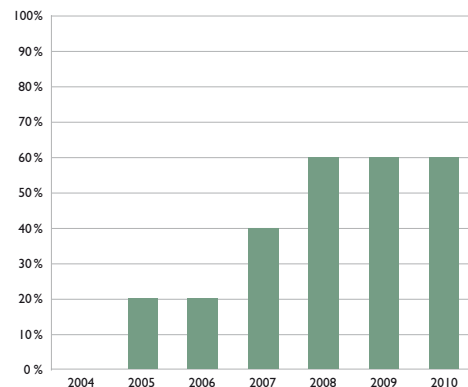
Målet är länseget och formulerat så att det inte ska vara beroende av beslut som tas på nationell nivå. Målet har inte nåtts inom tidsramen.

Det finns fem hotade arter/habitat i länet som är knutna till våtmarker och som är föremål för särskilda åtgärdsprogram. Dessa är dubbelbeckasin, hårklomossa, skaftslamkrypa, större vattensalamander samt habitatet rikkärr (inklusive arterna gulyxne och kalkkärrsgrynsnäcka). Åtgärdsprogram är framtagna och fastställda för alla utom växten skaftslamkrypa.

Länsstyrelsen arbetar aktivt med åtgärder för tre av dem (se figur 31). Dessa är: större vattensalamander, hårklomossa samt habitatet rikkärr. Genomförda åtgärder för den större vattensalamandern är en länsinventering, utifrån vilken man gör åtgärder för att förbättra livsmiljön i de småvatten

där arten finns. Arten bedöms inte längre vara rödlistad. En inventering har gjorts för att kartlägga förekomst av arten hårklomossa. Den växer på stambasar av träd som står i strandkanten av sjöar eller vattendrag där vattenståndet varierar kraftigt. Hårklomossan är endast känd i länet från vattensystemet Virlången – Virån – Bysjön i Nyköpings kommun. För habitatet rikkärr har en inventering utförts i flertalet av länets kända rikkärr. Många av dessa är sedan tidigare skyddade som naturreservat eller ingår i Natura 2000-nätverket. Genom en kartläggning av habitatets förekomst och utbredning har en översyn av skötseln inom flera av dessa skyddade områden gjorts, för att bättre gynna habitatet rikkärr och dess arter.

Länsstyrelsen har prioriterat ner arbetet med åtgärder för arterna dubbelbeckasin och skaftslamkrypa. Målet är därför inte möjligt att nå.

Figur 31

Visar andelen påbörjade åtgärdsprogram för våtmarksarter i Södermanlands län. Totalt är det 5 program som berör länet.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Habitat

Är en miljö där en viss växt- eller djurart kan leva. Ordet habitat är delvis synonymt med ordet biotop, men habitat kan sägas vara områdets lämplighet som livsmiljö sedd ur artens perspektiv, medan biotopen är områdets naturtyp mer allmänt.

Rikkärr

Kärr på kalkrik berggrund eller jordmån. Rikkärr är artrika och karaktäriseras av kalkanpassade arter, som exempelvis olika orkidéer och halvgräs.

Mycket är på gång inom våtmarksområdet

Mycket är gjort och på gång inom våtmarksområdet, men det går fortfarande för sakta. Under de senaste åren har skyddsarbetet påbörjats för flera av myrarna i myrskyddsplanen. Många åtgärder är initierade för de hotade arter som har anknytning till våtmarker, vilket känns mycket positivt. Även när det gäller anläggning och restaurering av våtmarker i odlingslandskapet så går arbetet framåt. Intresset från markägarna är fortsatt stort och många våtmarker ligger redan i ”pipeline”.

Ändringar inom bidragssystemet för våtmarker gör det mer lönsamt för markägare att anlägga eller restaurera och sköta våtmarker. En viktig del framöver kommer att bli att bedriva uppsökande verksamhet i områden där våtmarker bedöms göra mest nytta. Detta är även en åtgärd i enlighet med vattenförvaltningens arbete med att förbättra vattenstatusen för länets avrinningsområden.

Markus Forsberg, ansvarig för målet Myllrande våtmarker på Länsstyrelsen.

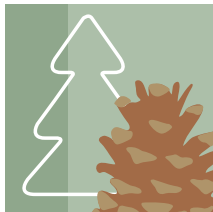

Foto: Länsstyrelsen

Levande skogar

Nationell målformulering:

Skogen och skogsmarkens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

Målet för Levande skogar i Södermanland kommer vi inte att kunna nå. Arbetet med miljö kvalitetsmålet har gått framåt på många punkter men tyvärr är det en bit kvar på grund av resursbrist för många viktiga åtgärder. Ett regionalt mål som väger tungt i helhetsbedömningen är "Långsiktigt skydd av skogsmark. På nationell nivå ser det positivt ut då 100 000 ha skogsmark från Sveaskog kan användas som bytesmark i arbetet med bildande av naturreservat. Om markbytena genomförs i Södermanland kan vi komma närmare målet med skyddad skog men det förutsätter också att det ordinarie arbetet med framförallt bildande av naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal fortgår. Med de nya direktiv som kommit, som ger markägaren större ersättning för sin skog kommer arealen skyddad skog för varje krona att minska om inte medlen ökas i motsvarande grad. Även arbetet med frivilliga avsättningar bör fortgå. För att få bästa möjliga nytta av den formellt skyddade marken bör vi fortsätta arbeta efter "Strategin för formellt skydd av skog i Södermanland".

När det gäller målet "Förstärkt biologisk mångfald" ser det mycket bra ut för indikatorerna (hård död ved, äldre lövrik skog

och gammal skog). Det är positivt eftersom många hotade arter är beroende av de substraten. Vi står dock inför en framtid där vi ser att uttag av biobränsle kommer att öka och det kan medföra negativa effekter på den biologiska mångfalden i skogslandskapet. Ett kompetensutvecklingsprojekt för skogsägare pågår just nu som bl.a. behandlar dessa frågor. För att motverka de negativa effekterna kan vi behöva arbeta med indikatorerna på ett lite annat sätt. Det skulle vara bra om vi kunde mäta, inte bara mängden, utan också kvaliteten och spridningen av substraten. Det är viktigt att vi får största möjliga nytta av den hänsyn som lämnas och även här bör "Strategin för formellt skydd av skog i Södermanland" tillsammans med Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) fortsatt vara ledstjärnor i arbetet. Tyvärr har arbetet med ÅGP fått minskade resurser 2010 vilket i slutändan kan medföra att vissa arter försvinner.

Skyddet för fornlämningar och kulturlämningar behöver mer insatser då alltför många lämningar skadas i samband med skogliga åtgärder. En fortsatt utveckling av mätbara uppföljningsmetoder är värdefullt. För att minska skadefrekvensen har Skogsstyrelsen en anställd arkeolog och i samband med att

en lämning berörs av en avverkningsanmälan skickas alltid information om detta till markägare och ombud. Idag ser vi ett stort problem i att det är många olika åtgärder som utförs i samband med en avverkning och ofta fallerar kommunikationen mellan beställaren av tjänsten (markägaren eller ombudet) och de som utför åtgärden i skogen. Entreprenörerna får ofta inte information om vad som finns på hygget och har inte möjlighet att upptäcka lämningarna på grund av okunskap eller andra praktiska svårigheter som snö och mörker.

Arbetet med att värna de sociala värdena i skogen går framåt och vi har snart ett länstäckande kartsikt där skogar med höga sociala värden finns markerade.

Det ger ett viktigt instrument i rådgivning vid skogliga åtgärder. Interna utbildningar i skötselmetoder är på gång och Skogsstyrelsen kommer att bli mer aktiv i sin roll som samarbetspartner och remissinstans till kommuner vid t.ex. planförfarande och skötsel av tätortsnära skogar.

En gemensam faktor för alla de delar som vi arbetar med inom Levande skogar är bristen på resurser. En annan viktig faktor för att nå bra resultat är en fortsatt rådgivning kring Levande skogar och de åtgärder som kopplar till miljökvalitetsmålet. Samverkan och förankring mellan myndigheter och övriga skogssektorn är också en viktig del för vilket resultat vi får av miljöarbetet.

Regionalt mål 1. Långsiktigt skydd av skogsmark

Regional målformulering:

Ytterligare 21 400 hektar produktiv skogsmark skall undantas från skogsproduktion till och med år 2010 (basår 1999). Av den arealen skall 6 450 hektar skyddas som naturreservat, 850 hektar skyddas som biotopskydd och 1 300 hektar skyddas genom naturvårdsavtal. Dessutom förutsätts 12 800 hektar avsättas frivilligt av skogsägarna.

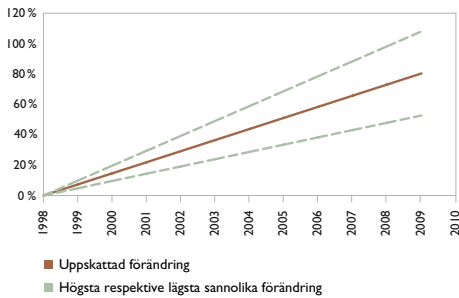
Det regionala målet är i linje med det nationella delmålet. Som grund för avsättningarna i Södermanlands län finns en regional strategi för skydd av skogsmark framtiden. Av länets produktiva skogsmark skall sammanlagt 6% undantas från skogsproduktion. Till och med år 2009 hade 41% av målarealen (2620 hektar) för naturreservat skyddats, 78% av målarealen (667 hektar) för biotopskydd och 44% av målarealen (578 hektar) för naturvårdsavtal. Regeringen har nationellt avsatt mark från Sveaskogs som bytesmark för bildande av naturreservat, vilket framöver även kommer Södermanland till nytta.

Enligt det nationella målet ska 500 000 ha skyddas som frivilliga avsättningar, för Södermanlands del gäller 12 800 ha. En metod för att följa upp frivilliga avsättningar har utvecklats där inventeringen visar en areal

för hela landet på 1,2 miljoner ha och för Svealand 207 000 ha. I statistiken finns inga länssiffror att jämföra mot. För hela landet förefaller dock arealmålet vara uppfyllt och det finns inget som tyder på att så inte är fallet även i Sörmland. Det råder en osäkerhet om skyddens långsiktighet. Ett försök till skattning av naturvärdet visar att upp till 70% av den frivilligt avsatta arealen har värden som kan jämföras med nyckelbiotoper eller objekt med naturvärden.

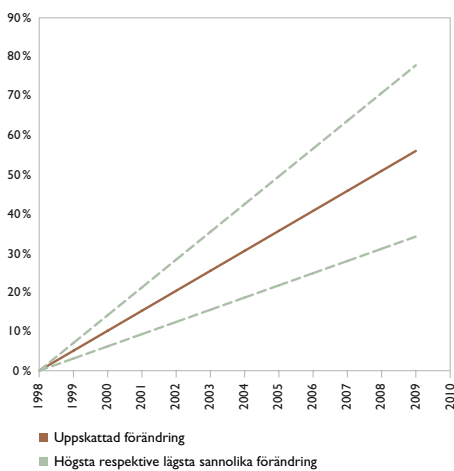
Åtgärder som krävs för att nå arealmålet är kraftigt ökade resurser för att bilda formellt skydd. Målet är därför mycket svårt att uppnå. Rådgivning till skogsägarna för att motivera och öka förståelsen för skyddet av biologiskt värdefulla skogar bör fortsätta. nationellt bedöms målet kunna nås med ytterligare åtgärder.

Regionalt mål 2. Förstärkt biologisk mångfald

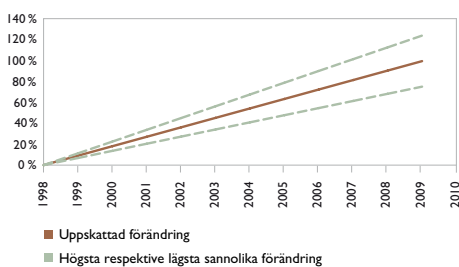

Figur 32
Indikatorn visar den genomsnittliga procentuella förändringen av volymen hård död ved på produktiv skogsmark utanför reservat sedan år 1998 (basår) i Mälardalen.

Källa Rikstaxeringen

Figur 33
Indikatorn visar den genomsnittliga procentuella förändringen av arealen äldre lövrik skog på produktiv skogsmark utanför reservat sedan år 1998 (basår) i Mälardalen.

Figur 34
Indikatorn visar den genomsnittliga procentuella förändringen av arealen gammal skog på produktiv skogsmark utanför reservat sedan 1998 (basår) i Mälardalen.

Regional målformulering:

Mängden död ved, arealen äldre lövrik skog och gammal skog skall bevaras och förstärkas till år 2010.

- a) Mängden hård död ved skall öka med 50%, motsvarande 350 000 m³ skog till år 2010.
- b) Arealen äldre (över 60 år) lövrik skog skall öka med 15% motsvarande 2 100 ha till år 2010.

Det regionala målet är i linje med det nationella delmålet. Målsättningarna avser skogsarealer som inte har något formellt skydd. Död ved i form av stående eller ligande trädstammar och stamdelar är ett livsvillkor för en mängd olika växt- och djurarter. En följd av dagens intensiva skogsbruk är att mängden död ved är kraftigt reducerad jämfört med skogens naturliga tillstånd. Många av de arter som är knutna till olika typer av död ved är därför idag hotade eller sällsynta. I det moderna skogsbrukslandskapet är också andelen lövträd, särskilt äldre lövträd, betydligt mindre än i orörd skogsmark.

Bedömningar för Södermanlands län fram till år 2009 pekar på att målsättningarna om mängden död ved (figur 32), gammal skog (figur 33) och äldre lövrik skog (figur 34) i länet kommer kunna nås. De senaste årens intensivare brukande av skogen med ökande priser och efterfrågan av såväl rundvirke som grenar och toppar kan på några års sikt medföra att ökningen av mängden död ved kommer att brytas. För den fortsatta uppfyllelsen av målet är det viktigt med fortsatt rådgivning och information till skogsägare kring betydelsen av död ved och gammal skog. Målet bedöms möjligt att nå vilket är i linje med den nationella bedömningen.

Regionalt mål 3. Skydd för kulturmiljövärden

Regional målformulering:

Skogsmarken ska brukas så att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast 2010.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Tillgången på säkerställd information för uppföljningen av detta mål är än så länge mycket begränsad. År 2006 genomförde Skogsstyrelsen i samarbete med Riksantikvarieämbetet ett utvecklingsprojekt för att följa upp skadebilden av fornlämningar på skogsmark. I 18 län, inklusive Södermanland, inventerades fornlämningar på avverkningsytor. Sammanfattningen av resultatet visade på en hög skadefrekvens. Skogsstyrelsen har nu en inventering av hur skadebilden ser ut på ett antal utlottade objekt tre år efter avverkning, vilket kommer att göra målet lättare att följa upp.

I skogsmarken finns fortfarande många forn- och kulturlämningar som inte finns med i några register eller kartor. Genom projektet Skog och Historia har inventeringar av forn- och övriga kulturhistoriska lämningar pågått i en del av länet till och med augusti 2007 för att kunna komplettera dagens register med tidigare okända lämningar.

Behoven av åtgärder är så pass omfattande att målet inte kommer att kunna nås. Samma bedömning görs nationellt För att utveckla arbetet krävs fortsatta insatser kring kunskapsupbyggnad, utbildning och information.

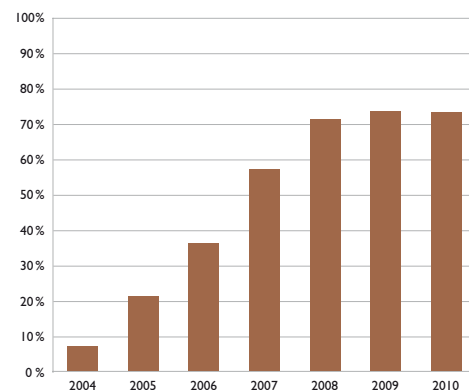
Regionalt mål 4. Åtgärdsprogram för hotade arter

Regional målformulering:

Senast 2010 skall arbetet utifrån de nationella åtgärdsprogrammen ha inletts för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder.

☹ Målet är länseget och formulerat så att det inte ska vara beroende av beslut som tas på nationell nivå. Målet har inte nåtts inom tidsramen. Sveriges skogar är hem för hälften av alla kända djur- och växtarter i landet. Skogar som endast har liten eller ingen påverkan av människan tillhör de artrikaste livsmiljöerna som finns i landet och i dessa områden återfinns en mängd av landets hotade arter. I Södermanlands län finns 15 st åtgärdsprogram som rör ca 30 skogslevande arter som har behov av särskilda insatser. De flesta av dessa finns inom artgrupperna svampar och skalbaggar. För flera arter där åtgärdsprogram tagits fram har även genomförandet

av programmen kommit igång (se figur 35). Arbetet med åtgärdsprogrammen kommer att fortgå och utvecklingen i dagsläget pekar på att arbetet kan bli lyckosamt om tillräckliga resurser tillförs. Inventeringar har skett av bland annat skalbaggar på äldre tallved, skalbaggar på skogslind, brandinsekter i boreal skog, brandgynnad flora, rödlistade fjälltaggsvampar, bombmurkla, strimsporig hjorttryffel, rökpipsvamp och fetörtsblåvinge. Ett flertal skötselinsatser har påbörjats för fetörtsblåvinge, skalbaggar på äldre död tallved, skalbaggar på skogslind och en mindre naturvårdsbränning för mosiporna har genomförts. Målet bedöms inte vara möjligt att nå.

Figur 35

Andel åtgärdsprogram för hotade arter i skogsmiljöer där arbete pågår i Södermanlands län. Totalt finns 15 åtgärdsprogram.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Foto: Länsstyrelsen

Kandelabersvampen är en nedbrytare och växer oftast på fallna murkna aspstammar. Svampen återfinns i lokaler med lång skoglig kontinuitet.

Regionalt mål 5. Naturupplevelser och friluftsliv

Regional målformulering:

Skogens betydelse för naturupplevelser och friluftsliv tas tillvara.

Det regionala målet är länseget och har ingen motsvarighet i nationella delmål. Sörmland har en konstaterat dålig folkhälsa jämfört med många andra län enligt statistik från försäkringskassan. De tätortsnära skogarna är av stor strategisk betydelse för allmänhetens rekreation och hälsa, bland annat för att de är enkelt tillgängliga för många människor.

Skogsstyrelsen genomför en nationell översiktlig kartläggning av landets skogar med höga sociala värden, där nu en stor del av länets berörda skogar finns tillgängligt som ett digitalt kartskikt. Interna utbildningar i anpassad skötsel och diskussioner om hur

man kan hitta bra instrument på privat skogsmark för lämpliga ersättningsformer, markbyten och dylikt pågår. Det har även arbetats med samarbetsformer med kommunerna kring de tätortsnära skogarna, där man beskriver långsiktiga ambitioner för att bättre tillgodose människors behov av rekreation. Kontakt har etablerats med samtliga kommuner i länet där samarbetet bl.a. syftar till att Skogsstyrelsen ska kunna ge stöd och råd i t.ex. exploateringsfrågor. Samarbetet innebär också att Skogsstyrelsen kommer att erbjuda utbildning i hur man tar särskild hänsyn i åtgärder som berör dessa skogar. Med gällande arbetsformer bedöms målet vara möjligt att uppnå.

Linda Nilsson, ansvarig för målet Levande skogar på Skogsstyrelsen.

Samverkan och förankring nyckeln till framgång

Arbetet med miljömålet Levande skogar i länet har gått framåt på många punkter men tyvärr ser det ut som vi inte kommer att kunna nå målet i länet. Idag är många markägare villiga att sätta av värdefulla skogar men vi har inte tillräckligt med resurser för att skydda dem.

Skydd av värdefull skog är viktigt för att bevara den biologiska mångfalden och för

skogens kulturmiljövärden och sociala värden. Arbetet med att värna de sociala värdena i skogen går framåt. Vi har nya verktyg i vår rådgivning, men än så länge ser vi inte resultaten av arbetet. Dessutom skadas alltför många kultur- och fornlämningar i skogsbruket idag. För att kunna nå hela vägen fram behöver vi ha "samverkan och förankring" som ledord för vårt arbete inom Levande skogar med skogssektorn och mellan myndigheter.

Foto: Eleonor Gladh

Foto: Länsstyrelsen

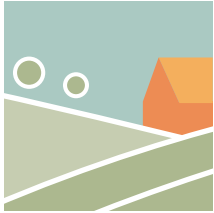

Foto: Kristina Norderup

Ett rikt odlingslandskap

Nationell målformulering:

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

Målet är möjligt att nå under förutsättning att ytterligare åtgärder vidtas. Södermanland är ett mångskiftande och varierat landskap med jämförelsevis många betesmarker. Här ryms både herrgårdar och torp samt en rikedom på såväl spår av historia som biologisk mångfald i landskapet. Jordbruksmarken är ganska jämt fördelad över länet.

Ett rikt odlingslandskap är beroende av djur som betar och av ett livskraftigt lantbruk. Trenden för landet som helhet och för länet visar på en långsam minskning av arealen åkermark. Det finns även en oro för att lantbruksföretagen kommer att bli färre. Minskad lönsamhet och svårighet att rekrytera unga lantbrukare är några orsaker. Länets nötkreatur har sedan år 2000 visat en minskande trend medan fåren har ökat. Hästar blir allt viktigare för att hålla landskapet öppet men ännu finns inget riktigt bra sätt att följa upp antalet på.

Som helhet har miljöersättningar och miljöinvesteringar haft stor betydelse för att hejda utarmningen av natur- och kulturarv i odlingslandskapet. Särskilt gäller det betesmarkerna. Vi måste dock bli bättre på att följa upp hur värdena förändras och utvecklas i markerna där insatserna görs. Det finns t ex en tendens till att de mest lätt-

skötta markerna har miljöersättning vilket gör att mycket höga värden i mer svårskötta marker kan gå förlorade. Södermanland deltar bland annat i ett pilotprojekt som följer upp småbiotopernas utveckling i åkerlandskapet.

Arbetet med insatser inom åtgärdsprogrammen för hotade arter har det senaste året stannat av något bland annat på grund av budgetnedskärningar. Under senare år har anslutningen till miljöersättningarna överlag stannat upp eller haft en viss tillbakagång. Ersättningssystemet bör vara utformat så att det lönar sig att gå med. Det ska inte vara alltför krångligt att förstå och måste vara stabilare över tid. Det är ett problem nu, och det behöver bli en förändring.

Exploatering kan bli ett problem både för produktiv åkermark men även för kultur- och naturvärden. Länsstyrelsen har inlett ett förebyggande arbete med en Landskapsstrategi. Den syftar bland annat till att försöka minska negativa effekter av exploatering i särskilt värdefulla områden. Jordbruksmarkens biologiska mångfald och betydelse för livsmedelsproduktion är även beroende av att vi når miljö kvalitetsmålet "Giftfri miljö". För att bidra till det måste efterfrågan på ekologiska livsmedel öka och den ekologiskt odlade arealen i länet bli större.

Miljöersättning

Ersättning för skötsel av mark, för att vårda och utveckla odlingslandskapet samt för att använda miljövänliga metoder. När en mark har miljöersättning är det lättare att följa upp hur den sköts. Därför är det en bra indikator för miljö kvalitetsmålet "Ett rikt odlingslandskap".

Hävd

Benämning på skötsel av fodermarker, exempelvis slåtter, bete, buskröjning etc.

Förutsättningarna för att nå miljö kvalitetsmålet till 2020 bedöms som goda. Men ytterligare kraftfulla åtgärder bör tas. Det är helt i linje med den nationella bedömning-

en. En helhetssyn med ökad samverkan, vid behov riktade insatser, nytänkande, mer resurser och en översyn av ersättningssystemet krävs.

Regionalt mål 1. Betesmarker

Regional målformulering:

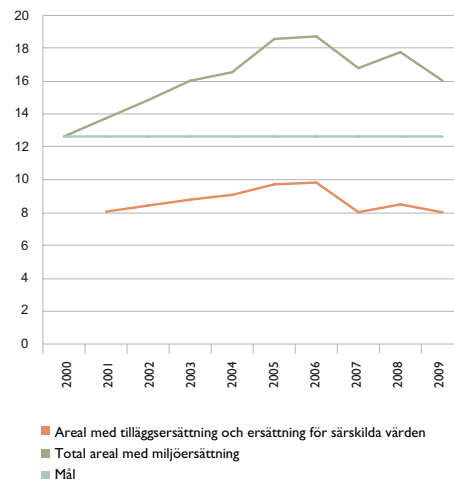
2010 skall arealen hävdade betesmarker inte ha minskat jämfört med år 2000 och alla naturbetesmarker som inventerades i ängs- och betesmarksinventeringen ska vara väl hävdade och skötas på ett ändamålsenligt sätt för att bevara befintliga natur- och miljövärden.

☹ Målet är länseget och innehåller inget krav på att betesmarksarealen ska öka. Betesmarker anslutna till miljöersättningen ökade från 2000 till 2009 med ca 3 400 ha till 16 200 ha (figur 36). Detta trots en minskande trend under senare år. Minskningen från 2006 som även är nationell hänger samman med ändrade ersättningsregler och ett nytt landsbygdsprogram. De senaste årens minskning kommer sig av att kraven på vad som får räknas som betesmark har blivit hårdare och att uppmätta arealer har rättats till med hjälp av noggrannare metoder.

Nästan hälften av alla betesmarker har särskilt höga kultur- och naturvärden. Många

är registrerade i Ängs- och betesmarksinventeringen och har miljöersättning. En fjärdedel, ca 2500 ha, av Ängs- och betesmarksinventeringens naturbetesmarker hade ingen miljöersättning alls 2008. Vi vet inte om de hävdas eller är igenväxande. Samtidigt har arealen för miljöersättningen särskilda värden minskat till ursprungsnivån.

Förutsättningar finns för att i framtiden klara delmålet. Bland annat behövs riktade åtgärder och mer restaurering. Ersättnings-systemets nivåer och regelverk behöver också ses över för marker med extra krävande skötsel. Målet nås inte inom tidsramen då inte samtliga naturbetesmarker i inventeringen med säkerhet hävdas.

Figur 36

Areal (1000 ha) betesmark i Södermanlands län ansluten till miljöersättning.

Källa: Jordbruksverket (Miljömålsportalen).

Särskilda värden

Marker med mycket höga natur- och kulturvärden kan få extra ersättning för sk särskilda värden. Med det följer fler skötselvillkor än för marker med miljöersättningen allmänna värden.

Ängs och betesmarksinventeringen

är en inventering av våra mest värdefulla ängs- och betesmarker. Den genomfördes till största delen mellan 2002 och 2004. Efter 2007 har ytterligare marker inventerats men de är få i förhållande till grundinventeringen.

Foto: Kristina Norderup

Regionalt mål 2. Skogsbeten

Gårdsstöd

EU-stöd till jordbruket för att bruka mark. Jordbrukaren får stöd efter hur mycket mark som brukas och inte, som tidigare, efter hur mycket som produceras. På detta sätt vill EU att konsumenternas efterfrågan ska styra produktionen av jordbruksprodukter. Marken som brukas ska redovisas och för att få ut stödet måste jordbrukaren uppfylla villkor om bland annat miljö och djurskydd.

Skötsel av slätteräng

En äng slås ganska sent runt månadsskiftet juli/augusti. Frön hinner då bildas och spridas. Insekter kan samla nektar. Efter slått ska skörden föras bort. Slått sker med skärande eller klippande redskap. Olika nivåer i ersättningen ges för traktorslått eller lie. Efterbete är en fördel.

Regional målformulering:

2010 skall arealen skogsbeten ha ökat med minst 300 hektar jämfört med år 2001.

Det nationella delmålet "Ängs- och betesmarker" har delats och bildar i vårt län tre separata delmål varav skogsbeten är ett. Arealen Skogsbete med miljöersättning har ökat med ca 130 ha mellan 2001 och 2010. De senaste åren har ökningen stannat av något och ligger nu på totalt 395 ha.

Det bör finnas förutsättningar för mer skogsbetesmarker i länet då det i Ängs- och betesmarksinventeringen registrerats ca 800 ha skogsbetesmarker. Av dessa hade

41% miljöersättning 2008. Inventeringsresultaten har några år på nacken och en del inventerad skog kan till exempel vara avverkad.

Ökade möjligheter till rådgivning, riktade insatser och restaurering är viktiga medel för att återfå hävd till fler av våra skogsbeten. Ersättningen är för låg anser många. Skogsbetesarealen i länet har ökat vilket är positivt men bara med hälften av den förväntade målarealen. Målet nås inte inom tidsramen.

Regionalt mål 3. Slätterängar

Regional målformulering:

2010 skall arealen hävdade slätterängar och ängsmarker ha ökat med minst 250 hektar jämfört med år 2000 och alla slätterängar som inventerades i ängs- och betesmarksinventeringen ska vara väl hävdade och skötas på ett ändamålsenligt sätt för att bevara befintliga natur- och kulturmiljövärden.

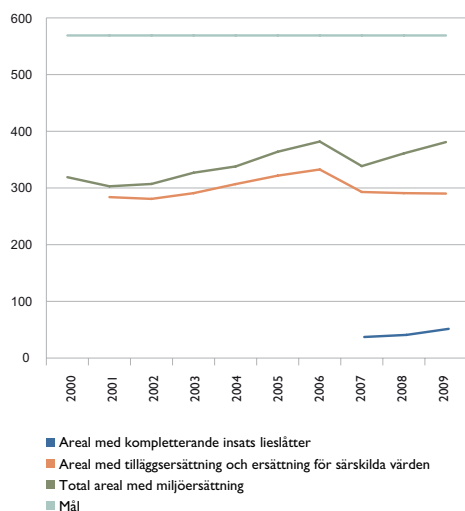

Det nationella delmålet Ängs- och betesmarker bildar i vårt län tre separata delmål varav slätterängar är ett. Arealen slätteräng som har miljöersättning ökade med 62 ha från år 2000 till 381 ha 2009 (se figur 37). Arealen ängar med särskilda värden har inte ökat trots en höjning av ersättningsnivån under perioden. En färsk jämförelse från jordbruksverket visar att bara hälften av ängarna på sammanlagt ca 200 ha i Ängs- och betesmarksinventeringen hade miljöersättning för slätterängar år 2008.

Förutsättningar för att nå målet i fram-

tiden finns men det krävs kraftiga åtgärder initialt. Några exempel är omställning av betesmark vars värden skulle gynnas mer av slått, uppsökande och riktad verksamhet, dialoger, nytänkande, samverkan mellan och inom myndigheter och en översyn av ersättningssystemet. Skillnaden mellan stora våtmarksarealer och små mer arbetskrävande ängar bör beaktas.

Delmålet kan inte nås inom tidsramen. I våra grannlän och i landet som helhet har ökningen av arealen slätterängar varit större än i vårt län.

Figur 37
Areal slätteräng (ha) ansluten till miljöersättning 2000 till 2009.

Källa: Jordbruksverket och Länsstyrelsen

Regionalt mål 4. Odlingslandskapets skyddsvärda träd

Regional målformulering:

2014 skall de åtgärder som krävs för god bevarandestatus ha vidtagits för de träd i odlingslandskapet som pekats ut i åtgärdsprogrammet för skyddsvärda träd.

Målet är regionalt och bygger på åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Åren 2005-2006 inventerades länets skyddsvärda träd. 22 400 skyddsvärda träd registrerades varav 11 000 ekar. Av dessa har 4 000 stort behov av skötselåtgärder.

Skötselåtgärder pågår sedan 2006. Fram till oktober 2010 har cirka 1 100 skyddsvärda ekar frihuggits. Genom en årlig frihuggning av 200 skyddsvärda jätteekar utanför skyddade områden och en bibehållen skötsel av jätteekar inom områdesskydd kan målet nås. Skötselinsatser sker inom ÅGP, LIFE-projektet MIA (Lake Mälaren Inner Archipelago), landsbygdsprogrammet och reservatsskötseln. Inom landsbygdsprogrammet pågår restaurering och återskapande av alléer. Un-

der åren 2008-2010 har ca 100 skyddsvärda träd restaurerats inom detta program.

Det sker även en satsning på skötsel av skyddsvärda träd på kyrkogårdar. Insatser kommer även att göras för parker, gårdsmiljöer och hamlade träd enligt åtgärdsprogrammets mål.

Målet bedöms som möjligt att nå om ytterligare åtgärder sätts in. Då takten på frihuggning av skyddsvärda träd under åren 2009-2010 markant har minskat krävs stora insatser de kommande åren. För att vi ska nå målet krävs samverkan mellan naturvården, rådgivningen inom landsbygdsprogrammet och andra aktörer, som t.ex. Skogsstyrelsen, kommunerna, Trafikverket och kyrkogårdsförvaltningarna.

ÅGP

Ett åtgärdsprogram är ett vägledande dokument för en eller flera arter, eller för en livsmiljö. Åtgärdsprogrammet beskriver den kunskap som finns i dagläget och föreslår vilka åtgärder som behövs för att arten ska överleva.

MIA

MIA är ett Life+ projekt som syftar till att motverka hot som uppkommit genom förändrad brukning av landskapet. Det görs genom omfattande åtgärder som ska säkra och återskapa miljöerna och göra dem mer besöksvänliga.

Foto: Kristina Norderup

Regionalt mål 5. Kulturbärande landskapselement

Regional målformulering:

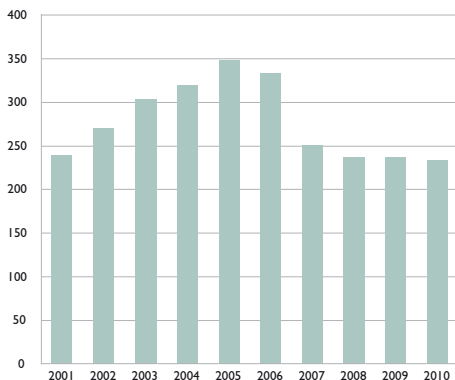
2010 skall mängden kulturbärande landskapselement inte ha minskat och andelen kulturbärande landskapselement som vårdas skall ha ökat med 70 procent jämfört med år 2000.

Det regionala målet följer det nationella med tillägget att kulturbärande landskapselementen inte ska ha minskat till 2010 jämfört med ingångsåret. Kulturbärande landskapselement i odlingslandskapet är värdefulla lämningar och miljöer som vittnar om äldre markanvändning. Antalet i odlingslandskapet har minskat kraftigt under 1900-talet som ett resultat av mekaniseringen.

Under 2009 hade ca 240 lantbrukare femåriga åtaganden för att sköta landskapselement som till exempel brukningsvägar, stenmurar och åkerholmar. Antalet anslutna brukare var som mest 349 st år 2005 (figur 38).

Det är många som anser att stödet är för krångligt och att ersättningen är för låg, vilket har lett till att färre än 10 procent av länets jordbruksföretag är anslutna. Informationsinsatser behövs bland annat om ekosystemtjänster som skötsel av landskapselement kan ge. Länsstyrelsen är med i projektet "Lill-NILS" för att med en ny metod kunna följa småbiotopernas utveckling i odlingslandskapet. Värdet av att kulturspårn bevaras och vårdas behöver lyftas. Målet bedöms inte vara möjligt att nå vilket är i linje med den nationella bedömningen.

Figur 38

Antal brukare som årligen får miljöersättning för skötsel av kulturbärande landskapselement. Stödets utformning och ersättningsnivåer ändrades 2007, vilket antagligen har påverkat antalet sökande.

Källa: Länsstyrelsen

Regionalt mål 6. Åtgärdsprogram för hotade arter

Regional målformulering:

Senast 2010 skall arbetet utifrån de nationella åtgärdsprogrammen ha inletts för de hotade arter som har behov av riktade åtgärder.

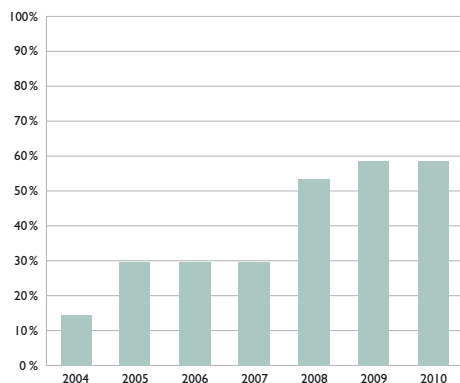

Målet är länseget och formulerat så att det inte ska vara beroende av beslut som tas på nationell nivå. Målet har inte nåtts inom tidsramen och mycket arbete återstår. Av de 21 åtgärdsprogram som berör länet pågår åtgärdsarbetet i 12 program (se figur 39). Här följer några exempel; särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet, sanddödl, svartfläckig blåvinge, trumgräshoppa, läderbagge, bibagge, fladdermöss, prickig stenfrömal och gentianor i naturliga fodermarker.

Läderbagge är en av ett stort antal hotade arter som är knutna till skyddsvärda träd. På en av fyra platser där sanddödlan förekommer, Larslundsmalmen i Nyköping, har restaureringsinsatser genomförts för att förbättra äggläggningsplatserna. För svart-

fläckig blåvinge har skötseln av Åsa gravfält anpassats så att djur får beta mer extensivt än idag. Två platser där trumgräshoppa finns har restaurerats vilket gett ett mycket positivt resultat: En på Selaön i Mälaren och en vid Kärr (Studsvik). De inventeringar av fladdermöss som genomförts 1999-2004 har sammanställts och en ny inventering har genomförts 2009.

Fler av arterna är beroende av att de ängs- och betesmarker de växer i hävdas genom slätter eller betesdrift. För en del av dessa marker ges miljöersättning vilket i viss omfattning bidrar till att hålla populationerna vid liv. Under förutsättning att tillräckliga resurser tillkommer bedöms arbetet med övriga 9 program kunna påbörjas inom ett par år.

Figur 39

Andel åtgärdsprogram för hotade arter i jordbrukslandskapet där arbete pågår i Södermanlands län. Totalt berör 21 program länet.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län.

Regionalt mål 7. Lantbrukets byggnader i odlingslandskapet

Regional målformulering:

Lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader i länet skall bevaras och brukas. Senast år 2008 skall ekonomibyggnaderna prioriteras i arbetet med regionala landskapsprojekt.

Det regionala målet skiljer sig från det nationella delmålet genom att ekonomibyggnaderna ska prioriteras i det regionala arbetet. I det nationella delmålet ska ett program tas fram på nationell nivå.

Lantbrukets ekonomibyggnader utgör en viktig kunskapsbank för att förstå det jordbrukspräglade samhället och de är en viktig del av vårt kulturarv. Genom användningen av nya, större maskiner och förändrad stor-

lek och inriktning på lantbruksföretagen finns inte längre något behov av de äldre ekonomibyggnaderna. De hotas därför av bristande underhåll och slutligen rivning.

Sedan 2007 har länet erbjudit en regional miljöinvestering inom landsbygdsprogrammet att söka för dem som vill restaurera sina mindre överloppsbyggnader. Hittills har ersättning beviljats för ca 70 byggnader.

Regionalt mål 8. Ekologisk produktion

Regional målformulering:

Till år 2010 ska 20 procent av åkerarealen vara certifierat ekologiskt odlad.

Målet är länseget. Circa 17% av åkerarealen i Södermanland odlades ekologiskt 2009 och bara ca 11% certifierad. Statestiken är dock osäker eftersom det finns fler sätt att certifiera. En viss ökning av certifierad mark jämfört med tidigare år har skett men den är inte tillräcklig. Under flera år har andelen ekologiskt odlad åker stagnerat. Utvecklingen i Södermanland följer ungefär samma mönster som landet i övrigt. I Södermanlands län är det både relativt stora och

små gårdar som lagt om till ekologisk produktion. De flesta gårdarna har även djurhållning. Den ekologiska djurhållningen kan öka på grund av att man odlar vallen ekologiskt.

Genom det nya landsbygdsprogrammet kan länet göra satsningar på den ekologiska odlingen genom resurser i form av investeringsstöd, kompetensutveckling och rådgivning. Steg tas i rätt riktning mot mer certifierad ekologisk odling. Målet kan trots det inte nås till 2010.

Miljöersättningar – ett viktigt komplement

Det kan ibland vara svårt att förklara att enbart skyddade områden inte räcker för att bevara biologisk mångfald. Miljöersättningarna är viktiga komplement och där gör lantbrukare, markägare och andra aktörer ett jättejobb i odlingslandskapet. Jag hoppas på en utveckling som förenklar ersättningsystemen för alla och gör att betesmarkerna fortsätter att hävdas som en bas. Samtidigt måste marker med särskilda behov bli mer lockande att ta sig an fullt ut. Kanske med ersättning för faktiska skötselkostnader?

Det är viktigt att Länsstyrelsen arbetar långsiktigt med mer riktad och uppsökande verksamhet. Samverkansprojekt kring större områden i landskap med brukare och andra aktörer kan vara en väg att gå vidare. Jag tycker också att tiden är mogen för fler certifierade landskapsvårdare. Lika självklart som att anlita en skogshuggare ska det vara att kunna anlita en landskapsvårdare.

Kristina Norderup, ansvarig för målet Ett rikt odlingslandskap på Länsstyrelsen.

God bebyggd miljö

Nationell målformulering:

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

Målsättningen om en God bebyggd miljö i länet bedöms vara mycket svår att nå till år 2020 även om ytterligare åtgärder genomförs. Dock finns mer politiskt fokus på frågor som rör översiktsplanering, kollektivtrafik och klimatfrågor vilket leder till att trenden bedöms positiv. En central fråga för att uppnå miljömålet är att minska utspridningen av bebyggelsen och ökningen av vägtransporter. Planeringen behöver inriktas på att bygga tätare städer som är transportsnåla och där kollektivtrafiken kan öka på bekostnad av biltrafiken. Även när det gäller gods behöver järnvägen öka sin andel av transportarbetet. Ostlänken och ett svenskt höghastighetsnät för järnväg kan göra tågtrafiken mer konkurrenskraftig för persontrafik och fördubbla kapaciteten för gods på spår. Medel för byggande av höghastighetsbanor finns dock inte anslagna i den nationella planen för transportinfrastruktur för perioden 2010-2021.

Översiktsplaneringen har blivit mer aktiv på senare år, men skulle behöva få mer resurser och fokusera tydligare på ett hållbart samhällsbyggande. Utvecklingen behöver gå i riktning mot att bebyggelseplaneringen integreras med planeringen för kollektivtrafik och fjärrvärme för att därigenom begränsa energianvändningen och klimatpåverkan. Även planeringen för andra kommunala

försörjningssystem behöver integreras med bebyggelseplaneringen för att minska olika typer av miljöpåverkan.

Den nya plan- och bygglagen som träder i kraft i maj 2011 betonar översiktsplanens strategiska roll tydligare och att den ska förhålla sig till regionala strategier. Regionförbundet Sörmland har under 2010 påbörjat ett arbete med en regional översiktsplanering som kan bli ett värdefullt underlag för att sätta kommunala översiktsplaner i ett regionalt sammanhang.

Det behövs mer tematiska kunskapsunderlag och program som kan nyttjas för att förbättra översiktsplaneringen. Det gäller exempelvis kulturmiljöprogram, grönstrukturprogram och program för värdefulla vattenmiljöer. Den regionala klimat- och energistrategin är ett exempel på ett viktigt underlag som kan användas i översiktsplaneringen. Ett annat exempel är projektet Tätortsnära planeringsunderlag som bedrivits i samverkan mellan Eskilstuna kommun och Länsstyrelsen och som behandlat natur- och kulturvärden i ett helhetssammanhang.

Inom kulturmiljöområdet finns brister när det gäller kunskapsunderlag för bland annat kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Förutsättningarna har dock förbättrats i och med det statliga kulturmiljöanslaget nu får användas för att ta fram kunskapsunderlag i

ökad utsträckning. Detta gör det möjligt att erbjuda t.ex. kommuner samfinansiering för att uppdatera sina bebyggelseinventeringar. Ett annat problem är att kommunerna ofta saknar egen kulturmiljökompetens, vilket leder till att kulturhistoriska värden inte beaktas i tillräcklig omfattning i den fysiska planeringen. Länsstyrelsen arbetar med att ta fram ett nytt regionalt kulturmiljöprogram bestående av sju olika delprojekt pågår och beräknas att slutföras under 2011.

Ett hinder för att bygga centralt i vissa städer och därigenom öka tätheten är att det är dyrt att sanera förorenad mark. Det är tid- och resurskrävande tillsynsärenden för myndigheterna att driva. Som ett exempel kan

nämnas Eskilstuna som har många centralt belägna områden i staden som dessvärre inte kan bebyggas på grund av att de är förorenade av tidigare industriverksamhet. Följden blir att dessa platser inte får ett nytt användningssätt, utan att mer lättexploaterade och perifert belägna områden bebyggs istället, lägen som är mer transportberoende.

Vid ombyggnader och renoveringar av byggnader, inte minst när det gäller miljonprogrammet, finns möjlighet att förbättra både inomhusklimatet och energieffektiviteten. Det är dock viktigt att inte påverka arkitektoniska och kulturhistoriska värden negativt när åtgärder vidtas, som t.ex. vid fönsterbyten.

Regionalt mål 1. Planeringsunderlag

Regional målformulering:

Senast år 2010 skall fysisk planering och samhällsbyggande grundas på program och strategier för:

- hur ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur kan åstadkommas så att transportbehovet minskar och förutsättningarna för miljöanpassade och resurssnåla transporter förbättras,
- hur kulturhistoriska och estetiska värden skall tas till vara och utvecklas,
- hur grön- och vattenområden i tätorter och tätortsnära områden skall bevaras, vårdas och utvecklas för såväl natur- som kulturmiljö- som friluftssändamål, samt hur andelen hårdgjord yta i dessa miljöer fortsatt begränsas,
- hur energianvändningen skall effektiviseras för att på sikt minskas, hur förnybara energiresurser skall tas till vara och hur utbyggnad av produktionsanläggningar för fjärrvärme, solenergi, biobränsle och vindkraft skall främjas.

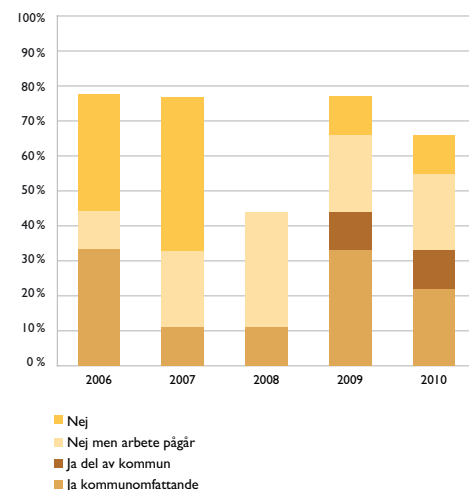

Det regionala målet överensstämmer med det nationella. Kommunerna har en nyckelroll för att målet ska kunna uppfyllas eftersom de har huvudansvaret för planeringen av markanvändningen. Läget för översiktsplaneringen är något bättre i länet än för landet i övrigt, då endast en kommun i länet har en inaktuell översiktsplan.

Översiktsplanerna tar i allmänhet inte upp frågan om hur de framtida bebyggelsestillskotten skall styras till länets redan urbaniserade områden. Idag lokaliseras ny bebyggelse även till platser och områden som hittills varit opåverkade av exploatering, vilket motverkar målet. För att minska klimatpåverkan från transporterna, exploatering av orörda naturområden, och förbättring av otillräckligt sammansatta orter krävs en utvecklad kommunal översiktsplanering. Det krävs även ett ledarskap när det gäller regional planering. Regionförbundet Sörmland har under 2010 påbörjat

ett arbete med en regional översiktsplanering som kan bli ett värdefullt underlag för att sätta kommunala översiktsplaner i ett regionalt sammanhang.

Endast en tredjedel av länets kommuner har kulturmiljöprogram och dessa program är relativt ålderstigna. Dock arbetar Länsstyrelsen med ett nytt regionalt kulturmiljöprogram som beräknas vara färdigt 2011. Ungefär en tredjedel av länets kommuner har aktuella grönsstrukturplaner. Ett par kommuner har tagit fram vattenplaner. Vattenförvaltningen bidrar med nytt kunskapsunderlag för planeringen. Energi- och avfallsplaner är lagreglerade, men inriktning och aktualitet växlar betydligt mellan kommunerna. De flesta kommuner i länet har eller håller på att ta fram ett program för miljöanpassade transporter (se figur 40). Målet bedöms bli mycket svårt att nå till 2010, vilket överensstämmer med den nationella bedömningen.

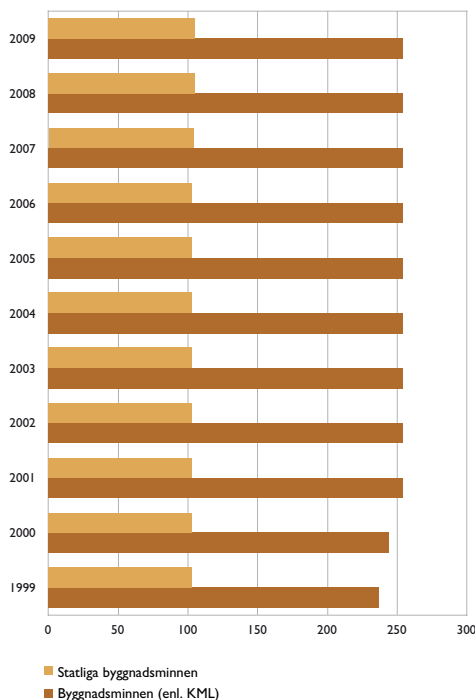

Figur 40

Andel av länets kommuner som i enkät svarat att de har olika typer av program för miljöanpassade transporter.

Källa: RUS (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 2. Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Figur 41
Antal byggnader skyddade som byggnadsminnen i Södermanlands län.
Källa: Riksantikvarieämbetet

Regional målformulering:

Bebyggelsens kulturhistoriska värden skall senast år 2010 vara identifierade och ha en långsiktigt hållbar förvaltning.

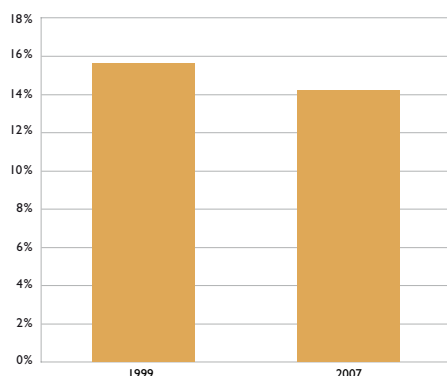
Målet är inte möjligt att nå till 2010 vilket överensstämmer med den nationella bedömningen. Förutsättningarna har dock förbättrats i och med att kulturmiljöanslaget nu får användas för kunskapsunderlag. Detta gör det möjligt att erbjuda t.ex. kommuner samfinansiering för att uppdatera sina bebyggelseinventeringar som utgör ett viktigt kunskapsunderlag för den offentliga kulturmiljövården. Ett hinder för att nå målet är att kommunerna ofta saknar egen kulturmiljökompetens, vilket leder till att kulturhistoriska värden inte beaktas i tillräcklig omfattning i den fysiska planeringen. Att kulturvärdena ofta heller inte identifieras som en del i det miljöarbete som sker på lokal, regional och nationell nivå är också ett hinder som måste övervinnas. I det löpande remissförfarandet med kommunernas olika planer saknas i dag rutiner för uppföljning av kommunernas säkerställande av miljömålen.

I Södermanlands län finns 100 kyrkobyggnader som är skyddade enligt kulturminneslagen. Därtill finns 54 byggnadsminnen (som totalt innehåller ca 250 enskilda byggnader) och 14 statliga byggnadsmin-

nen på anläggningsnivå, dvs. fler enskilda byggnader ingår (se figur 41). Antalet nya byggnadsminnen kan dock inte öka allt för mycket eftersom det ofta finns förväntningar på att söka och få statliga byggnadsvårdsbidrag om man är ägare till ett byggnadsminne. Den stora volymen kulturhistoriskt värdefull bebyggelse som ligger inom detaljplanlagt område regleras av plan- och bygglagen (PBL). Länsstyrelsen har i dag inte någon uppfattning om hur stor del som är skyddad genom Q och q. Därtill kommer den bebyggelse som ligger utanför detaljplanlagt område (eller med områdesbestämmelser) men inom område av riksintresse för kulturmiljövården. Där gäller PBL:s allmänna hänsynsregler för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och det är även möjligt att styra statliga byggnadsvårdsbidrag hit.

I begreppet "förvaltning" vägs flera aspekter in, bland annat juridiskt skydd och faktisk byggnadsförvaltning i form av underhåll, brukande och kunskapspridande. Användningen och förvaltningen av kulturmiljöerna är därför vitala delar i det långsiktiga skyddet.

Regionalt mål 3. Buller

Figur 42
Andelen vuxna (19 - 81 år) i länet som minst en gång per vecka under en tremånadersperiod kände sig besvärade av trafikbuller (från väg-, tåg- och/eller flygtrafik) i eller i närheten av sin bostad.
Källa: Socialstyrelsen (Miljömålsportalen)

Regional målformulering:

Antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder ska ha minskat med 5 procent till år 2010 jämfört med år 1998.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Studier tyder på att buller ökar risken för förhöjt blodtryck. Den största källan till buller i Södermanlands län är trafiken och med tanke på att den bedöms fortsätta öka kommer är det sannolikt svårt att nå det regionala målet trots åtgärdssatsningar. Antalet invånare i Södermanland som störs av buller har mellan 1999 och 2007 minskat med endast ett par procent (se figur 42).

Åtgärder på lång sikt, som politiska beslut för skärpning av EG-direktivet för fordon och däck, kraftig minskning av andelen dubbdäck och bättre lokalisering av bostäder är därför mycket viktiga. Bulleråtgärder kräver lång tid för att få genomslag och därför behövs också fortsatta satsningar på bullerplank och fasadåtgärder. Målet bedöms inte som möjligt att nå till 2010 och följer därmed den nationella bedömningen.

Regionalt mål 4. Uttag av naturgrus

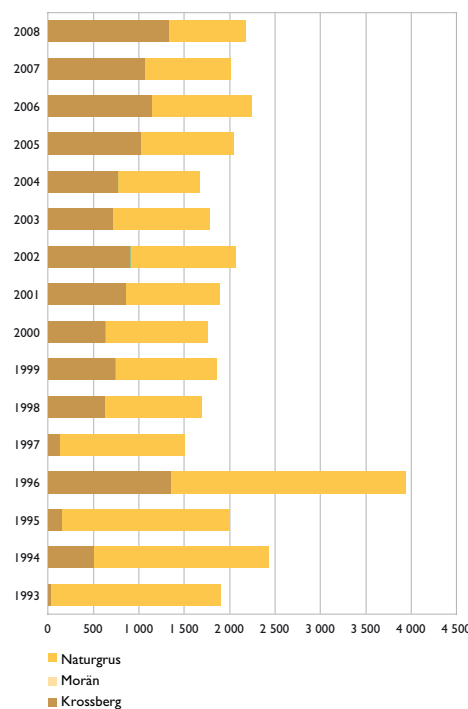
Regional målformulering:

År 2010 skall uttaget av naturgrus i Södermanlands län vara högst 600 000 ton per år.

Målet är en regionalisering av det nationella delmålet. De verksamheter som idag har tillstånd som sträcker sig t.o.m. 2010 har tillstånd att ta ut ca 940 400 ton per år (se figur 43). Förutom kommersiella täkter finns även täkter där materialet endast används för husbehov. Det är oklart hur mycket naturgrus som tas ut från sådana täkter i länet.

Under de senaste åren har flera ansökningar om tillstånd till naturgrusuttag avslagits i länet. Efter överklagande till högre instans har i ett par fall fall tillstånd medgetts, ofta under en avslutningsperiod på upp till fem år. Sammantaget leder detta till att målet inte kommer att kunna nås under året. Däremot bör det kunna uppfyllas inom en femårsperiod, om hållningen vid prövning av täkter i naturgrusavlagringar är fortsatt restriktiv.

Figur 43

Total (1000 ton) utleverans av naturgrus, krossberg och morän från tillståndsgivna täkter i länet. Målet för uttag av naturgrus är 600 000 ton/år.

Källa: SGU (Miljömålsportalen)

Regionalt mål 5. Hållbar ballastförsörjning

Regional målformulering:

År 2015 skall Södermanlands län ha en hållbar ballastförsörjning med strategiskt lokaliserade anläggningar för mellanlagring och återvinning.

Målet är länseget. Av stor betydelse för att kunna ersätta naturgrus som ballast är att det tillkommer nya bergtäkter och återvinningsanläggningar i länet. Länsstyrelsen har svårt att påverka etableringstakten av sådana verksamheter, utan är beroende av olika intressenters vilja att etablera sig i länet. Förändringar av miljöbalken under året gör det dock allt svårare för naturgrustäkter att få tillstånd, vilket kan leda till att forskningen om att finna ersättningsmaterial för naturgrus i t.ex. betongproduktion skyndas på och på sikt att användningen av bergmaterial och återvunna massor ökar.

Utvecklingen i länet går åt rätt håll med minskade naturgrusuttag och ett ökat antal anläggningar för mellanlagring och återvinning i anslutning till bergtäkter, men det är svårt att bedöma om utvecklingstakten är tillräcklig. En försvårande omständighet vid etablering av nya bergtäkter är att närboende ofta är negativt inställda, vilket leder till att det tar lång tid att etablera en sådan verksamhet, eller helt omöjliggörs. Målet bedöms som möjligt att nå, men användningen av bergmaterial och återvunnet material behöver fortsatt öka.

Regionalt mål 6. Avfall

Regional målformulering:

Den totala mängden genererat avfall skall inte öka och den resurs som avfall utgör skall tas till vara i så hög grad som möjligt samtidigt som påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras. Särskilt gäller att:

- Senast år 2010 ska minst 50 procent av hushållsavfallet återvinnas genom materialåtervinning, inklusive biologisk behandling.
- Senast år 2010 skall minst 35 procent av matavfallet från hushåll, restauranger, storkök och butiker återvinnas genom biologisk behandling. Målet avser källsorterat matavfall till såväl hemkompostering som central behandling.
- Senast år 2010 skall matavfall och därmed jämförligt avfall från livsmedelsindustrier m.m. återvinnas genom biologisk behandling. Målet avser sådant avfall som förekommer utan att vara blandat med annat avfall och är av en sådan kvalitet att det är lämpligt att efter behandling återföra till växtodling.
- Senast år 2015 skall minst 60 procent av fosforföreningarna i avlopp återföras till produktiv mark, varav minst hälften bör återföras till åkermark.

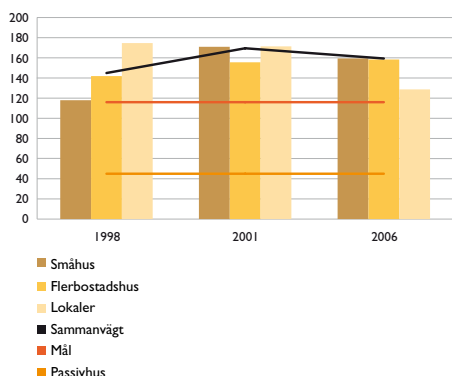
Målet överensstämmer med det nationella, med undantaget att målsättningen om att minska mängden deponerat avfall till 2005 har tagits bort eftersom den uppnåts i länet. Mängden genererat avfall bedöms fortsätta öka samtidigt som en rad åtgärder har genomförts som bidrar till minskad deponering och ökad resursåtervinning. Producentansvar för bland annat glas, returpapper, däck, bilar och elektriska produkter har medfört ökad materialåtervinning. Skatt på avfall som deponeras samt förbud mot deponering av brännbart och organiskt avfall har medfört kraftigt minskande mängder deponerat avfall.

Enligt de kommunala miljörapporterna deponerades 18 500 ton avfall under 2009. Detta är en minskning med 92 procent sedan 1991. Inom länet finns idag endast ett fåtal större anläggningar för förbränning eller

biologisk behandling av hushållsavfall. En mycket stor del av avfallet från Södermanland behandlas utanför länet och detta gäller särskilt hushållsavfallet. Det saknas dock data på hur stor andel av matavfallet som återvinns genom biologisk behandling i centrala anläggningar eller genom hemkompostering. Intresset för biologisk behandling har ökat de senaste åren, vilket kan leda till att en större andel av uppkommet avfall kommer att behandlas inom länet framöver.

I början av 2000-talet återfördes mindre än 5% av slammet från de kommunala reningsverken i länet till jordbruksmark, men under 2009 har slam från sju kommuner motsvarande ca 32% av länets slamproduktion återförts till jordbruksmark. Resterande del används till största del till deponitäckning. Osäkerheten i underlagsmaterialet är stor, men målet bedöms ändå som möjligt att nå.

Regionalt mål 7. Energianvändning med mera i byggnader

Figur 44
Energianvändning per kvadratmeter i bostäder och lokaler i Södermanlands län 1998-2006. Statistiken bygger på urvalsundersökningar och innehåller endast energianvändningen för

Regional målformulering:

Den totala energianvändningen per uppvärmd areaenhet i bostäder och lokaler minskar. Minskningen bör vara 20 procent till år 2020 och 50 procent till år 2050 i förhållande till användningen 1995. Till år 2020 skall beroendet av fossila bränslen för energianvändningen i bebyggelsesektorn vara brutet, samtidigt som andelen förnybar energi ökar kontinuerligt.

Målet är möjligt att nå i tillräcklig utsträckning inom tidsramen men ytterligare åtgärder krävs.

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. I länet har bebyggelsesektorns energianvändning ökat mellan 1998 och 2006 (se figur 44). Omfattande åtgärder i länets lokaler har lett till stora energibesparingar, men i småhus har energianvändningen ökat under perioden.

Hushållens totala energianvändning har minskat med 29 procent mellan 1990 och 2008. Oljeuppvärmningen bedöms fortsätta minska i både bostäder och lokaler, och fjärrvärmens är nästan helt bibränslebase-rad. Solvärmeproduktionen ökade kraftigt

under 2008. Fyra vindkraftverk finns och ett 30-tal ärenden behandlas.

Mycket görs idag för att energieffektivisera byggnader. Eftersom byggnader står kvar länge måste dock även nybyggnation och renoveringar av t.ex. miljonprogramshusen idag sikta på målet 2050. Landstinget och de flesta av länets kommuner arbetar med strategier för energieffektivisering. För att målet ska nås till 2050 behövs styrmedel som motverkar att enbart energieffektiviserande underhållsåtgärder med kortsiktig lönsamhet genomförs. Renoveringar måste också göras varsamt så att kulturhistoriska värden bevaras. Nationellt görs samma bedömning som i Södermanland.

Regionalt mål 8. Inomhusmiljö

Regional målformulering:

Regional målformulering: År 2020 skall byggnader och deras egenskaper inte påverka hälsan negativt. Därför skall det säkerställas att:

- a) samtliga byggnader där människor vistas ofta eller under längre tid senast år 2015 har en dokumenterat fungerande ventilation,
- b) radonhalten i alla skolor år 2010 är lägre än 200 Bq/m³luft och att
- c) radonhalten i alla bostäder år 2020 är lägre än 200 Bq /m³ luft

Det regionala målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Nära 20 procent av befolkningen i Södermanlands län uppgav 2007 att de har besvär förknippande med inomhusmiljön (se figur 45). En skärpning av lagstiftningen samt ytterligare resurser till kommunerna för kontroll och tillsyn av inomhusluft är nödvändigt för att nå målet. Socialstyrelsen har under 2010 drivit kampanjen: "fastighetsägarnas egenkontroll", för kommunerna.

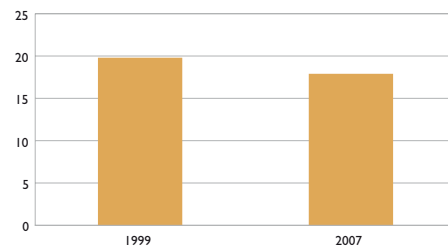
Att bo i ett hus med förhöjda radonhalter i inomhusluften ökar risken att drabbas av lungcancer. Förhöjda radonhalter är relativt vanliga. De skolor som uppvisar höga mätvärden (högre än 400 Bq/m³) åtgärdas.

Enligt uppgifter från januari 2004 har 7 av länets 9 kommuner inventerat hela eller betydande delar av bostadsbeståndet inom kommunen. Flera kommuner uppger att

ca 6-25% av de småhus som har uppmätts uppvisar mätvärden över 400 Bq/m³. Andelen är dock osäker. Informationsinsatser är viktiga för att öka mätningar i småhus och bidragsansökningar för sanering.

Kunskapen om radonhalten i länets flerbostadshus är än så länge bristfällig. I länet har 3 av 9 kommuner rapporterat in resultat av radonmätningar i flerbostadshus enligt en enkätundersökning från år 2000. I 48% av fallen översteg radonhalten 200 Bq per kubikmeter. I 8% av fallen överstegs 400 Bq per kubikmeter. Dagens takt för att utföra mätningar och sanering av radon i inomhusluft bedöms för låg för att miljömålet ska kunna nås inom tidsramen vilket följer den nationella bedömningen.

Socialstyrelsen har under 2009 påbörjat en utredning för att se om möjligheter finns att ytterligare sänka gränsvärdena för radonhalten i inomhusluften.

Figur 45

Andelen (%) vuxna (19-81 år) i länet som minst en gång per vecka under en tremånadersperiod kände sig besvärade av symtom som de ansåg berodde på inomhusmiljön i hemmet och/eller skolan eller arbetet. Symtomen är trötthet, huvudvärk, klåda/sveda/irritation i ögonen, irriterad/täppt/rinnande näsa.

Källa: Socialstyrelsen (Miljömålsportalen)

Radon

Radon är ett radioaktivt grundämne. Den främsta källan till radon i inomhusluft är hus som står på berggrund av granit eller är byggt av sk blåbetong. Radon kan orsaka cancer och avlägsnas från bostaden med god ventilation.

Kommunerna har en nyckelroll

Miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö har många delmål, och de kan kanske upplevas som lite spretiga. Men grundtanken, att planera och tänka efter före, är gemensam för de flesta av dem. Utvecklingen mot alltmer utspridd bebyggelse gör att transport-behoven ökar.

Kommunerna har med sin planering en nyckelroll för att miljömålet ska kunna nås. Invånarna både i staden och på landsbygden behöver kunna åka kollektivt. Gröna områ-

den, kulturmiljöer och vatten har också stor betydelse för att skapa en god livsmiljö.

Flera av de regionala målen syftar till att hushålla med resurserna och att skapa en bra miljö för människor. Exempelvis är det viktigt att ersätta naturgrus med krossat berg samt att begränsa avfallsmängderna och utvinna mer biogas ur avfallet. Vi borde bli ännu bättre på att skapa hälsosamma inomhusmiljöer. Det går att minska problemet med buller och radon för att minska ohälsan.

Patrik Nissen, ansvarig för målet God bebyggd miljö på Länsstyrelsen.

Foto: Karl Ingvarson

Ett rikt växt- och djurliv

Nationell målformulering:

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Målet bedöms inte vara möjligt att nå. Den negativa utvecklingen inom jordbruket med igenväxning av tidigare öppna miljöer, ökande krav på produktion och svag nyrekrytering inom näringen drabbar arter och naturtyper negativt. Ensidig odling av jordbruksgrödor, inklusive energigrödor och barrträd skapar artfattiga ekosystem. I syfte att mildra effekterna har olika åtgärder gjorts i syfte att bevara biotoper och områden med hög biologisk mångfald. Insatser för skydd av områden, miljöstöd för att vidmakthålla öppna landskap och gamla fodermarker, anläggning av våtmarker och slåtter av vägar kanter är några exempel. I många fall har dock flexibiliteten inom miljöstödet system varit otillräcklig för att säkerställa en hög biologisk mångfald i artrika fodermarker.

Inom skogsnäringen arbetar man idag med kortare omloppstider. Naturvårdshänsynen vid föryngring av skog är otillräcklig och de skyddade områdena är ofta för små. Ökat skydd av skog har i många fall hejdat förlusten av rödlistade skogsarter. Våtmarker i skog har drabbats hårt av dikningar och igenväxning av tidigare hävdade öppna myrar, medan våtmarker i odlingslandskapet i många fall

nyskapats genom olika stödåtgärder.

En annan viktig del av den biologiska mångfalden är livet i våra vattenmiljöer, allt från skogsområdenas öde mossar ned till Östersjöns djuphålör. Arbetet med att förhindra eutrofiering och annan negativ påverkan på våra vatten måste intensifieras. De sjöar som ännu har ett rent vatten måste prioriteras i detta arbete liksom Östersjön med sitt unika växt- och djurliv av internationellt intresse.

Det finns två modeller för att hejda förlusten av biologisk mångfald. Antingen att stimulera till ett mer varierat brukande av jord och skog eller att kraftigt öka kompensationsåtgärderna, t.ex. bilda fler naturreservat, restaurera igenväxande miljöer, anlägga fler våtmarker etc. Praktiskt sett räcker det inte att bara tillämpa en av modellerna – båda modellerna måste användas.

För att klara miljö kvalitetsmålet krävs omfattande utbildningsinsatser för brukare inom de areella näringarna. Det är också viktigt att verka för attitydförändringar som sker genom ökad kunskap och ökat medvetande om vad växt- och djurlivet ställer för krav på sina olika miljöer. De som arbetar med jord- och skogsbruk måste också

kompenseras för de produktionsförluster, som kan bli följden av ett mer varierat och naturvårdsanpassat brukande.

Anslaget för att skydda natur, inklusive den skötsel som i många fall krävs för att återställa en artrik flora, funga och fauna, måste kraftigt förstärkas. Samtliga nyckelbiotoper bör skyddas enligt lag och lagen om generellt biotopskydd bör omfatta fler biotoper än idag. För att öka lönsamheten inom småjordbruket bör varorna subventioneras så att fler lockas att köpa närodlade produkter.

Länsstyrelsen kan inte påverka resurstilldelningen, som i hög grad styrs av politiska ställningstaganden. Länsstyrelsen har dock många verktyg i arbetet med att stärka den biologiska mångfalden, till exempel att intensifiera arbetet med information till

brukare, verka för attitydförändringar samt optimera naturvårdsnyttan av tillgängliga medel. Länsstyrelsen kan också via LIFE-ansökningar och andra projektmedel förstärka budgeten inom naturvårdsområdet, vilket ökar möjligheten att på sikt nå miljö-kvalitetsmålet.

Utan politisk vilja och omprioriteringar är det dock svårt att nå detta. Ett exempel är nedskärningen i budgeten för åtgärdsprogrammen för hotade arter. Om inte resurserna ökas, kan inte programmen genomföras, vilket kan resultera i att de hotade arterna på sikt försvinner från länet.

Resurser för arbetet med att bevara den biologiska mångfalden kan påverkas av målkonflikter med andra angelägna satsningar inom miljöområdet, exempelvis åtgärder för minskad klimatpåverkan.

Regionalt mål 1. Hejda förlusten av biologisk mångfald

Regional målformulering:

Senast 2010 skall samtliga naturtyper i länet (tabell 3) genom skydd, skötsel, nyskapande och/eller restaurering nått ett tillstånd så att förlusten av den biologiska mångfalden minskar.

Målet är en regional anpassning och konkretisering av det nationella delmålet. Konkretiseringen innebär att det diffusa begreppet "biologisk mångfald" förs över till länets naturtyper (tabell 4) och att vi genom att arbeta med skydd, skötsel etc med naturtyperna minskar förlusten av den biologiska mångfalden. Målet är mindre ambitiöst än det nationella delmålet eftersom vi bedömer det orimligt att helt ha hejdat förlusten av biologisk mångfald fram till 2010. Länsstyrelsen har ansett det vara möjligt att minska förlusten av naturtyper och arter, under förutsättning att ytterligare resurser tillskjutits naturvårdsarbetet, såväl till skydd av skog enligt länets skogsstrategi som till förstärkning av åtgärder inom odlingslandskapet. Även om stora satsningar gjorts, t.ex. EU-projektet MIA (restaurering av hagar och lövskogar i Natura 2000-områden i Mälardalen), är det inte tillräckligt för att målet ska nås. Av 40 identifierade

naturtyper i länet bedöms målet ha nåtts i 18 st 2010.

I länet bidrar småskaligheten och markägarstrukturen till att det ofta är små arealer som skyddas eller vårdas, vilket gör att det tar längre tid att uppnå större arealer. De åtgärder som föreslagits i länet och som är kopplade till målet kommer att fortsätta även efter 2010. De kommer gradvis att ge positiv effekt vilket gör att målet, om tillräckliga resurser tillförs, för flertalet naturtyper kommer att uppnås vid en senare tidpunkt. Kommunerna i länet har även under 2010 genomfört flera statligt delfinansierade naturvårdsprojekt, vilket medfört att områden viktiga för den biologiska mångfalden kunnat säkerställas. Även när det gäller havsmiljön har insatser gjorts för att kartlägga grunda havsbottnar och bottenvegetation. Målet bedöms inte vara möjligt att nå i länet vilket överensstämmer med den nationella bedömningen.

Tabell 4 - Naturtyper i Södermanlands län som omfattas av regionalt mål

Naturtyper med fet stil är sådana där åtgärder gjorts och en positiv effekt uppnåtts, vilket innebär att förlusten av biologisk mångfald minskat. Naturtyper markerade med asterisk är sådana där förhållandena utan åtgärder visat sig vara stabila med fortsatt hög biologisk variation.

Av 40 naturtyper bedöms målet ha nåtts i 18 st 2010. Det motsvarar 45% av naturtyperna. Bedömningen grundas på inventeringar, lokalkännedom och kännedom om satsningar som gjorts/görs på länsnivå. Listan är en sammanfattning av de naturtyper som ryms i bl.a. EU:s habitatdirektiv, Vegetationstyper i Norden samt förteckningar av småbiotoper i boken Sörmlands Flora.

1. Grunda havsområden	21. Permanenta ogräsmarker med lång kontinuitet
2. Havsstränder med instabil vegetation	22. Grustäcker, sandmarker med instabil vegetation
3. Havsstrandängar	23. Örtrika, flerskiktade skogsbryn
4. Ytterskärgårdsområden*	24. Fattigkärr och mossar
5. Hällkar och laguner*	25. Intermediära kärr och rikkärr
6. Ålgräsängar	26. Bergbranter och rasbranter*
7. Kransalgbottnar	27. Silikathällar och fågeltoppar
8. Näringsfattiga sjöar	28. Barnnattskogar
9. Eutrofa sjöar	29. Åsbarrskogar
10. Sötvattenstrandängar och vassområden	30. Hällmarkstallskogar
11. Dammar och andra småvatten	31. Risbarrskogar
12. Dystrofa sjöar och gungflykär*	32. Kontinuitetsskogar och skogsbeten
13. Åar, bäckar och forsmiljöer	33. Örtrika barr- och blandskogar, kalktallskogar
14. Naturbetesmarker, alla typer	34. Källskogar
15. Kalkhällar och kalkgräsmarker	35. Ädellövskogar
16. Slätterängar	36. Äldre triviallövskogar
17. Lövrika hagmarker	37. Hassellundar
18. Äldre parkmiljöer	38. Busksnår, lövsnår och videkärr
19. Allmogeåkrar	39. Löv- och blandsumpskogar
20. Artrika vägkanter, grusmarker	40. Barrsumpskogar

Regionalt mål 2. Bevarandestatus för hotade arter

Regional målformulering:

Senast 2015 skall bevarandestatusen för minst 30% av de nationellt hotade arterna (enligt 2000 års rödlista) i länet ha förbättrats, så att deras populationer ej längre är hotade.

Målet är i linje med det nationella delmålet men anpassat till länet. Det finns möjligheter att nå målet under förutsättning att resurserna förstärks de kommande fem åren. Under 2010 minskade satsningen på åtgärdsprogrammen vilket ledde till en kraftig nedprioritering av arbetet med vissa arter.

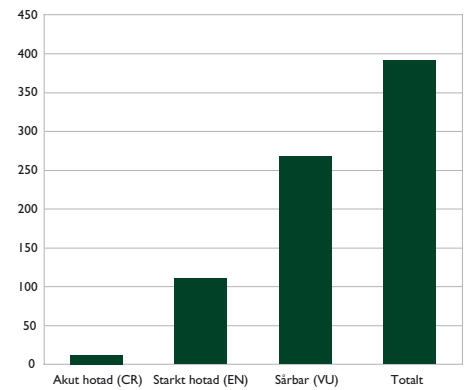
I 2000 års rödlista klassificerades 1 953 arter som hotade i Sverige. Av dessa har 252 rapporterats som bofasta i Södermanlands län (se figur 46).

I den senaste rödlistan från 2010 klassificerades 2165 som hotade i Sverige varav 391 förekommer i länet. Länet ambition är att förbättra bevarandestatusen för 30% av de nationellt hotade arterna som finns i länet utifrån rödlistan år 2000.

Vid utgången av 2010 har arbetet med ca 45 åtgärdsprogram påbörjats som direkt berör ca 65 hotade arter (se figur 47).

Dessutom finns ett antal hotade arter som saknar egna program men som gynnas av åtgärderna i programmen. Skydd och skötsel av miljöer för hotade arter utanför åtgärdsprogrammen hanteras genom att bilda naturreservat, biotopskydd, naturvårdsavtal samt genom skötsel med ersättning från EU:s jordbruksstöd.

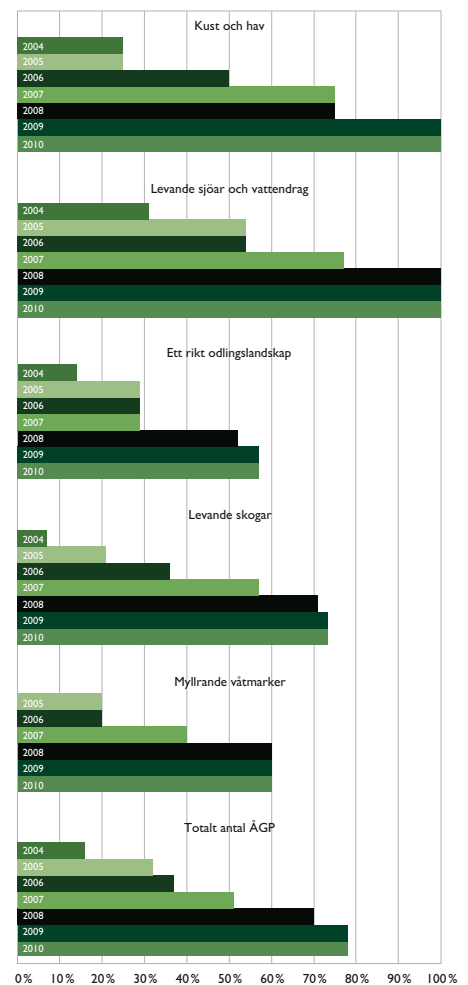
För vissa kärlväxter sker en mer organiserad frivilligt bevakning av arternas populationer genom det s.k. floraväxteriet. Samtidigt har en ökad rapportering via Artportalen gett oss ökad kunskap om förekomsten av rödlistade arter. Bedömningen är att länet hittills gjort stora insatser för de hotade arterna men att målet endast kan nås om tillräcklig mängd resurser tillförs årligen fram till 2015. Insatserna i länet kan bidra till att minska antalet hotade arter, men för att det nationella delmålet ska nås måste även andra län lyckas i sina ambitioner att minska antalet hotade arter.

Figur 46

Antal nationellt hotade arter som rapporterats som bofasta i Södermanlands län fördelade på hotkategori år 2010.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Figur 47

Andel åtgärdsprogram för hotade arter där åtgärdsarbetet pågår fördelat på naturtyp.

Källa: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Regionalt mål 3. Hållbart nyttjande

Regional målformulering:

Senast år 2010 ska biologisk mångfald och biologiska resurser såväl på land som i vatten nyttjas på ett hållbart sätt så att biologisk mångfald upprätthålls på landskapsnivå.

Målet överensstämmer i sin helhet med det nationella delmålet. Med hänsyn till den pågående negativa utvecklingen inom jordbrukslandskapet med allt färre brukare, nedläggning av betesmarker och bristande lönsamhet inom näringen, kommer det vara svårt att på länsnivå klara målet inom jordbruket. Inom skogsbruket sker fortfarande en nettoförlust av biologisk mångfald på grund av att kontinuitetsskogar avverkas, åldern för skogen som avverkas sjunker och att naturvårdshänsyn vid avverkningar ofta är otillräckliga. Det har dock skett en förbättring under senare år genom främst ökat skogsskydd, mindre hygge-

sarealer och ökad hänsyn till nyckelbiotoper.

Den allmänna eutrofieringen av landskapet skapar artfattigare ekosystem med ofta få arter i dominans. Igenväxning av våtmarker i skogsbygden innebär utarmning av arter i dessa miljöer. Sett till fågelfaunan har man tvärtom noterat att våtmarksfåglarna nått bättre häckningsresultat medan trenden i skogen och i vattenmiljöer är ungefär oförändrad. Antalet häckande arter i odlingslandskapet har dock minskat något, dock inte så mycket som på andra håll i landet.

Omställningar för att nå målet tar tid att genomföra i jordbruk, skogsbruk och fiske,

Rödlistade arter:

Benämning på Sveriges hotade och sällsynta växt-, svamp- och djurarter. Arterna grupperas i ett system med sex kategorier för olika grad av sällsynthet och risk för utdöende. Arter som bedöms uppfylla kriterierna för någon av kategorierna kallas rödlistade arter.

liksom i industri och samhällsbyggnad och bedöms därför som mycket svårt att nå inom tidsramen. Ökade naturvårdsinsatser kring tätorterna har varit positiva men samtidigt exploateras värdefulla biotoper vid utbyggnad av bostäder och infrastruktur. För att klara målet måste arbetet genom-syras av ett landskapsperspektiv, så att hänsyn även tas till effekter utanför det direkt

berörda området. Länsstyrelsens skogsstrategi kompletterar med arbetet att ta fram en landskapsstrategi och en marin strategi ökar möjligheten på längre sikt att den biologiska mångfalden kan upprätthållas på landskapsnivå. Målet bedöms inte vara möjligt att nå i länet vilket överensstämmer med den nationella bedömningen

Regionalt mål 4. Information om miljömålets innebörd

Regional målformulering:

Senast 2008 skall samtliga nyckelaktörer i samhället som har påverkan på biologisk mångfald vara informerade om miljömålet och på vilket sätt de kan verka för att målet nås.

Målet är länseget och kopplar till miljö kvalitetsmålet genom att den biologiska mångfalden skall värnas och nyttjas på ett långsiktigt hållbart sätt. Måläret är passerat och målet kunde inte nås inom tidsramen. Information till de aktörer som i sin verksamhet påverkar den biologiska mångfalden är mycket viktig. Graden av hänsyn till biotoper, växt-, djur- och svamparter beror i mycket hög grad på kunskap och förståelse för arters egenvärde

och de livsviktiga ekologiska processerna i naturen. Information ges fortlöpande i Länsstyrelsens informationsblad "Aktiv Landsbygd", på Länsstyrelsens webbsida, via inventeringsrapporter, foldrar, inom guideprojektet, genom massmedia och via den verksamhet som genomförs vid naturum samt genom ideella föreningars verksamhet. Utöver detta planerar Länsstyrelsen mellan 2010-2012 olika informationsinsatser riktade till bland annat de areella näringarna.

Hans Rydberg, ansvarig för målet Ett rikt växt och djurliv på Länsstyrelsen.

Landskapet har aldrig varit så enformigt som nu

Svårigheten med att göra bedömningar av tillståndet för den biologiska mångfalden är att det saknas definitioner på kvalitet. Växt- och djurlivets innehåll av arter och populationer har växlat över tid och det är därför omöjligt att använda något visst skede bakåt i tiden som måttstock för en hög biologisk mångfald. Landskapet har dock

aldrig varit så enformigt som nu. Även om läget förbättrats genom skydd av skogsområden och miljöstöd i odlingslandskapet, fragmenteras landskapet alltmer. En ökad politisk vilja och en tuffare lagstiftning måste till för att rädda värdefulla arter och naturtyper i vårt landskap.

Textförfattare och kontaktpersoner

Begränsad klimatpåverkan

Textförfattare:

Maria Gustavsson

Anna Lock

Kontaktperson:

Maria Gustavsson

Frisk luft

Textförfattare och kontaktperson:

Björn Lagerdahl

Bara naturlig försurning

Textförfattare och kontaktperson:

Birgitta Andersson

Giftfri miljö

Textförfattare:

David Aronsson

Sofi Nordfeldt

Jenni Johansson

Kontaktperson:

David Aronsson

Skyddande ozonskikt

Textförfattare och kontaktperson:

Maria Eriksson

Säker strålmiljö

Textförfattare:

Kristina Gullbrandsson

Lars Juhlin

Kontaktperson:

Kristina Gullbrandsson

Levande sjöar och vattendrag

Textförfattare:

Leena Tuomola

Nils Ljunggren

Björn Lagerdahl

Karl Ingvarson

Kontaktperson:

Tomas Birgegård

Grundvatten av god kvalitet

Textförfattare och kontaktperson:

Björn Lagerdahl

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Textförfattare:

Karl Svanberg

Sofi Nordfeldt

Karl Ingvarson

Kontaktperson:

Karl Svanberg

Myllrande våtmarker

Textförfattare:

Markus Forsberg

Jan Hägg

Karl Ingvarson

Kontaktperson:

Markus Forsberg

Levande skogar

Textförfattare:

Linda Nilsson, Skogsstyrelsen

Karl Ingvarson, Länsstyrelsen

Kontaktperson:

Linda Nilsson, Skogsstyrelsen,

0155-26 49 88

Ett rikt odlingslandskap

Textförfattare:

Kristina Norderup

Rikard Sellberg

Karl Ingvarson

Kontaktperson:

Ulrika Lundberg

God bebyggd miljö

Textförfattare:

Patrik Nissen

Bo G Svensson

Annika Klarnäs-Jacobson

Lina Sultan

Maria Gustavsson

Kontaktperson:

Patrik Nissen

Ett rikt växt- och djurliv

Textförfattare:

Hans Rydberg

Karl Ingvarson

Kontaktperson:

Hans Rydberg

Samtliga på Länsstyrelsen nås på telefon: 0155-26 40 00

I rapporten När vi miljömålen presenterar Länsstyrelsen i Södermanlands län i samarbete med Skogsstyrelsen resultatet från miljömålsbedömningen. De flesta av de regionala miljömålen löper ut 2010. Årets bedömning är därför extra intressant. Det är nu vi får svar på vilka resultat som arbetet med målen har gett.

På många områden går utvecklingen åt rätt håll men tempot är inte tillräckligt högt för att nå flera av de regionala miljömålen. De största utmaningarna för länet är att minska påverkan på klimatet, minska övergödningen, öka kunskapen om användningen av kemikalier och dess effekter samt att minska förlusten av biologisk mångfald. På dessa områden återstår mycket arbete om vi ska nå målen. Detta stämmer också överens med den nationella bilden.

En positiv nyhet är att bedömningen av möjligheten att nå de övergripande nationella miljökvalitetsmålen i länet har förändrats för målet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Målet bedöms nu möjligt att nå med ytterligare åtgärder. Anledningen till att bedömningen blivit mer positiv är att Länsstyrelsens arbete med kunskapsinsamling, åtgärdsprogram för hotade arter samt inrättandet av ett marint naturreservat och särskilda hänsynsområden nu ger resultat.

Glädjande är också att målet Skyddande ozonskikt bedöms vara uppfyllt och att försurningen inte längre är ett stort problem i länet. Utvecklingen för målet Bara naturlig försurning har varit positiv och samtliga regionala mål bedöms kunna nås till 2010. Även flera regionala mål under Säker strålmiljö samt målen om förorenad mark under Giftfri miljö har uppnåtts.

Årets rapport är den femte i ordningen och den sista i sitt slag. Riksdagen har beslutat om ett förändrat system för miljömålsarbetet och miljömålsuppföljningen. Från och med 2011 kommer målen bedömas möjliga att nå om tillräckliga åtgärder är beslutade och kan förväntas vara genomförda till målåret. Det betyder att man tar hänsyn till naturens långa återhämtningstid vilket kommer att göra målen lättare att nå. Även i arbetet med regionala mål för länet kommer förändringar att ske framöver.

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Stora Torget 13, 611 86 Nyköping
Telefon 0155-26 40 00
E-post: sodermanland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/sodermanland